MİLLİ SARAYLAR KOLEKSİYONU'NDA
YILDIZ PORSELENİ

TBMM Kütüphanesi

MİLLİ SARAYLAR KOLEKSİYONU'NDA

YILDIZ PORSELENİ

MİLLİ SARAYLAR KOLEKSİYONU'NDA
YILDIZ PORSELENİ

TBMM
Kütüphanesi
Yer: 2008-389
Yıl:
Cilt:
Kısım:
Kopya:
Demirbaş No.
200803693

PROF. ÖNDER KÜÇÜKERMAN
NEDRET BAYRAKTAR
SEMRA KARAKAŞLI

TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINI
İSTANBUL 1998

TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞ INCA 1994 YILINDA HAZIRLANMIŞ, TBMM VAKFI MALİ DESTEĞİYLE YAYINLANMIŞTIR. HER TÜRLÜ YAYIN HAKKI SAKLIDIR.
YAYIN NO. 12

TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI ADINA YAYINLAYAN
Milli Saraylar Daire Başkanı **Prof. Dr. Erol Eti**

YAYIN YÖNETİMİ VE KOORDİNASYONU
İhsan Yücel

SANAT YÖNETMENİ
Ersu Pekin

KAPAK TASARIMI ve YAYINA HAZIRLAYAN
Aydan Gürün
Esin Öncü
Ferda Ulugergerli

REDAKSİYON
Demet Kurtuluş
Hakan Gülsün

FOTOĞRAFLAR
TBMM Milli Saraylar Dia Arşivi
Fikret Yıldız
Cem Çetin
Hadiye Cangökçe

RENK AYRIMI
Başkent Grafik

FİLM
Objektif Grafik

BASKI
TBMM Basımevi-Ankara

I S B N 975 - 7479 - 36 - 5

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7	HİKMET ÇETİN
SUNUŞ	9	PROF. DR. EROL ETİ
TÜRK SANAYİ VE TASARIM TARİHİ İÇİNDE YILDIZ ÇİNİ FABRİKA-İ HÜMÂYÛNU VE TBMM MİLLİ SARAYLAR KOLEKSİYONU'NDAKİ ESERLER	10	PROF. ÖNDER KÜÇÜKERMAN
YILDIZ PORSELENLERİ	22	NEDRET BAYRAKTAR
MİLLİ SARAYLAR'DA YILDIZ PORSELEN KOLEKSİYONU	36	SEMRA KARAKAŞLI
KATALOG	42	SEMRA KARAKAŞLI

ÖNSÖZ

Çağımızda ülkelerin gelişmişlik düzeyleri siyasal ve kültürel alanlardaki başarılarıyla birlikte, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerle değerlendirilmektedir. Uluslararası ilişkilerde yaşanan yoğun değişmeler sürecinde, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları temel sorunlardan biri de kimlik değişimi kaygısıdır.
Bu bağlamda, özellikle tarihsel ve kültürel miraslarına gereken özeni ve ilgiyi göstermeyen uluslar, ekonomisi güçlü gelişmiş ülkeler karşısında kimliklerini daha hızlı yitirebiliyor.
Bu nedenle günümüz koşullarında Türkiye olarak sahip olduğumuz sanayi ve kültürel değerlerimizi korumanın ve değerlendirmenin, ulusal kimliğimizin sürekliliği açısından önemli görev ve sorumluluğumuz olduğu inancındayım.
1890 yılında kurulan ve ulusal sanayimizin önemli ve başarılı örneklerinden biri olan "Yıldız Porselen Fabrikası", müze-fabrika olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'mize bağlı Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na devredilmiş bulunmaktadır. Kuruluşundan bugüne değin, porselenciliğin gelişmesinde değerli hizmetler veren ve başarılı ürünler segileyen bu tarihsel mirasın yüce Meclis'imizin korumasına verilmesinden mutluluk duyuyorum.
Kültürel mirasımızın seçkin örneklerinden biri olan bu fabrikanın yapısal ve işlevsel özelliklerini bozmadan, çağdaş koşulların gerektirdiği bir yönetim işlerliğine ve verimliliğine kavuşturularak yaşatılması gereğine inanıyorum.
Piyasa koşullarının gerektirdiği işlev ve işlerlik içinde üretilecek yapıtların, tarihsel potansiyele sahip Türk porselenciliğinin gelişmesine önemli katkılar sağlayacağı inancındayım.
Yıldız Porselen Fabrikası'nın yönetici ve çalışanlarına başarılar diliyorum.

Hikmet ÇETİN
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

SUNUŞ

Milli Saraylar Daire Başkanlığımız, önemli bir gelişmenin sevinci içindedir. Çünkü Yıldız Sarayı bahçesinde kurulup 1894 yılında üretime başlamış bulunan Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu, daha sonraki adıyla Sümerbank Yıldız Çini Fabrikası, Yüksek Planlama Kurulu'nun 3.6.1994 tarihli ve 94/17 sayılı kararları ile TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na devredilerek tarihi kimliğine yeniden kavuşturulmuştur.

Bu kitap içinde yer alan eserleri üretmiş olan tarihî fabrika artık, Türkiye sanayi tarihinin mirasını korumak amacıyla ilk kez bir müze-fabrika örneği olarak Milli Saraylar eliyle kültürel kimliğimizi bütünleştirme çabaları içinde yeniden ele alınacak, yeniden en seçkin eserlerini üretecektir.

Milli Saraylar Daire Başkanlığı koleksiyonları içinde bulunan çok değerli Yıldız Porselen Fabrikası ürünlerini, ulusal ve uluslararası bilim ve kültür çevrelerine İç Hazine gibi önemli bir tarihî mekân içinde gerçek bir hazine olarak sunmak tüm çalışanlarının gayretleri ile hazırlanmış bir sonuçtur.

Bu kitap, bir tarihî fırsatla açılmış bulunan sergimizi ve Yıldız Çini Fabrikamızın Türk porselen sanayii ve sanatının gelişmesindeki öncü rolünü gün ışığına çıkarmak amacıyla Kültür ve Tanıtım Bölümümüzün çalışmaları ile meydana gelmiştir.

Umarız, sergimiz ve onun bir rehberi olan bu kitapla, porselen sanatımızın tanıtılmasına küçük de olsa bir katkıda bulunmuş oluruz.

Saygılarımızla

Prof. Dr. Erol ETİ
TBMM Milli Saraylar Daire Başkanı

"Abdülhamid Albümleri" adıyla tanınan fotoğraf albümlerindeki bir fotoğrafta Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu, İÜ Küt. 905225.

TÜRK SANAYİ VE TASARIM TARİHİ İÇİNDE
YILDIZ ÇİNİ FABRİKA-İ HÜMÂYÛNU
ve
TBMM MİLLİ SARAYLAR KOLEKSİYONU'NDAKİ ESERLER

PROF. ÖNDER KÜÇÜKERMAN*

TBMM MİLLİ SARAYLAR KOLEKSİYONU İÇİNDEKİ *"YILDIZ ÇİNİ FABRİKA-İ HÜMÂYÛNU"* ESERLERİ VE BUNLARI YARATMIŞ OLAN TARİHİ FABRİKA ÜZERİNE

İstanbul'daki Milli Saraylar'ın çeşitli mekânlarında, zengin ve ilgi çekici bir koleksiyon bulunmaktadır. Yıldız Sarayı bahçesinde 1890'lı yıllarda kurulmuş olan *"Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu"*nda üretilmiş olan çini ve porselenler bugün Milli Saraylar'ın en görkemli mekânlarında sessizce ama heybetle, depolarında ise düzen içinde durmaktadır. Bu çok değerli porselenler, gerçekte Osmanlı Devleti'nin son sarayı olan Yıldız Sarayı kompleksi içinde çok özel bir proje olarak hayata geçirilmiş bulunan küçük, ama çok özenli bir fabrikanın usta sanatçılarının elleriyle üretilmiştir.

Bir saray kompleksi içindeki bu fabrika için, hem

* Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Başkanı, "The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage (TICCIH)", Türkiye Temsilcisi

dönemin ünlü mimarı Raimondo D'Aronco'nun yaptığı çok özel mimari tasarıma, hem de özenli ürünlerine dikkatle bakılırsa, Anadolu seramik ve çini geleneğinin yaşatılması ve geliştirilmesi için özel olarak hayata geçirilmiş önemli bir proje ile karşı karşıya bulunulduğu hemen anlaşılmaktadır[1]. Öte yandan, bu küçük fabrikanın, geçen yüzyılda Avrupa'daki Sanayi Devrimi'nin bütün devletlerinin yarattığı dev bir porselen sanayii yarışına İstanbul'dan katılmış olan son saray fabrikası olduğunu da eklemek gerekir. Ancak ne kadar ilginçtir ki, başlangıçtaki bu küçük ama sağlam girişim, aradan geçen yüz yılı aşkın süre içinde, bugünkü Türk porselen sanayiinin oluşturulması, geliştirilmesi çalışmalarına çok yönlü olarak öncülük yapmış, bu yöndeki ilk ışığı yakmış, ilk kadroları geliştirmiş ve kendinden bekleneni de tam olarak yerine getirmiştir.

Ve işin daha ilginci, ülkemizde şu anda da üretimini sürdürmekte olan en eski porselen fabrikasıdır[2]. O açıdan, Yıldız'da üretilmiş olan çok sayıdaki porselene sahip olan Milli Saraylar'daki bu çok önemli koleksiyon, sadece bir saray fabrikasında üretilmiş olmaktan çok daha özel bir önem taşımaktadır. O da Anadolu seramik ve çini geleneğinin zaman içindeki sürekliliğini sağlayan önemli bir sanayi girişiminin günümüze kadar yaşayarak gelebilen mirası olmasıdır[3].

Bu anlamda, Milli Saraylar'da özenle korunmakta olan "*Yıldız İşleri*", Türk tasarım ve sanayi tarihi mirasının çok değerli bir koleksiyonu olarak, son yüzyılın gelişiminin ilk dönemini aydınlatmaktadır.

1 TARİH BOYUNCA PORSELEN: USTALIK VE SANAYİ İŞBİRLİĞİ

PORSELEN: ÇİN UYGARLIĞINDAN AVRUPA SANAYİ DEVRİMİ'NE KADAR SÜREN BÜYÜK YARIŞ

Porselen ilk olarak Çin'de üretilmiş ve yüzyıllar boyunca geleneksel bir "saray sanatı" olarak geliştirilerek, zaman içinde büyük hacimli ve rekabet gücü olan yaygın bir sanayiye dönüştürülmüştür. Öncelikle belirtmek gerekir ki, porselen üretimi için gerekli olan ham maddeler, Çin'de bol miktarda ve en iyi kalitede, üstelikte kolayca elde edilmekteydi. İ.S. 900'lerden beri bu tekniği geliştiren ve olağanüstü porselenler üreten Çin'li ustalar, aynı zamanda ülkenin ürün kimliğinin oluşturulmasını sağlayan bu önemli bilgiyi herkesten saklamak için inanılmaz bir özen göstermişlerdi[4].

Ancak, Marco Polo tarafından Çin'den Avrupa'ya 1295 yılında ilk porselen örneklerinin ulaştırılmasıyla birlikte, Doğu'nun neredeyse mucizeler taşıyan ve Çin imparatorlarının özel desteğiyle geliştirilen bu "sıcak sanatın" ürünleri Batı'da büyük ilgi görmeye başlamıştır. Bu ilgiye bağlı olarak Avrupa'da önce porselenin ticaretinin, sonra da üretiminin başladığı görülür. Çünkü Çin'den getirilen ince ve usta işi porselenler bir yandan Anadolu'da, Mısır'da, Suriye'de, Akdeniz çevresinde, İtalya'da görülmekte, diğer yandan da üretimi gizli tutulan bu malzemeyi Avrupa'da üretmek için araştırmalar yapılmaktadır. Krallar, prensler, bu konuyu araştıranları desteklemekte, Venedik'li cam ustaları, porselene benzeyen camlar üretmek için yeni formüller araştırmaktadır[5].

Bu araştırmaların sonucu olarak Floransa'daki ilk porselenler Medici ailesinin sanatçıları desteğiyle üretilmiştir. Öte yandan 1600'lü yıllarda deniz yoluyla Çin'den getirilen porselenler bütün Avrupa'ya yayılmaya devam etmektedir. Çin porselenleri öyle bir ilgi görmeye başlamıştır ki, XVII. yüzyılın son çeyreğinde, Avrupa'da "Çin Odası" olmayan, "Çin porselenleri dolabı" bulunmayan hemen hemen hiçbir saray ya da zengin evi yoktu...

Öte yandan doğu porselenlerinin üretimindeki sır da yavaş yavaş çözümlenmektedir. Nitekim 1671'de İngiltere'de "Porselen, Çini ve İran İşi ismiyle bilinen, topraktan yapılan saydam şey"in üretim patenti, iki yıl sonra da Fransa'da bir başka patent alınır. Fransa'da kralın çevresinin desteğiyle bir porselen fabrikası kurulur. Sonuçta Avrupa porselen sanayii XVIII. yüzyılda büyük bir hızla gelişmeye başlar[6].

Sarayların desteğiyle başlatılan bu üretim yarışı artık Viyana, Berlin, "Nymphenburg", "Sévres", İtalyan, Rus, Hollanda, Danimarka, Polonya, İngiliz porselenleri olarak kendi kimliklerini kazanmaya başlamıştır. Bu fabrikaların büyük bir kısmı en üst düzeydeki yöneticiler, krallar, imparatorlar tarafından desteklenmekte ve bu sanatın gelişmesi için en iyi sanatçılar yetiştirilmektedir. Kısacası porselen bir yandan günlük hayatın içine, ticarî açıdan pratik ürünler olarak girmekle birlikte, diğer yandan da saraylar ve çevresi

için olağanüstü örnekler üretilmekte ve böylece bir tür prestij yarışı yaşanmaktadır. XIX. yüzyılda porselen üretimi teknik yönden bir ağır sanayidir. Yüksek ısıları hassas olarak kontrol edebilmek, ham malzemelerin ve renklerin kimyasal kompozisyonlarını elde edebilmek için dönemin sanayii büyük uğraş vermektedir. Bu zor işin sonunda elde edilen olağanüstü porselenler, bir tür prestij sanayiinin ve sanatının da ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır[7].

ANADOLU'DA TÜRK ÇİNİ VE SERAMİK SANATI GELENEĞİNDEN YILDIZ FABRİKASI'NA GİDEN UZUN YOL

Anadolu'da seramik ve çini sanatının, Selçuk ve Osmanlı dönemlerindeki önemli mimari yapılar üzerinde uygulanan çok ilgi çekici ürünleri açık olarak bilinmektedir. Anadolu'daki bu tür önemli mimari yapıların hem dış yüzeylerinde, hem de iç düzenlerinde en etkili rolleri oynamış olan bir "pişmiş toprak sanatı ve geleneği"nin önemli bir teknik ve sanat temeli vardır.

Birçok uygarlıkta olduğu gibi, Anadolu'da da kendine göre özel gelişmeler gösteren seramik ve çini sanatı, birçok teknik ve sanat aşamalarını geçirerek olgunlaşmış ve kendi kimliğini zenginleştirmiştir. Ancak büyük yapıların en vazgeçilemeyen mekân süsleme elemanları özellikle XVI. yüzyıldaki çini ve seramik sanayiinin ve ustalığının eserleridir.

Osmanlı döneminde önce Bursa, sonra Edirne yeni çinicilik geleneklerinin ve kimliğinin yaratıldığı iki önemli merkez olarak önem kazanmıştır. Ancak, İstanbul'un alınmasıyla, bu kez, bu yeni başkentte, çinicilik yönünden, devletin çok yönlü desteği ve düzenlemeleriyle daha önemli adımlar atılmış, bu yönde özellikle tekniğe dayalı üretim geliştirilmiş, "ustalık" ve "yaratıcılık" desteklenmiştir.

Bu arada, Doğu porselenleri, hemen bütün dünyada olduğu gibi Türk sarayları içinde de özel bir konuma sahipti. Nitekim bugün Topkapı Sarayı Müzesi'nde 10.700 parçadan oluşan, dünyanın en büyük ve ünlü Çin porselenleri koleksiyonlarından birisi bulunmaktadır[8].

Ama, aynı tarihlerde Osmanlı Devleti'nin büyük bir özenle denetlediği ve geliştirilmesi için yatırım yaptığı İznik seramik ve çini atölyeleri de, dev bir sanayi organizasyonu olarak bu porselenlerle rekabet edebilecek şekilde, en üst düzeyde ürünler vermektedir. Bu özel desteklerle İznik çiniciliği XV. ve XVII. yüzyıllar arasında en parlak kimliğini kazanmış ve güçlü dönemlerini yaşamıştır. Çünkü o tarihler imparatorluğun en güçlü dönemidir ve çini atölyelerinin gelişimi için sarayın usta sanatçılarından başlayan, üretimin teknolojisinin kontrolünde devam eden büyük ve etkili destekler verilmektedir. Ancak, XVII. yüzyılda Batı'daki sanayi devriminin ilk uygulamalarının başlamasıyla ve devletin bu gibi yatırımlarının azalmaya başlaması ile birlikte bu sanayi duraklar; XVIII. yüzyılda bütünüyle söner; daha ekonomik olarak çalışabilen ve günlük hayatın gerektirdiği ürünlere yönelen Kütahya atölyeleri parlamaya başlar[9].

Aslına bakılırsa, Anadolu'da, mimaride çini kullanmanın XVI. yüzyıldan sonra azalması, üretimi de etkilemiştir. Çünkü, çinicilik, teknik yönden çok pahalı olan ve zor temin edilen malzemeye doğrudan bağımlıdır. O yüzden çini kullanımının azalması, bu konudaki sanayii sıkıntıya düşürmüş ve daha ucuz üretim yolları aranmıştır. Yüksek ısılarda çalışan bu sanayi için pahalı malzeme, kaliteli sonuç için işin en önemli girdisidir. Ama o günlerde çinicilik sanayii için yapacak pek birşey kalmamıştır.

Anadolu'nun bu önemli sanayi ve sanat kaynağının yeniden canlandırılması amacıyla İstanbul'da geleneksel çinicilik sanatının geliştirilmesi için birçok girişim yapılmış olduğu arşivlerden izlenebilmektedir. Bu girişimlerin en önemlisi XVIII. yüzyılda, III. Ahmed döneminde (1703-1739), Edirnekapı bölgesinde bir anlamda o günlerin ölçeğinde ateş sanayiine dayanan bir merkezin kurulmasıdır. Tekfur Sarayı çevresinde uygulanan bu projede çinicilik ve camcılık için yatırımlar yapılır. Ancak, dönemin siyasî ve ekonomik sıkıntıları nedeniyle bu önemli girişim desteksiz kalır. Ve gerektiği kadar güçlenemez[10].

İstanbul'da, çiniciliğin geliştirilmesi için ikinci önemli adım, 1862 yılında Tophane Müşiri olan ve bu yöndeki girişimciliğiyle tanınan Ahmed Fethi Paşa'nın Beykoz'da Batı teknolojisiyle kurmuş olduğu bilinen fabrikadır. Bu fabrikada, Ahmed Fethi Paşa'nın, Sultan Abdülmecid adına büyük yatırımlar yapmış olduğu, renkli porselenler, fayanslar ve camlar ürettiği anlaşılıyor. Fethi Paşa'nın bu fabrikasındaki ürünlerdeki damgalar *"Eser-i İstanbul"*dur. Ürünler üzerindeki *"Eser-i İstanbul"* yazısı bile bu girişimin arkasında yatan, Avrupa fabrikalarıyla rekabet düşüncesini göstermektedir[11]. Bu fabrika da Fethi Paşa'nın ölümüyle desteğini kaybetmiş ve bir süre sonra kapanmıştır.

İstanbul'da bir çini fabrikası kurma düşüncesinin üçüncü ve belki de en etkili adımı ise Yıldız Sarayı bahçesinde çok yönlü bir proje olarak gerçekleştirilmiş olan *"Yıldız Çini Fabrika-i Hümayunu"*dur.

2 YILDIZ SARAYI'NDAKİ "ÇİNİ FABRİKA-İ HÜMÂYUNU"

KURULUŞ YILLARI VE SANAYİ DEVRİMİ'NİN ETKİLERİ

Yıldız Sarayı'nın, Boğaziçi'ne bakan tepelerinden birisinde, artık, yüksek ve yoğun ağaçların arasında kaldığı için ilk bakışta pek dikkati çekmeyen, ama gerçekte bugünkü Türk çini ve porselen sanatı ve sanayiinin gelişmesinde çok ilgi çekici roller oynamış olan bu fabrika *Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu* adıyla, 1890 yılında kurulmuştur[12].

Kuruluşundan bu yana yüz yıldan fazla bir süre geçen ve o günden bu yana kendi köşesinde sessizce üretim yapan bu fabrikaya ve gelişimine dikkatli bir gözle bakılırsa, mimari yapısından hiç beklenmeyecek ölçülerde, Türk çini ve porselen sanatının son yüzyılının en önemli birikimine öncülük yapmış bulunduğu görülür.

Aslında bu fabrika, Avrupa'daki Sanayi Devrimi'nin İstanbul'daki birçok etkili yansımalarından birisidir. XIX. yüzyılda, ülkedeki geniş sanayileşme hareketleri ile çok yönlü bağlantıları vardır. Ama en önemli ilişkisi, 1883 yılında yine aynı amaçlara bağlantılı olarak kurulmuş olan *"Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi"* yledir. Çünkü, Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi bir yandan Batı ölçülerindeki gelişimlerin ve sanatın, diğer yandan da geleneksel sanayiin gelişmesini sağlayacak sanatçıların yetiştirilmesini ve bütün bunların bugünkü karşılığı olan tasarım hedefini de içermekteydi[13].

Bu koşullar altında, kurulan yeni fabrikanın desteğiyle, uzun süredir gerilemekte olan çinicilik sanayii, sanatı ve kimliği yeniden yönlendirilmeliydi ve bu süreç elden geldiğince desteklenerek hızlandırılmalıydı. O nedenledir ki, *Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu*, Batı'daki Sanayi Devrimi'nin etkisiyle Anadolu'nun geleneksel sanayiinin, sanatının ve kimliğinin içine düştüğü sıkıntıların giderilmesi için yapılmış önemli girişimlerden birisidir. Böylece, geçmişteki parlak dönemlerden sonra özellikle sanat, sanayi ve teknoloji açısından desteksiz kalmış ve hızla gerileme sürecine girmiş olan Anadolu seramik ve çinicilik kimliği yeni koşullara uygun biçimde geliştirilmek istenmiştir[14].

Hemen belirtmek gerekir ki, fabrikanın kurulduğu tarihlerde, özellikle Avrupa'da sanayileşen ülkelerde, porselen üretim teknolojileri çok önemli değişiklikler geçirmekteydi. Saraylar, krallıklar, devletler bu prestij teknolojisini özel olarak desteklemekte, porselen üretimi, usta sanatçıların da desteğiyle neredeyse uluslararası bir teknoloji ve sanat yarışması durumuna dönüştürülmekteydi[15].

Yıldız Çini Fabrikası da, bu ortamda, diğer örnekleri gibi, bir saray fabrikası olarak kurulmuştur. Aslına bakılırsa, bu fabrika "o tarihlerin en yeni tekniklerini" kullanmak üzere planlanmıştır. Bu yönüyle de ünlü İznik çiniciliğinden sonra, geleneksel çinicilik kimliğinin yeniden canlandırılması konusunda yapılmış girişimlerin en önemlisidir. Özellikle Anadolu sanatı ile Batı sanatı arasındaki çok yönlü senteze katkıları açısından belki de en önemli rollerden birisini oynamıştır. Üstelik Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'yle olan çok yakın ilişkileri başlangıçtan bugüne canlı tutulmuş ve bu bir ilke olmuştur. Çünkü fabrikanın sanatçı, yönetici kadrosu hep bu önemli kaynaktan yararlanmıştı.

ÖZEL SANATÇILARLA YARATILABİLEN BİR SANAYİ VE İSTANBUL'DAKİ *SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEB-İ ÂLİSİ*'NİN ÖNEMLİ KATKILARI

Çini ve porselen gibi, özel teknolojiler gerektiren üretim alanlarının ilk anda pek dikkat çekmeyen iki değişik yönü vardır. Birincisi, bu gibi üretimin bugünkü karşılığıyla "ağır sanayi" diyebileceğimiz bir teknolojiye dayanmasıdır. Çünkü gerçekten de ancak yüksek ısıların kontrolü, çok karmaşık kimya bilgisi ve yaratıcı sanatçıların yorumlarını gerektiren bir teknolojinin kullanılabilmesiyle çini ve porselen ustalığına ulaşılabilmektedir[16].

İkincisi ise, bu teknolojiyi kullanabilecek, çok özel teknik bilgilerle donatılmış, ayrıca biçimlendirme ve üretim için kalıp ve resimleri yapabilecek sanatçıların varlığı gereklidir.

İşte bu hassas nokta, *Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi ve Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu*'nun çok yönlü işbirliğiyle aşılmak istenmişti[17]. Bu gibi özel sanayiler için gerekli olan üst düzeydeki sanatçıların yetiştirilmesi, ancak Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'nin kurulması ile sağlanabilirdi. Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi 1883'te kurulmuş, altı yıl sonra mezun vermiş ve 1890 yılında da Yıldız Fabrikası kurulmuştur. Bu ilginç işbirliği meyvelerini kısa sürede vermiş ve fabrikanın zaman içinde ihtiyaç duyduğu üst düzey yaratıcı ve hatta yönetici kadrosu çok büyük oranda bu kurum tarafından sağlanmıştı. Bir başka deyişle, Yıldız Fabrikası ve Sanayi-i Nefise Mektebi, bir anlamda, devletin üst düzeydeki "araştırma, geliştir-

"Abdülhamid Albümleri" adıyla tanınan fotoğraf albümlerinde Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu müdür odasının (?) fotoğrafı, İÜ Küt. 90525

me ve işbirliği merkezi" gibi ilginç bir işbirliğini sürdüregelmiştir. Bu fabrikadaki Türk yöneticiler, sanatçılar, ustalar başlangıçta genellikle bu en üst düzeydeki kurumda öğrenim görmüşler, hocalık yapmışlardır. Ayrıca bu fabrikanın eserlerine imza koymuş isimler arasında, özellikle geleneksel Türk sanatına büyük katkılar yapmış olan kişiler büyük bir oranda bulunmaktadır.

Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi, öncelikle resim, heykel, mimarlık ve gravür alanlarında öğretime başlamakla birlikte, buradan mezun olanların büyük bir bölümü, pratikte, sanayinin sanatçı gerektiren alanlarındaki ilk öncü yetişkinleri olmuştur. Örneğin, Çini Fabrikası'nın ressam, kalıpçı, gravürcü, hattat, tezhibci gibi en önemli sanatçı gereksinmesi Sanayi-i Nefise'lilerden sağlanmaktaydı. Yine kumaş, halı, dokuma, yazı, matbaa, cilt, darphane gibi birçok özel sanayi alanlarında çalışan sanatçı kadrosunun oluşturulmasında hep "Sanayi-i Nefise"lilerin önemli rollerinin bulunmuş olduğu görülür. Kısacası, Sanayi-i Nefise Mektebi, güzel sanatlar alanındaki etkinliğinin yanısıra, isminde bulunan "sanayi" gerçeğiyle, ülkenin sanayi ürünlerinin gelişiminde, özellikle de "Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu"nda çok önemli roller oynamıştır[18]. Aslına bakılırsa, bu ilişkiler, Osmanlı Devleti'nde, bu amaçla çalışmak üzere geliştirilmiş olan önemli ve eski bir *"ehl-i hıref"* düşüncesinin devamı olmuştu[19].

TOPKAPI SARAYI İLE BİRLİKTE KURULMUŞ ESKİ BİR TASARIM MERKEZİ: *EHL-İ HIREF*

"Ehl-i hıref", Osmanlı Dönemi'nde, Topkapı Sarayı'nda oluşturulan ve çok ilginç görevler yapmış bulunan bir "ustalar organizasyonu"dur. Bu seçilmiş "ustalar" organizasyonu, devletin en üst düzeyde desteğiyle oluşturulmuş olan önemli bir girişimdi. Devletin ürün kimliğinin araştırılması, yaratılması, sanayi ürünlerinin bu yöndeki bir anlamda prototiplerinin oluşturulması ve öncü nitelikteki birçok önemli "proje"nin başarısı, bu "üstadlar" ekibinin gücüyle ve deneyimiyle bir anlamda garanti altına alınmaktaydı. Kısacası, sarayın bu etkili ustaları, geniş anlamda dönemlerinin sanayi ürün-

lerini, teknik ve sanat yönünden geliştirmekteydi[20].

Unutulmamalıdır ki, her dönemde uluslararası kimliğe sahip bir kent olan İstanbul, aynı zamanda ülkenin sanayi ve ürün düşüncesinin planlandığı bir merkez görevi yapmaktaydı. Bu düşüncenin uzantısı olarak, çok yönlü bir rekabet ortamında, geleneğin ve kimliğin biçimlendirilmesinde her dönemin en "modern" tekniklerinin de desteğiyle bu "üstadlar"ın ilginç ve çok yönlü etkinlikleri bulunmaktaydı.

Hiç kuşkusuz, böyle bir görevin başarılı sonuç verebilmesi için bir yanda sağlam bir yönetim otoritesi, diğer yanda büyük bir bilgi birikimine dayanan yaratıcı sanatçı kadrosu ve gelişen, öncü bir teknoloji gerekmekteydi[21].

Bu gibi öncü nitelikteki projelerde, çok yakından kontrol edilebilen etkili bir organizasyon, yeterli sayıda en iyi nitelikte profesyonel "üstad" kadrosu gerekir. Ayrıca böyle bir organizasyonun uzun süre boyunca canlı ve etkili kalabilmesi için oldukça zor ve "ince bir denge" gereklidir[22].

Topkapı Sarayı'ndaki bu üstadlar topluluğunun, gerek bu araştırma-geliştirme çalışmalarında, gerekse önemli ve özel tekniklerin ürüne dönüştürülmesinde, bir anlamda çok "esnek bir organizasyon" düşüncesi içinde çalışmalarını sürdürmüş olduğu gözlenmektedir. Nitekim eldeki belgelerden, sarayla bağlantılı olarak çalışan bu kadronun, her an değişen ihtiyaçlara bağlı olarak yeniden biçimlendirilmekte olduğu anlaşılmaktadır[23].

Ayrıca bu ehl-i hıref kadrosu düşüncesinin en ilginç yönlerinden birisi de, bu üstadların hem ülke içinden, hem de ülke dışından desteklenerek güçlendirilmesiydi. O tarihlerin "sanat ve ilim erbabı" olan "nakkaş, ressam, hattat, müzehheb, çinici, okçu, dokuyucu, halıcı" gibi üretim alanlarındaki "en iyilerin iyileri" bu kadroyu oluşturmaktaydı.

Bu arada eklemek gerekir ki, bugünkü karşılığıyla, bu gibi araştırma-geliştirme düzeni çok pahalı bir işti ve o dönemde böyle projeleri ve sanayii destekleyip geliştirebilecek en önemli kaynak da devletti.

BATI'DAKİ SANAYİ DEVRİMİ VE *EHL-İ HIREF*'İN ÇÖKÜŞÜ

İstanbul'un alınıp, Topkapı Sarayı'nın kurulmasıyla birlikte büyük etkinlik göstermiş olan bu üstadlar topluluğu, Batı'daki Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı yeni ve güçlü gerçekler karşısında, gerilemeye başlamış ve XIX. yüzyılın başlarında yok olma noktasına gelmiştir. Bu önemli görevi karşılayacak yeni kurumlar oluşturulmaya, yeni kadrolar yetiştirilmeye başlanmış ancak, bütün bu çalışmalarda, sanayideki ürünleri biçimlendirecek sanatçılar konusu yeterince geliştirilememiştir.

O nedenle, XIX. yüzyıl başlarında ülkede başlatılmış olan sanayileşme girişimleri içinde, yeni sanayinin ürünlerini tasarlayacak, biçimlendirecek sanatçıların yetiştirilmesini sağlayacak bir üst düzey kuruluşunun bulunmayışının büyük sıkıntılar çıkarmış olduğu görülmektedir.

Tanzimat'la birlikte, Sanayi Devrimi'ne paralel olan gelişmeler başlatılınca, yeni kurulan fabrikalar için ürün oluşturacak yeni bir "ehl-i hıref" ise, bu fabrikaların teknolojisi ile birlikte yurt dışından getirilmeye başlanmıştır[24]. Bunun sonucunda, birçok geleneksel sanayi ürününün, önce kimliğini ve anlamını, daha sonra da bunun uzantısı olarak ticarî yönden değerini kaybetmeye başlaması üzerine yeni sıkıntılarla karşılaşılmıştır. "Sanayi Okulları" ve 1883'te "Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi", bu düşüncenin ürünleri olarak bir anlamda eski "ehl-i hıref" organizasyonunun yeni yorumları olarak kurulmuştur. Ancak bu kurumların oluşturulmasına kadar aradan geçen yaklaşık 60-70 yıl içinde, ürün tasarımında kaybedilen süre nedeniyle, kavramların ve geleneklerin yeniden yerine oturtulması büyük zaman almıştır[25].

İşte Yıldız Fabrikası, geleneksel çinicilik kimliğinin yaratılması için Batı sanayiinin teknik kaynağını ülkeye aktarmış, Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi ise bu sanayi ortamı içinde, yeni kimliğin yeni tasarımlarının yaratıcısı olan, bir anlamda yeni ehl-i hırefin de yetişmesi için gerekli olan ortamlardan birisi olarak önemli bir görev yapmıştır.

YILDIZ SARAYI BAHÇESİNDE BİR ÇİNİ FABRİKASININ KURULUŞUNU HAZIRLAYAN OLAYLAR

Pekçok Avrupa fabrikasının ürünleri, özellikle "Sévres" porselenleri, Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz dönemlerinde, Türkiye'ye çok sayıda getirilmişti. Bunların çok büyük bir bölümü saray içinde ve çevresinde kullanılmış olmalıdır. Aslında bu porselenlerin hemen hemen tamamı, özellikle Türkiye için üretilmemiş olduğu için, bunların halk tarafından benimsenmesi de zaten kolay değildi. Çünkü üzerlerinde "insan resimleri bulunan" Fransız porselenlerinin Türkiye'de o günkü anlayışlarla uyuşması da zaten çok zordu.

Aslına bakılırsa o tarihlerde porselen sanayiinde çok önemli teknik gelişmeler elde etmiş olan Fransa'da birçok ünlü porselen fabrikası en görkemli ürünlerini yapabilmek için yarışmaktadırlar. Bu fabrikaların hemen

hemen hepsinden, çok sayıdaki değişik porselen Türkiye'ye girmiştir. Bu değişik fabrikaların ürünlerinin hepsi "damgalı" olmadığı için, döneminde genel olarak hepsi birden, kısaca,"Fransız porseleni" olarak isimlendirilmişlerdir. Ama Fransa'daki çok ünlü fabrikaların yanında, 1830 yılında "Sévres" fabrikasından ayrılan sanatçıların kurdukları *"J.P."* isimli olan ve bir süre sonra kapanan fabrikanın kısa süren hayatı sırasında, ürettiği porselenlerin çok büyük bir kısmının özellikle Türkiye için hazırlanmış olduğu söylenir.

Kalın çizgilerle ortaya konulan bu durumdan da görülüyor ki, XIX. yüzyılda İstanbul'da kurulabilecek bir porselen fabrikası, birkaç değişik sorunu bir arada çözebilecekti. Bir yanda, Batı sanatı ve tekniğinin çekiciliği vardır; diğer yandan da Anadolu'da artık sönmüş bulunan geleneksel çini ve seramik fırınları herkesi üzmektedir. Bunların yanında, pratik olarak, hem saray ve çevresinin, hem de bütün ülkenin böyle bir teknoloji ile ortaya çıkacak günlük ürünlere olan ihtiyacı da ortadadır. Tabaktan fincana kadar pekçok eşya, içeride hemen hemen hiç üretilememekte, ithal edilen ise çok pahalıya gelmektedir.

YILDIZ ÇİNİ FABRİKASI KURULUYOR

Bütün bu gelişmelerin sonucunda Yıldız Çini Fabrikası, Yıldız Sarayı'nın dış bahçesinin doğu tarafındaki yamaçlarda, küçük bir düzlük üzerine kurulmuştur. Yıldız Sarayı'nda böyle bir çini fabrikası niçin kurulmuştur? Böyle bir gereksinmeyi ortaya çıkaran sebepler nelerdir?

Yıldız Çini Fabrikası'nın kurulmasının arkasındaki gerekçelerle ilgili olarak birkaç değişik görüş vardır. Bu görüşlerden birisi şöyledir: Söylenenlere göre o günlerin Fransız Elçisi, bir toplantıda Sultan Abdülhamid'in yanındadır. Masanın üzerinde duran bir bardak, elçinin ilgisini çeker ve Sultan'a bu bardağı çok beğendiğini söyler. Sultan da elçiye bu bardağın *"Sévres"* ürünü olduğunu ve kendisinin de bunu beğendiğini söyler. Bunun üzerine elçi de hemen *"Öyleyse Sévres'deki fabrika gibi bir tane de burada kuralım"* cevabını verir. İşte böyle kısa bir görüşme sonunda Yıldız Sarayı'nda bir çini fabrikası kurma düşüncesi gündeme gelmiş olur. Bu olayın ne kadar gerçek olduğu bilinmiyor. Ancak ortaya atılan böyle bir öneri gerçekten de etkili bir başlangıç olabilir.

Yıldız Çini Fabrikası'nın nasıl bir düşünceyle kurulduğunu gösteren diğer yoruma göre ise, çini fabrikası doğrudan doğruya bir elçinin önerisi üzerine gerçekleştirilmiştir. Yoksa ne padişahın ne de zamanın devlet adamlarının bu konuda herhangi bir öncülüğü olmamıştır. Söz konusu elçi, "koruduğu bir kişiye" iş alanı sağlamak amacındadır. Bu yüzden padişahla yaptığı bir görüşmede Yıldız Sarayı'nda bir çini fabrikası kurmayı önermiş ve fabrikanın kuruluş çalışmaları böylece başlamıştır. Bu öneriyi yapan kişinin "Türkiye'deki Fransa'yı temsil eden, Büyükelçi Mösyö Paul Cambon" olduğu söylenmektedir[26].

Yıldız Sarayı'ndaki çini fabrikasının kuruluşu ile ilgili bir başka görüş daha vardır. O günlerin Prusya Kralı, Avusturya-Macaristan İmparatoru, Fransa Kralı, İngiltere Kralı ve Rus Çarı'nın saraylarıyla ilişkili olarak ünlü porselen fabrikaları vardır. Bu fabrikalarda, sarayların ve yakın çevrelerinin porselen ihtiyaçları için çok özel ve ünlü ürünler yapılmaktadır. İşte böyle bir düşünceyle Abdülhamid de saraya bağlı olarak özel ürünler verecek bir porselen fabrikasının kurulmasını istemektedir.

Görülüyor ki her üç görüş, gerçekte küçük farklılıklarla birbirini bütünlüyor. Hem sarayın özel porselen ürünlerinin kendi imkânlarıyla elde edilme isteği, hem teknik bir işbirliği önerisinin bulunması, hem de gerçekten değerli porselen ürünlerin elde edilme isteği bir araya gelmişti. Böylelikle Yıldız Sarayı'nın geniş bahçesinin en uzak noktalarından birisinde çini fabrikası yapılması aşamasına gelinmiştir.

Ama böyle önemli bir fabrikanın kurulması, acaba bu kadar "anlık" bir kararın ürünü olabilir miydi?

Bütün bunların yanında, bu fabrikanın Abdülhamid döneminde kurulmuş olması, ister istemez bir diğer noktayı da akla getirir. Kendisinin marangozluk konusunda hünerleri olduğu, masa, yazıhane ve benzeri eserleri kendi eliyle ve ustalıkla yaptığı bilinir. İşte bu yapıdaki birisi için resimle, çiniyle ve porselenle ilgilenmek ve bunların sarayda üretilmesi konusunda öncülük etmek kararı daha kolay alınmış olmalıdır. Düşünce yönünden el hünerine, el sanatına ve teknolojiye açık olan birisi için, çini ve porselen konusunda gelen bir öneriyi hemen kavramak ve bu konuda hızlı karar vermek zor olmasa gerek.

Ama, bütün bunların yanısıra o günlerin Türkiye'sinde, genel olarak uygulanmak, yaygınlaştırılmak istenilen bir "sanayileşme" düşüncesini ve bu sanayileşme için öncü kuruluşların, özellikle devlet tarafından desteklenmiş ve korunmuş olmasını da hatırda tutmak gerekir. Çünkü o günlerin en önemli sorunlarından birisi, ülkenin geleneksel endüstrilerinin gün geçtikçe güçsüzleşmesidir. Ve bu güçsüzleşmeyi önlemenin tek yolunun da Sanayi Devrimi'ni yapmış olan Batı ülkele-

"Abdülhamid Albümleri" adıyla tanınan fotoğraf albümlerinde Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu model atölyesi İÜ Küt. 90525

rinden, bu alanlardaki yeni teknolojileri böyle işbirliği projeleri kapsamında ülkeye getirmek olduğunda görüş birliği vardır.

YILDIZ SANATÇILARI

Yıldız Çini Fabrikası'nın ilk müdürünün "Dat" isimli bir Fransız olduğu ve ayrıca porselenleriyle ünlü "Sévres" fabrikasından getirilen birçok ustanın desteğiyle üretimin başlatıldığı bilinmektedir. İki yıl sonra, 1894 depreminde yıkılan fabrika onarılarak yeniden üretime başlamıştır. İlk günlerde üretim için gereken teknoloji, malzeme ve kalıplar Fransa'dan getirilmiş, ancak hiç kuşkusuz fabrikanın yapısı içinde birçok Türk de yer almıştır. Örneğin, padişahın özel emri ile Sanayi-i Nefise Mektebi'nde okutulan ve 1893 yılında mezun olan *Halid Naci*, Yıldız Fabrikası için yetiştirilmek üzere Paris yakınlarındaki "Sévres" fabrikasına gönderilmiştir. Orada çini ressamlığını öğrenen *Halid Naci*, dönüşte Yıldız'ın baş ressamlığına getirilmiş ve uzun yıllar üretimin resim ve süsleme işlerinin başında bulunmuştur.

Yıldız Fabrikası'nın ilk yıllarında hem Türk, hem de yabancı ressamlar genellikle birlikte çalışmıştır. Unutmamak gerekir ki aynı dönemlerde Türk sanatında ve özellikle de resim sanatında "Batılılaşma" hareketleri vardır. 1883 yılında Sanayi-i Nefesi Mektebi açılmış, birçok yabancı ressam ve hoca getirilmiştir. Bu arada askerî okullar da "ressam" yetiştirmektedir. İşte bütün bu okullardan yetişenlerin bir kesimi özellikle Yıldız için çalışmalar yapmıştır. Bir anlamda fabrikanın renkli öyküsünü "porselenler üzerine yazmış" ve bugünkü Milli Saraylar'daki koleksiyonları yaratmış olan bu sanatçıların bir kesimi, ilk Türk ressamları arasında büyük ün kazanmış kişilerdir. Aslına bakılırsa genellikle "ressam" yanlarıyla tanınmış olan bu ünlü sanatçılar, Yıldız Fabrikası için yaptıkları çalışmalarla "sanayi ile geleneksel sanatların birleşmesi ve Batılılaşma arasındaki çok hassas dokunun" oluşturulmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Unutmamak gerekir ki, Yıldız Fabrikası'nın kuruluş

"Abdülhamid Albümleri" adıyla tanınan fotoğraf albümlerinde Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu üretim atölyesi İÜ Küt. 90525

günleri, "sanayileşme" için şiirlerin yazıldığı, kampanyaların açıldığı, sergilerin düzenlendiği bir dönemdir[27]. Sanayi-i Nefise Mektebi bile bu yüzden "Ticaret Nezareti"ne bağlı olarak kurulmuştur. Üstelik, başta Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurucusu Osman Hamdi Bey olmak üzere, Ömer Adil, Halid Naci, İsa Behzat, Mesrur İzzet gibi birçok ünlü sanatçı, Yıldız Fabrikası'yla çok yakın ilgi içinde olmuştur. Askerî okullardan, Şeker Ahmed Paşa, Osman Nuri Paşa, Hoca Ali Rıza, Halid Naci gibi isimler ile çok sayıda yabancı ressam ve kaynağı henüz ayrıntılı olarak bilinemeyen sanatçı, Yıldız Fabrikası için çalışmışlardır. İşte bugün Milli Saraylar koleksiyonunda bulunan "Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu"nun olağanüstü eserleri, 1890'lı yıllardan başlayarak çok geniş bir sanatçı kadrosunun, organizasyonuyla, teknolojisiyle, sanatıyla bir araya gelerek sürdürmüş olduğu bir çalışma sisteminin ürünleridir. Bir yanıyla İznik, Kütahya geleneğinin, Sanayi Devrimi'nin desteğiyle ulaşılan bir başka düzeydeki devamı gibidir; bir yanıyla da Topkapı Sarayı'nda yaşatılmış olan ehl-i hırefin daha çağdaş bir yorumudur. Yüz yıl önce geniş bir organizasyon ile hayata geçirilmiş olan bu ocağın hâlâ yanıyor olması da işin en sevindirici yönüdür.

3 YILDIZ FABRİKASI'NIN TÜRK SANAYİ TARİHİ, ÇİNİCİLİK VE PORSELEN SANATI İLE BAĞLANTILI OLARAK KRONOLOJİSİ

Yıldız Fabrikası'nın, aşağıda çok kalın çizgilerle özetlenen kronolojisi dikkatle izlendiğinde, 1890'lı yıllarda başlatılmış olan bu projenin, günümüze, ne gibi sorunları aşarak gelmiş olduğu daha kolay anlaşılır[38].

1795 *Mühendishane-i Berrî-i Hümâyûn*'un kuruluşu ve ilk resim derslerinin başlaması

1834 *Harbiye*'nin kuruluşu ve resim dersinin başlaması

1845 Beykoz'da İncirli Köyü'ndeki fabrika (Tophane Nazırı Ahmet Fethi Paşa, *"Eser-i İstanbul* atölyesi")(?)

1847 İstanbul'da *Sanayi Mektebi* açılması girişimleri

1851 Londra'da *Uluslararası Sanayi Sergisi* (Great Exhibition of the Work of Industry of All Nations) ve Osmanlı sanayi ürünlerinin bu sergiye katılması

1855 *Paris Sergisi*'nin açılması (Exposition Universelle) ve Osmanlı ürünlerinin bu sergiye katılması

1861 • Abdülaziz dönemi
• Osmanlı devletinde "Gedik"lerin, "Esnaf ve Sanatkar Birlikleri"nin sanat ve hizmet tekelinin kaldırılması

1862 İngiltere'de *Uluslararası Fuar*'a Osmanlı Devleti'nin katılması

1863 İstanbul'da *Sergi-i Umumi-i Osmani*'nin açılması ve *Sanayi Mektepleri*'nin kurulması

1864 İstanbul'da *Islah-ı Sanayi Komisyonu*'nun kurulması

1867 *Paris Sergisi*'nin açılması ve Osmanlı Devleti'nin bu fuara katılması

1868 İstanbul'da *Sanayi Mektebi* açılması

1876 • V. Murad dönemi
• II. Abdülhamit Dönemi
• Anadolu'da bağımsız ve milli bir sanayi yaratılması için sanayi mekteplerinin teşviki kararının alınması

1883 İstanbul'da *Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi*'nin kurulması (Sonradan Güzel Sanatlar Akademisi ve Mimar Sinan Üniversitesi olmuştur)

1890 İstanbul'da *Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu*'nun kurulması

1893 *Şikago Sergisi*'ne (World Columbian Exposition) Osmanlı Devleti'nin katılması

1894 • İstanbul'daki büyük deprem ve fabrikanın yıkılışı (1310 depremi)
• Ressam *Halid Naci*'nin Fransa'ya "Sévres" Fabrikası'na gönderilmesi
• İlk müdür *"Date"* (?) ve ilk ürünlerin ortaya çıkışı
• *Taşkasaplı Nazım Paşa*'nın fabrika müdürlüğü (?) (eski Harbiye nazırlarındandır)

1905 *Mustafa Vasfi Paşa*'nın Müdürlüğü

1905 Harbiye nazırlarından *Ali Nazım Paşa*'nın Meşrutiyet'e kadar müdürlüğü

1909 • Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi
• Yıldız Fabrikası'nın *Müze-i Hümâyun*'a bağlı olarak çalıştırılma düşüncesinin ortaya atılması. *Çinicilik Okulu* kurulması düşünceleri, çiniciliği geliştirme çalışmaları
• *Ressam Zonaro*'nun yurt dışına çıkarılışı
• *İbrikdar Hadi Bey*'in fabrika müdürlüğü (?)

1911 Yıldız Fabrikası'nın yeniden açılması

1912 Sanayii Nefise hocası ressam *Adil Bey*'in Yıldız Fabrikası müdürlüğünden istifası (?)

1912 • Mesrur İzzet Bey'in müdürlüğü
• Yerli kaolin bulma çalışmaları
• Yıllık üretim: 98.500 kuruş

1914 • I. Dünya Savaşı
• Yıldız Fabrikası'nın kapanışı
• Fabrikanın telgraf fincanları üretmesi için yeniden çalıştırılması

1915 • Yıllık üretim: 31.500 kuruş
• Yıldız Fabrikası'nın Kadıköy'e taşınması için girişimler ve bu amaçla bazı inşaatlara başlanması; ancak daha sonra bu çalışma durmuştur.

1916 *İsa Beyzat Bey*'in müdürlüğü ve ölümü

1920 Yıldız Fabrikası'nın kapanması

1929 *Şark Tezyini Sanatlar Mektebi*'nin kurulması

1936 • *Şark Tezyini Sanatlar Mektebi*'nin kapatılması
• Akademi'de *Türk Tezyini Sanatlar Bölümü*'nün kurulması
• Yıldız Fabrikası'nın Milli Emlak

tarafından tasfiyesi

- Fabrika'dan arta kalan demirbaş eşya ve porselen kalıplarının müzayede ile satılması

1943 Akademi'de süsleme bölümlerinin "yüksek" kısmının açılması

1957 Yıldız Fabrikası'nı yeniden çalıştırma girişimlerinin başlatılması

1959 Yıldız Fabrikası'nın Sümerbank'a devredilmesi. İsminin *Sümerbank Yıldız Porselen Sanayii Müessesi* olarak değiştirilmesi, yeni ihtiyaçlardan doğan yapılar için temel atılması

1960 Fabrika'ya yeni teknoloji için makinelerin ve elektirikli fırınların montajı

1961 Fabrikada işletme deneme üretiminin yapılması

1963 Yıldız Fabrikası'nın yeniden üretime başlaması

1961 Fabrika isminin *Sümerbank Yıldız Çini ve Porselen Sanayi Müessesesi* olarak değiştirilmesi

1994 "Sümer Holding, Yıldız Çini ve Porselen Sanayi İşletmesi"nin 3.6.1994 tarihinde, Yüksek Planlama Kurulu'nun 94-17 sayılı kararı ile *TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı*'na devredilerek, bir *müze-fabrika* döneminin başlaması

Yukarıdaki gelişmelerden de izlendiği gibi, başlangıçta bir saray girişimi olan Yıldız Fabrikası bugün de çalışmasını sürdürebilmektedir. Çünkü 1920 yılından sonra uzun bir süre kapalı kalmış olan Yıldız Fabrikası'nın 1957 yılında yeniden çalıştırılması girişimleri başlatılmış ve fabrikanın onarılması, yeniden donatılarak işletilmesi görevi Sümerbank'a verilmiştir.

Böylelikle ilk önce Fransızlar tarafından kurulan fabrika, bu sefer de Alman teknolojisine göre yenilenir. Ve yeni ismiyle *"Sümerbank Yıldız Porselen Sanayii Müessesesi"* olarak 1.1.1962 yılında yeni hayatına başlar. Bu yeni dönemde hem günlük hayat için porselen takımlar ve biblolar, hem de Türk süsleme sanatının geleneksel eserleri üretilmeye başlanır. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyesi Muhsin Demironat'ın, fabrikanın üçüncü müdürü olarak göreve gelmesiyle özellikle Türk süsleme sanatının çini ve porselen uygulamaları birden zenginleşmiştir.

Sümerbank, kendisine tarihî bir miras olarak verilen Yıldız Fabrikası'nı yeniden çalıştırmaya başlarken büyük bir titizlikle şu iki ilkeyi belirlemişti:

- Köklü ve seçkin bir geçmişi olan bu sanat kolunun yeniden işler hale getirilmesi. Eski örneklerin yitirilmesini önlemek, yeni çalışmalarla yeni gelişmelere ulaşmak.
- Yıldız Fabrikası'nı bir pilot fabrika olarak kullanmak. Yeniden yapılacak olan iki seramik fabrikasına teknik eleman ve işçi yetiştirmek. Böylece Bozüyük ve Tütünçiftliği'nde kurulacak fabrikaların, bir yandan ham madde ihtiyaçlarının nereden sağlanacağını tesbit ederken, bir yandan da bu fabrikalarda çalışacak teknik elemanları yetiştirmek[29].

Nitekim bu amaçlarla, gerek Selçuk, İznik, Bursa dönemi çiniciliği, gerekse Avrupa çiniciliği konusunda birçok araştırma ve uygulama projesinin hayata geçirilmiş olduğu fabrikanın kendi koleksiyon ve arşivlerinden izlenebilmektedir.

Yukarıda belirtilen bu ilkeler ve düşünceler, zaman içinde gerçekten hayata geçirilmiş ve böylece başlangıçta, "geleneksel değerlerle Sanayi Devrimi'nin karşılıklı yansımalarını" saray bahçesindeki küçük bir fabrikada birleştiren bu girişim, bugünkü Türk porselen sanayiinin ve sanatının küçük ama çok etkili bir çekirdeğini oluşturmuştur.

1994 YILI YILDIZ FABRİKASI'NIN TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI'NA DEVREDİLEREK BİR *MÜZE-FABRİKA* DÖNEMİNİN BAŞLAMASI

1890 yılında Yıldız Sarayı bahçesinde hayata geçirilen bir proje olarak, eski adıyla, "Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu", aradan geçen yüz yılı aşkın bir süreden sonra, bugün belki de kurulduğu tarihten beri en önemli ve anlamlı değişiklikle karşı karşıya bulunmaktadır.

1959'da Sümerbank'a devredilerek o tarihlerin hızlı sanayileşme hareketi içinde başlayan bir çalışma döneminden, 1994 yılında Sümer Holding'in özelleştirilmesi projesine kadar geçen süre içinde büyük bir özenle korunmuş olan fabrika, artık yeni ve çok anlamlı bir döneme girmiştir. Çünkü Yıldız Fabrikası, 1994 yılında bütünüyle TMBB Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na devredilmiştir.

Ne kadar ilginçtir ki, bu kararla, Yıldız Fabrikası ikinci kez, millete ait kimlik kazanmış olmaktadır. Çünkü, 3 Mart 1924 yılında kabul edilen *"Hilâfetin İlgasına ve Hanedan-ı Osmanî'nin Türkiye Cumhuriyeti Memâliki Haricine Çıkarılmasına Dair 431 No'lu Kanun"*un sekizinci, dokuzuncu ve onuncu maddeleri şöyledir;

Madde 8: *Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlık etmiş kimselerin Türkiye Cumhuriyeti arazisi dahilindeki tapuya merbut emvali menkulleri millete intikal etmiştir.*

Madde 9: *Mülga padişahlık sarayları, kasırları ve em-*

lâk-ı sairesi dahilindeki mefruşat, takımlar, tablolar, âsâr-ı nefise vesair bilumum emval-i menkule millete intikal etmiştir.

Madde 10: *"Emlâk-ı hakaniye" namı altında olup, evvelce millete devredilen emlâk ile beraber mülga padişahlığa ait bilcümle emlâk ve sabık hazine-yi hümâyun, muhteviyatlarıyla birlikte saray ve kasırlar ve mebani arazi millete intikal etmiştir.*

İşte bu gerekçelerle Yıldız Fabrikası, milli emlâk olarak kabul edilmiş ve daha sonra yeniden çalıştırılmak için Sümerbank'a devredilmişti. Ülkenin porselen sanayiinin kurulması amacıyla yukarıdaki gerekçelerle 1959 yılında Sümerbank'a devredilen fabrika, aradan geçen süre içinde bu görevini tam olarak tamamlamış, bu yönde bir tür sanayi okulu rolü oynamıştır. Bu önemli rolüyle hem yeni porselen fabrikalarının kurulması için bilgi üretmiş, hem de bu alanda uzman kadroları yetiştirmiştir. Ayrıca Türk porselen sanatının geleneksel kaynaklarını ve arşivlerini korumuş, bu alanda çok sayıda sanatçının yetişmesi için uygun bir ortam oluşturmuştur.

Böylece 1959 yılında Sümerbank'a devredilirken yapılan hedef tanımlamaları, uzun yıllar boyunca tam olarak gerçekleştiren tarihî fabrika, artık yepyeni bir döneme başlamış bulunmaktadır. Bu yeni dönem 3.6.1994 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu'nun, "özelleştirme, 94/17" sayılı kararı ile başlamıştır. Bu kararla Sümer Holding A.Ş.'ne ait "Yıldız Çini ve Porselen Sanayii İşletmesi" ile "Hereke Yünlü Dokuma Sanayii İşletmesi"ndeki tarihî "Av Köşkü" ve "Misafirhane" ve Sümer Halı A.Ş.'nin "Hereke Halı Fabrikası" TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na devredilmiştir.

Böylece tarihî Yıldız Fabrikası, bundan böyle Türk porselen sanatının ve sanayiinin gelişmesi için yapmış olduğu önemli görevin çeşitli dönemlerini, eski sanatçılarının eserlerini sergileyen ve bu yönde özel üretim yapan bir *müze-fabrika* olarak hizmet edecektir.

Ülkemizde böylesine "Türk sanayi tarihi mirası"nı koruyan bir örnek ilk kez hayata geçirilmiş olmaktadır. Türk porselen sanayiinin kurulmasında önemli rol oynamış bir tarihî fabrika, kuruluşundan beri tek bir taşı bile yerinden oynatılmadan, sanatçı ortamıyla ve eserlerindeki sürekliliği olağanüstü bir özenle korunup, ilk kez fabrika özelliğiyle müzeleştirilmektedir.

Böyle bir görevin TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nca yürütülmesi, eserleri en önemli müze ve koleksiyonlarda baş köşede bulunan bu geleneğin gelecekte de sürdürülebileceğinin ve uluslararası ortamda en iyi biçimde yerini alacağının göstergesidir.

KAYNAKLAR

[1] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *Dünya Saraylarının Prestij Teknolojisi: Porselen Sanatı ve Yıldız Çini Fabrikası*, Ankara

[2] *Sümerbank Yıldız Porselen Sanayii Müessesesi*, 1962 yılı Faaliyet Raporu, Ankara

[3] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. "'Hereke Fabrika-i Hümâyûnu' ve 'Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu' Türk Sanayi Tarihinin Büyük Bir Özenle Korunması Gereken İki 'Müze-Fabrikası'", *Milli Saraylar 1992*, İstanbul 1992, s. 142-155.

[4] TAIT, HUGH. *Porcelain*, London 1962, s. 7.

[5] TAIT, HUGH. *age*, s. 9.

[6] TAIT, HUGH. *age*, s. 12.

[7] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *Dünya Saraylarının Presti Teknolojisi....*, s. 31.

[8] ÜNAL, İSMAİL. "Çin Porselenleri Üzerinde Türk Tarsiatı", *İDGSA Türk Sanatı Tarihi Araştırma İncelemeleri I*, İstanbul 1963, s. 277.

[9] ASLANAPA, OKTAY. *Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı*, İstanbul 1965, s. 4.

[10] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *"Cam Sanatı ve Geleneksel Türk Camcılığından Örnekler"*, Ankara 1985, s. 149.

[11] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER-YÜCEL, İHSAN. "Milli Saraylardaki Cam Eserlerin 19. Yüzyılda Türk Cam Sanayiinin Gelişimine Etkileri ve Ahmet Fethi Paşa", *Milli Saraylar 1993*, İstanbul 1993, s. 29-30.

[12] CEZAR, MUSTAFA. *"Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne"*, İstanbul 1983, s. 6, .

[13] CEZAR, MUSTAFA. *age*, s. 63.

[14] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *Dünya Saraylarının Presti Teknolojisi....*, s. 71.

[15] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *age*, s. 63.

[16] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *age*, s. 71.

[17] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. "Hereke Fabrika-i Hümâyûnu...", s. 142-155

[18] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *Dünya Saraylarının Presti Teknolojisi....*, s. 137.

[19] ÇAĞMAN, FİLİZ. *Saray Nakkaşhanesinin Yeri Üzerine Düşünceler*, Sandoz Kültür Yay, No: 11, İstanbul 1991, s. 36.

[20] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. "'Ehl-i Hiref' Topkapı Sarayı'ndaki Ustalar', *Tombak*, sayı: 1, İstanbul, Nisan-Mayıs 1994, s. 16-19.

[21] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *From "Ehl-i Hiref Cemaati" In Topkapı Palace To Our Present Day Culture, International Seminar On Crafts*, Rabat, IRCICA yay, İstanbul 1993.

[22] MERİÇ, RIFKI MELÛL. *Türk Tezyini Sanatları*, İstanbul 1937.

[23] MERİÇ, RIFKI MELÛL. *Türk Cilt Sanatı Tarihi Araştırmaları*, Ankara Üniversitesi Türk ve İslam Sanatları Enstitüsü yay, No: 3, Ankara 1954.

[24] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *Geleneksel Türk Dericilik Sanayii ve Beykoz Deri Fabrikası*, Ankara 1988.

[25] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *Feshane, Defterdar Fabrikası*, Ankara 1988.

[26] BAYRAKTAR, NEDRET. "Kadın Tasvirli Yıldız Porselenleri", *Sanat Dünyamız*, yıl: 8, sayı: 23, İstanbul 1981.

[27] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *Batı Anadolu'daki Türk Halıcılık Geleneği İçinde İzmir Limanı ve Isparta Halı Fabrikası*, Ankara 1990.

[28] CEZAR, MUSTAFA. *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*, İstanbul 1971.

"Abdülhamid Albümü"nde Yıldız Çini Fabrikası'nın ilk dönem altı aylık ürünlerinden "Abdülhamid" tuğralı bir tabağın suluboya resmi, İÜ Küt. 90525

YILDIZ PORSELENLERİ

NEDRET BAYRAKTAR*

Yıldız porselenleri, Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) tarafından kurulan ve devrindeki kaynaklara göre *Çini Fabrika-i Hümâyûnu* veya *Porselen Fabrika-i Hümâyûnu* adıyla anılan[1] fabrikada yapılmıştır. Bu, İstanbul'daki ikinci porselen fabrikasıdır ve Sultan Abdülmecid (1839-1861) zamanında, 1845 yılında *Eser-i İstanbul* damgasıyla porselenler imal eden Beykoz'daki ilk fabrika veya atölyeden daha büyük ve önemlidir.

Sultan II. Abdülhamid'in güzel sanatlara olan merakı bilinmektedir. Kendisi de, babası Sultan Abdülmecid gibi oymacılıkta usta, iyi bir marangoz ve ayrıca ressamdı[2]. Yıldız Saray-ı Hümâyûnu içinde büyük bir kütüphane, silahhane ve müze bulunmaktaydı. Bunun yanısıra sarayda demirhane ile marangozhane atölyeleri mevcuttu.

1890'dan itibaren sekiz yıl İstanbul'da Fransa Büyükelçisi olarak görev yapan M. Paul Cambon'nun (1843-1924) teşviki ile[3], Yıldız Sarayı içinde bir porselen fabrikasının açılması planlanmıştır. Doğu'da yüzyıllardan beri bilinen sert porselen, Batı'da ilk defa XVIII. yüzyıl başlarında Almanya'da Saksonya eyaletinde imal edilmiş, 1770'de ise Fransa'da, Sévres'de porselen yapımına başlanmıştı.

* Sanat tarihçisi, müze uzmanı

Sultan II. Abdülhamid tarafından Yıldız Sarayı dış bahçesi içinde 1890-1892 yıllarında inşa ettirilen porselen fabrikasının ilk deneme eserlerinin devlet büyüklerine hediye edildikleri belirtilmiştir. 1894' deki, büyük tahribata sebebiyet vermiş olan İstanbul depreminde bu yapının da hasar gördüğü anlaşılmaktadır. Aynı yıl fabrika, İtalyan mimar Raimondo D'Aronco (1857-1932) tarafından yeniden inşa edilmiştir[4]. Kırmızı tuğladan yapılmış iki kule ortasında kemerli bir kapısı bulunan değişik bir mimariye sahip bu bina içinde çok değerli ve günümüze ulaşabilmiş eserler meydana getirilmiştir.

Yıldız Sarayı içinde bulunan marangozhane, demirhane gibi diğer atölyelerin arasında en masraflısı olanı, Porselen Fabrika-i Hümâyûnu idi. Çünkü önceleri fabrikada çalışan ustalar, çini mühendisleri hatta eserlerin yapımında kullanılan kalıplar ve en önemlisi de bizde kaolinin saf şekli güç bulunduğu için, porselenin ham maddesi olan toprak kaolin, feldspat bile Fransa'daki Sévres Porselen Fabrikası'ndan getirtiliyordu.

FABRİKANIN MÜDÜRLERİ

Yıldız Sarayı'nda kurulan porselen fabrikasının ilk müdürü *Date (?)* adında[5] bir Fransız idi. Ancak 1895 yılında *Nazım Paşa*'nın bu görevde olduğu belirtilir[6]. Daha sonraki tarihlerde çalıştıkları tesbit edilebilenler ise:

1905 yılında *Mustafa Vasfi Paşa* (1857-1905); 1905-1908 yılları arasında, Meşrûtiyet'e kadar eski Harbiye nazırlarından Erkân-ı Harb Ferik'i *Ali Nazım Paşa* (? - 1930); Meşrûtiyetten sonra *İbrikdar Hadi Bey;* Müze-i Hümâyûn, bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzeleri idaresinde fabrikada çalışan müdürler ise ressam *Ömer Adil Bey* (1868-1928) ve heykeltraş-desinatör *Mesrur İzzet Bey*'dir.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE SARAY İÇİN YAPILAN YILDIZ PORSELENLERİNDEN ÖRNEKLER

Sultan II. Abdülhamid tarafından bir saray imalathanesi, Fabrika-i Hümâyûn olarak kurulan atölye, saray için çalışmıştır. Burada imal edilen porselenlerin devlet büyüklerine ve Batı'ya hediye olarak gönderildikleri bilinir. Mustafa Vasfi Paşa tarafından hazırlanan ve büyük bir ihtimalle kendisi tarafından Sultan II. Abdülhamid'e takdim edilen 1312 Hicrî (1894 Milâdî) tarihli, 34.5 cm. çapında, bugün Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan bir porselen tabak üzerinde imzasını, *"Yaverân-ı hazret-i şehriyâri Binbaşı Vasfi kulları 1312 sene 2"* olarak görüyoruz. Başka porselenlerde de rastladığımız dikkati çeken bir husus, tabağın imalatının 1894 yılında, resimlenmesinin ise iki sene sonra 1896' da yapıldığı anlaşılmaktadır. Kırık vaziyette ve kaydında 1946 yılında tamir gördüğü belirtilen, içi çeşitli renklerde tezhiple süslenmiş tabağın üzerinde, Sultan II. Abdülhamid'in armasının sağ ve solunda padişahı öven beyitten başka bir de, Mustafa Vasfi Paşa'ya ait, son iki mısraı aşağıda yazılı olan bir şiir bulunur :

Vasfını kimse ne mümkün etsin
Mümkün olsa yine bu Vasfi eder

Yaptığı haritaların saray tarafından takdir edilmesi üzerine önce Harbiye matbaası resimhanesine sonra Porselen Fabrikası ressamlığına getirilen ve 1905 yılından itibaren fabrikanın müdürlüğünü yapan Mustafa Vasfi Paşa'nın, manzaralı, çiçek dekorlu ve rumilerle tezhipli *"kulları Mustafa Vasfi"*, *"bende-i Vasfi"* olarak da imzalı çok güzel ve bol miktarda eseri günümüze ulaşmıştır. Mustafa Vasfi Paşa, Sultan II. Abdülhamid tarafından İngiltere hükümetine hediye edilen ve üzerinde kendisinin çalıştığı iki büyük vazoyu Londra'ya götürmekle görevlendirilmişti[7]. Ayrıca Ayşe Sultan'ın verdiği bilgilerden, Sultan II. Abdülhamid'in İstanbul'a gelen Alman İmparatoru II. Wilhelm ve oğullarına verdiği çeşitli hediyeler arasında porselen fabrikasında yapılan vazoların bulunduğu ve Berlin'de imparatorun hususi müzesinde bu eserlerin mevcut olduğu anlaşılıyor[8].

Yıldız Sarayı bahçesinde bulunan fabrikada yapılan eserlerin günlük ihtiyaç için olmadığını, halk için yapılıp satılmadığını mevcut örnekler ispatlar. Genellikle Osmanlı arması, Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası veya adının baş harflerinin markası, porselenler üzerinde yer alır. İlk defa Sultan II. Abdülhamid'in eski harflerle ayın-ha, veya Latin harfleriyle *A.H.* olarak adının baş harflerini gösterir markasına rastlıyoruz. Bu aslında enteresan bir husustur. Çünkü bilindiği gibi Osmanlı sultanlarının imzaları tuğra şeklindedir. Sadece Yıldız porselenleri üzerinde değil, Sultan II. Abdülhamid'e ait değişik pekçok eser veya eşya üzerinde isminin baş harflerini gösterir marka yer alır. Sultan'ın bu tarzda mühürleri de vardır[9]. Eserlerin üstüne yapılan bu marka ve armalar bunların özel parçalar olduğunun bir delilidir. Böyle armalı porselenler arasında duvar tabakları, levhalar, fincan ve tabaklar çoğunluktadır. Kızı Ayşe Sultan (Osmanoğlu) hatıratında babasının, üzerinde yaldızla adının baş harfleri yazılı beyaz porselen fincanlar ile kahve içtiğini belirtir[10]. Tarif edilen bu

"Abdülhamid Albümü"nde Yıldız Çini Fabrikası'nın ilk dönem altı aylık ürünlerinden üç vazonun suluboya resimleri, İÜ Küt. 90525.

fincanların bugün, Dolmabahçe Sarayı ve Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonları arasında mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar çok ince düz beyaz porselenden yapılmıştır. 4 cm. yüksekliğinde ve 6 cm. çapındaki kulplu kahve fincanı ile 10 cm. çapındaki tabağı üzerinde tezyini bir şekilde içiçe yerleştirilmiş *A.H.* harfleri görülür. Topkapı Sarayı'na ait Komisyon Defteri'nde de Yıldız'dan geldiği belirtilen, *"on aded çini fabrikası mamulâtından fincan maa tabak"*, ayrıca Yıldız Sarayı'ndaki numarası ile kayıtlıdır. 10 cm. çapındaki tabaklarla, fincanlarının altlarında ay yıldız damgası ile *(1312 sene 2)* yani 1896 Milâdî tarihi ve hepsinde, hamurda soğuk damga olarak kalıbı hazırlayan ustanın adı, *"bende-i Ali"* yazısı bulunur.

Porselen Fabrika-i Hümâyûnu'nda imal edilen eserler üzerinde geometrik, nebatî desenler, çiçekler, kuşlar, çeşitli hayvanlar, manzaralar resmedilmiştir. Manzaraların bir kısmı hayalidir ancak önemli bir grubu meydana getiren diğer bir kısmı ise İstanbul'un çeşitli semt ve binalarının tasviri[11] yapılmış olanlarıdır. Manzara resimleri üzerinde genellikle ressam *Halid Naci* imzasını bulmak mümkündür. Bir takım kartpostallardan yapılan bu resimlerle süslenmiş parçalar çok ilgi çekicidir. Bugün ortada olmayan veya harap durumda bulunan cami, köşk gibi binaların resimleriyle süslemelidir. Bunlar arasında 1312 H. (1894 M.) tarihli 30 x 32 cm. ölçüsünde bir duvar levhası, üzerinde Bahriyeli ressam *"Halid Naci"* tarafından resmedilmiş Kağıthâne kasırlarından Çadır veya Sâyebân Köşkü bulunanı, güzel örneklerden birisidir[12]. Kağıthâne Deresi üzerindeki Çağlayan bendleri yanında, mermer set üzerinde Sultan II. Mahmud zamanında, 1815-1816 yıllarında inşa

ettirilmiş olan kasır bugün mevcut değildir.

Etrafı yaldızla çerçeveli, üzerinde Sultan II. Abdülhamid tuğrası bulunan arkasında duvara asılmak üzere bir yuva açılmış olan bu dikdörtgen levhaların düz ve çerçevesiz olanları da vardır. Bunlardan ressam *"Ferid"* imzasına sahip, *(1312 sene 6)* 1900 tarihli, üzerinde Beykoz'daki İshak Ağa Çeşmesi resmedilmiş bir porselen levha belirttiğimiz tarzdadır. Bu tip levhaların bazı eşyaya monte edildiklerini de tesbit ediyoruz. Bir cephesi üzerinde, *"Halid"* imzası bulunan iki porselen levha yerleştirilmiş olan kare bir ahşap masa mevcuttur ve 1994 yılında açılan Yıldız Sarayı Müzesi'ndeki teşhir salonunda görülebilir.

Bir grup porselen üzerinde ise, insan ve özellikle hanım ve çocuk resimleri yapılmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonu arasında bulunan ve üzerindeki resmin genç bir saraylı hanımın portresine ait olduğunu düşündüğümüz 24.5 cm. çapındaki 1312 H. (1894 M.) tarihli bir tabak[13], ressam *"F. Zonaro"* imzalıdır. Sultan II. Abdülhamid devrinde saray başressamı olan İtalyan Fausto Zonaro' nun henüz başka bir Yıldız porseleni üzerinde imzasına rastlayamadık. Yine adı geçen müzede bulunan 1312 H. (1894 M.) tarihli, 20 cm. yüksekliğindeki, küçük boy bir vazo üzerindeki genç şehzade resmi[14], muhtemelen Sultan II. Abdülhamid'in oğullarından biri olmalıdır. Ancak bu konuda kesin birşey söylemek istemiyoruz.

En önemli porselenler ise padişah portrelerine sahip olanlarıdır. *(1312 sene 3)* yani 1897 tarihli kahve fincanları üzerinde madalyon şeklinde sırasıyla Sultan I. Osman'dan itibaren 32. Osmanlı padişahı olan Sultan Abdülaziz'in resmi dahil seri halde yapılmıştır. Çok iyi kalitede olan bu fincanlar, 6 cm. çapında ve 4.5 cm. yüksekliğindedir. 32 fincana sahip bu kahve takımı serisi de ayrıca tek örnek olarak kalmamış, aynı tarihte tekrarlanmıştır. Hepsi tam olarak günümüze gelememiş bazı takımlarda, padişah portreleri renksizdir. Eksiksiz olan 32 fincanlık, 1897 yılında yapılmış bir seride ise portrelerin renkli olduğu görülür; resmin altında *"Rıfat"* olarak ressamın adı yazılıdır. Ayrıca her portrenin yanında kaçıncı padişah olduğunu belirten, birden otuzikiye kadar numaraları da konulmuştur[15].

Aynı konuda hazırlanmış fincan ve tabaklarıyla beraber yine 32 parçadan ibaret bir çay takımı ise çok özel bir duruma sahiptir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde M.R. 1119 numara ile kayıtlı olan 1316 H. tarihli *"Halife-i Hümâyûna takdim kılınan eşyaların müfredatı ile esâmilerini hâvi"* bir defter bulunmaktadır. Defterde, Sultan II. Abdülhamid'in 25. saltanat yıldönümü dolayısıyla gelen cülûs hediyeleri sıra numarası ile ve kimin tarafından verildiği de belirtilerek tarifleri yapılmıştır. Burada kaydedilen ve Yıldız Porselen Fabrikası mamulatından diğer eserlerle beraber 32 çay fincanının da *"Çini Fabrika-i Hümâyûnları"* tarafından Sultan II. Abdülhamid'e yirmibeşinci cülûsunda, yani tahta çıkışının 25. senesinde hediye edildiği anlaşılmıştır[16]. Ay-yıldız damgalı ve *(1312 sene 7)* yani 1901 tarihi yazılı olan tabakların çapı 15.5 cm. dir. Çay fincanları ise 9 cm. çapında, 7.5 cm. yüksekliğindedir.

Yine Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonları arasında bulunan padişah portreli porselenlerden önemli üç büyük duvar tabağının da aslında bir seri olarak yapıldığını veya tasarlandığını tahmin ediyoruz. İki tanesi 1312 Hicrî (1894 M.), üçüncüsü *(1312 sene 2)* 1896 tarihine aittir. Üçü de ressam *"Atam"* imzasına sahip olan, 45 ve 47 cm. çaplarındaki üç büyük duvar tabağı[17] üzerinde bulunan padişah portresi yanında, o sultanın yaptırdığı bir binanın resmi yer almaktadır. Birincisinde, Sultan Abdülmecid portresi ve Dolmabahçe Sarayı, ikincisinde Sultan III. Selim portresi ile Selimiye Kışlası, üçüncüsünde ise Sultan II. Mahmud portresi yanında, Tophane'deki Nusretiye Camii, ayrıca ön planda Mahmudiye Kalyonu'nun resimleri vardır. Nusretiye Camii'nin Sultan II. Mahmud tarafından yenilendiği bilinmektedir. Devrinin en meşhur gemisi olan ve zaman zaman Sultan'ın ziyaret ettiği ve bir defasında da içinde gecelediği belirtilen üç anbarlı Mahmudiye Kalyonu, isminden de anlaşıldığı gibi kendisi tarafından yaptırılmıştır. Arkalarında yer alan Osmanlı sancağı ortasındaki padişah portreleri, çeşitli çiçek demetleri ile süslenerek çok değişik kompozisyonlar meydana getirilmiştir.

Saray mabeyn ressamı ve aynı zamanda yabancı konuklar teşrifatçısı olan *Hüseyin Zekâi Paşa* tarafından resmedilmiş, üzerinde *"Zekâi kulları"* imzası bulunan 33.5 cm. çapında duvar tabağı, fabrikanın ikinci yılında yapılmıştır. Çok iyi kalitedeki bu eser üzerinde Dolmabahçe Bezmiâlem Valide Sultan Camii karşısındaki, içinde yaptıranın türbesi de bulunan ve bugün çay bahçesi olarak kullanılan Mehmed Emin Ağa Sebili görülmektedir[18]. Tabağın arkasında, fabrikanın damgası ile, *(1312 sene 2)* 1896 tarihi yer alır.

Son dönemlerde, 1912 yılından sonra fabrikanın müdürlüğünü yapan Mesrur İzzet Bey'in, Sultan II. Abdülhamid döneminde hazırladığı eserler mevcuttur. İmzalı ilk porselenlerine fabrikanın kuruluşunun ikinci yılından, 1896 tarihinden, itibaren rastlamak mümkün-

dür. Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi mezunlarından, heykeltraş[19] ve desinatör olan ve bir müddet de Darphane'de kalıp modelleri hazırlayan Mesrur İzzet Bey'in eserleri kabartmalı olanlardır. Dolmabahçe Sarayı ile Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonları arasında imzası bulunan pekçok porselen, halen bisküvi halinde ve sırlanıp boyanmamış, ikinci defa fırınlanmamış olarak görülebilir. Fabrikanın yedinci imalat yılına, 1901 tarihine ait 34 cm. yüksekliğinde, bir çift kapaklı vazo üzerinde yaldızla kabartma çiçekler arasında düz beyaz bisküvi olarak bırakılmış bölümde, birinde Kız Kulesi diğerinde Ortaköy Camii kabartmaları ve kenarlarında da *"bende-i Mesrur İzzet"* imzası vardır. Enteresan durumda olan bir çift yine kabartma olarak yapılmış ve duvara asılmak üzere hazırlanmış, 41 x 30 cm. ölçülerindeki oval şekildeki porselen kayık tabağın ortasında kabartma olarak Küçüksu veya Göksu meydan çeşmesi ve namazgâhının resmini görüyoruz[20]. Boğaz'da Küçüksu Kasrı'nın yanında bulunan meydan çeşmesi, Sultan III. Mustafa'nın hanımı Mihrişah Sultan tarafından yaptırıldığı için onun adıyla da tanınır. Tabakların biri lâcivert, diğeri kırmızı zeminli kenar bordürleri, yaldızlı kabartma dallarla süslenmiştir. Üstte çerçeve içinde ay yıldız, aşağısındaki bölüm içinde ise *"Göksu mesiresi sene 1312"* yazı ve tarihi vardır. Bu birbirinin eşi iki tabağın durumları farklıdır. Bir tanesinin ortasındaki bu rölyef halinde yapılmış resim çeşitli renklerde boyanıp sırlanmasına karşılık diğerinin ortasındaki kabartma beyaz olarak bisküvi halinde durmaktadır. Ve üzerinde açık olarak *"kulları Mesrur İzzet"* imzası görülmektedir. Ancak eşi, sırlı olanı *"Halid"* imzasına sahiptir. Fakat dikkatle bakıldığı zaman sırın altında yine *Mesrur İzzet*'in adını okumak mümkündür. Tabakların arkalarında fabrikanın damgası ile *(1312 sene 2)* 1896 tarihi bulunur. Bu eserin diğer bir önemli özelliği ise kalıbının mevcut olması ve son yıllarda Mesrur İzzet Bey'in tabağının yeniden yapılmasıdır[21].

Sarayın başmüzehhib ve mücellidi olan Ali Ragıb Bey'in imzasına ise genellikle hatai ve rumi tezyinata sahip porselenlerde rastlıyoruz. Ancak ismi, diğer ressam imzaları gibi desen veya resmin üzerinde değil bu defa porselenlerin arkasında yani fabrikanın damga ile tarihinin yanında ve yaldızla yazılıdır. Sadece *"mücellid-i hazret-i şehriyâri"*, *"sermücellid-i hazret-i şehriyâri"* veya *"sermücellid-i hazret-i şehriyâri Ragıb"* olarak da görülebilir. Bir tabakta imzanın başında ayrıca *"zehebehu"* yani tezhibci ibaresi de yer almaktadır. Ancak iki nevrûziyye ve bir tepsiden ibaret porselen takımda ise, 51 x 29 cm. boyutlarındaki tepsinin kulbu üzerinde yine yaldızla *"sermücellid-i hazret-i şehriyâri Ali Ragıb"* adı mevcuttur. Ayrıca tepsinin arkasında ve nevrûziyyelerde yine yaldızla aynı imza okunur. Hepsinde fabrikanın damgası ile *(1312 sene 6)* yani 1900 tarihi vardır[22].

Yine bazı tabakların arkalarında, damganın yanında bu defa kırmızı boya ile yazılmış ressam isimleri de tesbit edebildikse de *"İbrahim"* ve *"İsmail"* adlarındaki bu iki şahsın kimlikleri hakkında maalesef birşey söyleyemiyoruz.

YILDIZ PORSELEN FABRİKASI'NDA ÇALIŞMIŞ OLDUĞU ESERLERİ İLE TESBİT EDİLEBİLEN RESSAMLAR

Görüldüğü gibi porselenler üzerinde yapılmış resim veya motiflerin çoğunda ressam imzaları yer alır. Böylece fabrikada çalışan yerli ve yabancı ressamların isimlerini bu imzalar sayesinde öğrenmek mümkün olabilir. Asker Ressamlar olarak tanınan *Paşa*'lar, Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi hocaları, ve Enderûnlular ile Batı'lı sanatkârların saray fabrikasında çalıştığı tesbit edilmektedir. Belirtildiğine göre Sultan II. Abdülhamid, ileride bu fabrikada çalıştırmak üzere, çini ressamlığını öğrenmesi için Bahriyeli ressam Halid Naci'yi 1893 yılında Fransa'ya, Sévres Porselen Fabrikası'na tahsile göndermiş[23] ve Halid Naci Paris'ten döndükten sonra Porselen Fabrika-i Hümâyûnu başressamlığına getirilmişti. Okuyabildiğimiz ressam imzaları arasında: *Zekâi* (Hüseyin Zekâi Paşa 1859-1919), *Vasfi* (Mustafa Vasfi Paşa 1857-1905), *Nuri* veya *Nouri* (Osman Nuri Paşa 1839-1906), *Halid* veya *Halid Naci* (Halid Naci 1875-1927), *Ali* veya *Ahmed Ali* (Şeker Ahmed Paşa 1841-1906), *Ömer* (Ömer Adil 1868-1928), *Hüseyin Hulûsi, Rıfat, Ferid, İsmail, İbrahim, Mesrur İzzet, Enderûni Es-seyid Nuri, Enderûni Abdurrahman, Sermücellid-i hazret-i şehriyâri Ali Ragıb, Atam, Mardiros, Et. Narcice, A. Nicot, Wilfred de Sain, J. Della Tulla, U. Avergne* veya *W. Lavergne* (?, U. Avergne), *F. Zonaro* (Fausto Zonaro 1854-1929) sayılabilir.

YILDIZ PORSELEN FABRİKASI'NIN ÇEŞİTLİ İMALATI HAKKINDA

Yıldız Sarayı'ndaki Porselen Fabrika-i Hümâyûnu'nda tabak, vazo, fincan, aşure testisi, tepsi, levha, yazı takımı, çiçeklik, lavabo, musluk, saat, sefer tasları v.s. gibi yapılan eserlerden başka porselen sobalar ve tablo çerçeveleri de imal edilmiştir. Parça veya tamam haldeki mevcut pekçok tablo çerçevelerinin, fabrikanın 11., 13. ve 15. yıllarında yapıldığı tarihlerinden anlaşılmaktadır. Çerçe-

veler yekpâre değildir. Parça halinde birbirine monte edilmiştir. 32 cm. uzunluğunda dikdörtgen parçaların köşelerde de 11 cm. lik üçgen şeklinde yapılmış olanlarıyla birleştirilmesinden meydana getirilmiştir. Tam vaziyette olanları, kenarlarda yanyana iki dikdörtgen levha ilâvesiyle, 95 x 95 cm. veya ortalarına birer parça konulmasıyla 60 x 60 cm. ölçülerindedir. Pek çoğu dağılmış, vidalarından ayrılmış vaziyettedirler. Az da olsa, yine fabrikanın damgası ve tarihi bulunan porselen kapı ve kilitlikleri de mevcuttur. Topkapı Sarayı Müzesi Komisyon Defterleri'nde *"çini çekmeler"* adıyla kaydedilmiş ve *"pencere ve kapı çekme mahallerine vaz' edilmek üzere imal edilmiş"* olduğu belirtilmiştir. Ayrıca *"çini pencerelikler"* veya *"çini pencere aynalığı"* tabirleri de kullanılmaktadır[24]. Bunun yanısıra enteresan husus, çini karoları da tesbit edebiliyoruz. Sultan II. Abdülhamid tarafından Topkapı Sarayı'nda büyük tamirler yaptırıldığı bilinir. Bu arada sarayda Bağdat Köşkü çinilerinin de yenilendiği anlaşılıyor. Bağdat ve Revan Köşkleri iç ve dış duvarlarında bulunan mavi beyaz dekorlu çinilerin dökülenlerinin yerine Yıldız Porselen Fabrika-i Hümâyûnu'nda porselen olarak yenilerinin yapılıp duvara monte edildiğini ispatlayabiliyoruz. Çünkü tamirlerden arta kalan, 25 x 25 cm. ölçüsündeki bu porselen karo levhalar, sarayın Komisyon Defterleri'nde 214 numara verilen, *"Çini Tamirhânesi"* denilen mekândadır. Defterdeki tarifine göre Çini Tamirhanesi, Mecidiye Kasrı'nın bulunduğu bahçede üç tarafı camlı bir odadır. Bu tarif, Sultan Abdülmecid'in inşa ettirdiği Mecidiye Kasrı önünde ve onun müştemilâtı olan Esvab Odası'na çok uygundur. İçinde yukarıdan itibaren beşinci rafta, 17465 numaradan 17556 numaraya kadar Kütahya duvar çinileri kayıt edilmiştir. Bunlar arasında bugün de Topkapı Sarayı Müzesi İstanbul Cam ve Porselenleri seksiyonu envanter defterinde kayıtlı dört tanesi Yıldız porselenidir. Karolardan ikisi tahta çerçeve içine alınmıştır. Bu kare levhalar, fabrikada imal edilen diğer eserler gibi ay yıldız damgasına sahiptir ve ayrıca imalat yılı da *(1312 sene 3)*, 1897 olarak belirtilmiştir[25].

YILDIZ PORSELEN FABRİKASI'NA AİT DESEN VE FOTOĞRAF ALBÜMLERİ

Fabrikada imal edilecek porselenlerin önce desenlerinin hazırlanıp takdim edildiği mevcut belgelerden anlaşılmaktadır. Ressam Ali Rıza Bey'in fabrikada yapılacak eserlerle ilgili olarak hazırladığı suluboya desenlere sahip bir albüm mevcuttur[26]. Kapağındaki kayıtta *"Mekteb-i Şâhâne yağlıboya resim muallim muavini Kolağası Ali Rıza Bey tarafından Porselen Fabrika-i Hümâyûnu'nda imal olunacak eşyayı nefise-i resim ve nakışlarına nümûne olmak üzere tersim edilen vazo, kupa, çaydan resimleri"* ibaresi bulunan albüm bugün İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde 90680 envanter numara ile kayıtlıdır. Üzerinde Sultan II. Abdülhamid tuğralı Osmanlı arması bulunan kırmızı deri dosya şeklindeki albümün içinde mevcut olan 26 x 21 cm. ölçüsündeki beş suluboya desenin altında *"kulları Ali Rıza"* adı okunur. Albümün tek olmadığı başka örneklerinin de bulunduğunu tahmin ediyoruz.

Ayrıca Fabrika'da imal edilen eserlerin fotoğraflarını içeren büyük albümler de bulunmaktadır. Yıldız Sarayı'na ait olan bu albümler İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndedir. Fabrikada imal edilen porselenlerin büyük boy fotoğrafları bulunan ve 1980 yılında görebildiğimiz bu albümlerden biri 90525 numaralı *"Yıldız Porselen Fabrikasında imalâtı olan eserler"*, diğeri 90552 numaralı olanı yine Yıldız Sarayı porselen fabrikasına aittir. Aynı kütüphanede, *"porselen fabrikasında 1 Eylül 1310'dan Şubat sonuna kadar yapılan mamulâtı hâvi albüm"* de 90725 numara ile kayıtlı idi. Bu üçüncü albümde fotoğrafları bulunan porselenlerin pekçoğu bugün Topkapı Sarayı Müzesi'nde bazıları ise Dolmabahçe Sarayı'nda görülebilir. Bunlar arasında şehzade portreli vazo[27], sultan portreli tabaklar, Sultan II. Abdülhamid'in isminin baş harflerine *(A.H)* sahip beyaz kahve fincanları, yemek takımına ait tabak ve yemişlikleri sayabiliriz. Bu albümde ayrıca fabrikanın iç ve dıştan görünüşü ile çalışanların da resimleri mevcuttur.

YERLİ TOPRAK İMALATI VE PIERRE THARET

İstanbul'da porselen imaline uygun kaolinin saf halde zor bulunması sebebiyle önceleri Fransa'dan getirtilen toprakla imalat yapıldığını belirtmiştik. Ancak araştırmalar sonucunda Arnavutköyü (Mahmut Şevket Paşa köyü ?) toprağının bu işe uygun olduğu anlaşılmıştır[28]. Yerli toprakla imalatın başarıldığını arşiv kayıtlarının yanısıra mevcut eserlerden de anlamak mümkündür. Bazı porselenlerde damganın yanında eski harflerle yazılmış olarak *"Osmanlı yerli toprağı"* veya *"yerli toprak"* ibaresine rastlarız. Yanında ayrıca *"Mösyö Tare"*, *"Tare"* olarak bir de isim bulunur. Fransızca olarak yazılmış olanları da az olmakla beraber mevcuttur. *"Porcelaine de Turquie par Tharet"* veya *"Kaolin de Turquie Tharet"* olarak görülebilir[29]. Bu bilgi çok enteresandır. Öğrendiğimize göre, Fransız teb'asından çini mühendisi Pierre Tharet,

"Abdülhamid Albümü"nde Yıldız Çini Fabrikası'nın ilk dönem altı aylık ürünlerinden bir vazonun suluboya resmi, İÜ Küt. 90525

Yıldız Porselen Fabrika-i Hümâyûnu'nda onbeş sene, yani 1894'den 1909 yılına kadar, imalat müdürlüğü görevini yapmıştır. Kendisinin çoktandır yerli toprakla imalatı başardığını belirttiği bir dilekçesi de üzerinde kartviziti ile beraber mevcuttur[30]. P. Tharet'nin Büyükada'da ikamet ettiğini de böylece öğrenmiş oluyoruz. Üzerinde yerli toprakla yapıldığı belirtilen, görebildiğimiz porselenlere fabrikanın kuruluşunun üçüncü yılından *(1312 sene 3)* 1897'den itibaren tesadüf edebildik. Yerli toprakla, Osmanlı toprağı ile imal edilmiş porselenler onikinci yıl *(1312 sene 12)*, 1906 senesi dahil olmak üzere devamlı yapılmıştır.

AY-YILDIZ DAMGASI VE KALIPÇI USTALARI

Yıldız Porselen Fabrikası'nda imal edilmiş porselenlerin hemen hepsi damgalı ve tarihlidir. Eserlerin arkasında fabrikanın amblemi olarak ve genellikle yeşil boya ile yapılmış ay-yıldız damgası bulunur. Ancak bazı eserlerde ay-yıldız damgası ile altında yazılı tarihin altın yaldızlı olduğu görülmektedir. Bunların özel parçalar olduğu belirtilmiş ise de kesin bir şey söylemek istemiyoruz. Çünkü hepsi saray atölyesinde yapılmış eserlerdir. Ay-yıldız damgası altında fabrikanın kuruluş yılını belirten 1312 Hicrî (1894 Milâdî) tarihi yazılıdır. Tarihin altında görülen çeşitli rakkamlar ise eserin fabrikanın hangi yılında yapıldığına işaret ettiği belirtilmiştir. *"1312 sene 2"* yazılı bir porselenin fabrikanın ikinci yılına, 1896 senesine, ait bir imalatı olduğu anlaşılır. 1894 yılından yani fabrikanın kuruluşundan itibaren 15. yıl dahil *"1312 sene 15"* yazılı olanlara, Sultan II. Abdülhamid'in hal'edildiği 1909 yılına kadar, eserleri sırasıyla görebilmek mümkündür. Ayrıca yine eserin arkasında ve porselen hamuruna basılan, soğuk damga olduğu için zorlukla görülebilen isimlerin kalıbı hazırlayan ustalara ait olduğunu tahmin ediyoruz. İncelediğimiz eserlerde rastlayabildiğimiz isimler: *Hasan, Hüsrev, Hüseyin, Kulları Ali (bende-i Ali), Musa (bende-i Musa), İbrahim, Ali Rüştü (bende-i Ali Rüştü), Sabri, Ahmed, Hakkı, Nuri, Kulları Ömer, Mustafa*'dır.

Fabrikanın kurulduğu yıllarda kalıpların da Fransa'dan getirildiği belirtilmekte ise de biz bu isimler arasında yabancı bir usta adına tesadüf etmedik. Nereden alındığı hakkında bir bilgi verilmeden belirtildiğine göre, İstanbul'da Galatasaray Lisesi resim muallimi olan Ernest Mamboury aynı zamanda Yıldız Fabrikası mektebinde çinicilik dersleri veriyor ve ayrıca işlenecek bazı eserlere kalıp da hazırlıyordu[31]. Fakat inceleyebildiğimiz porselenlerde maalesef henüz imzasına rastlayamadık.

FABRİKANIN SON YILLARI: MÜZE-İ HÜMÂYÛN DÖNEMİ

1909 yılında Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra Porselen Fabrika-i Hümâyûnu'nun da faaliyeti durdurulmuştur. Fabrikanın kapanması üzerine sayıları yirmiyi aşan sanatkar işsiz kalmış ve burasının yeniden çalıştırılması için devlet makamlarına müracaatta bulunmuşlardır. Hazine-i Hassa tarafından işletilemeyeceği anlaşılınca dışarıdan istekli bir müteahhid aranmıştır. Bu konuda da başarı sağlanamayınca Maarif Vekâleti'nce fabrikanın Müze-i Hümâyûn'a bağlanarak çalıştırılması istenmiştir (Enteresandır ki fabrika bugün de bir müze idaresine geçirilmiş bulunmaktadır). O zamanki müze müdürü Osman Hamdi Bey, 1909 yılında Yıldız Sarayı'ndaki müzede bulunan eserleri getirerek Müze-i Hümâyûn (İstanbul Arkeoloji Müzeleri) üst katındaki salonda toplamıştı. Yıldız Sarayı'na ait eserlerin konulduğu bu bölüm bugün de hâlâ Yıldız Salonu adıyla anılmaktadır. Burada mevcut eserler, silahlar, saatler, porselenlerdi ki bunlar arasında pekçok Yıldız porseleni de bulunuyordu. Fabrikanın yeniden çalıştırılması fikrini kabul eden Osman Hamdi Bey, bu konuda araştırmalar yapılabileceğini bildirmiştir. İmalat için lâzım olan kaolinin Sakız Adası'nda bol miktarda mevcut olması sebebiyle porselen yapılmasının mümkün olduğu ve fabrikanın biran evvel açılması fikrini de kabul ettiğini belirtir[32]. Ayrıca Fransa'dan uzman getirtmek için teşebbüste bulunur[33]. Fakat bu arada Osman Hamdi Bey'in rahatsızlığı ve neticede 1910 yılında ölümü üzerine yerine müze müdürü olan Halil Edhem Bey ise yeni bir fikir ortaya atmıştır. Adının *"Çini Fabrikası"* olması dolayısıyla burasının çinicilik imali için tahsis edilmesini ve bir mektep halini almasının münasib olacağını teklif etmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Sultan II. Abdülhamid devrinde fabrikada duvar çinilerinin porselen olarak yapıldığını elimizde mevcut örneklerle tesbit etmiş bulunuyoruz.

Bu sıralarda, Sultan II. Abdülhamid devrinde onbeş sene fabrikanın imalat müdürlüğü görevini yürütmüş olan Pierre Tharet de Müze-i Hümâyûn Müdüriyeti'ne yeniden açılması düşünülen fabrikada çalışmak istediğini bildiren bir dilekçe ile müracaat etmiştir. Ancak bu dilekçenin kabul edilmediği veya işlem yapılmadığı arkasına *"şimdilik hıfz"* yazılarak dosyaya kaldırıldığı anlaşılıyor. Ertesi sene P. Tharet' nin müze idaresine bir şikayet mektubu yazdığı da tesbit edilmiştir[34].

Neticede 1911 yılında Müze-i Hümâyûn Müdürü Halil Bey zamanında, yapılan tamirat sonucu 1912 yılında fabrika faaliyete geçmiş ve yarım kalmış parçalar da tamamlanarak fırınlanmıştır. Bu porselenler Hamidiye

"Abdülhamid Albümü"nde Yıldız Çini Fabrikası'nın ilk dönem altı aylık ürünlerinden bir yemek takımından iki parçanın suluboya resmi, İÜ Küt. 90525.

Türbesi karşısındaki Ordu Pazarı'nda satışa çıkarılmıştır. Bu sırada Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi hocalarından ressam Ömer Adil Bey[35] fabrikanın müdürü idi. Onun 1912 yılında istifasından sonra Darphane modelcisi olan, heykeltıraş ve desinatör Mesrur İzzet Bey fabrikaya müdür tayin olmuştur[36]. Aynı tarihlerde İstanbul'da Yakacık civarındaki, işletme ruhsatı İngiliz teb'asından Robert Camille'e ait kaolin ve kırmızı boya madeni ocağının, müddetinde çalıştırmadığı için iptal edilip Maarif Vekâleti'ne ve neticede fabrikaya terk edildiğine dair 31 Ağustos 1331 tarihli vesika mevcuttur[37].

Son yıllarda yapılan bu porselenlerdeki damga ve tarihler farklıdır. Ay-yıldız damgası değişik renklerde, kırmızı, mavi veya siyah boya ile yapılmıştır. Tarihlerde de farklılıklar görülür: *"1310 sene 1332"* gibi tarihlemeler vardır. Bu tarzda yazılı porselenlere 1911 yılından 1918 yılına kadar rastlamak mümkündür. Fakat

bunlar daha itinasız olarak yapılmış zaten artık bir saray atölyesinin eserleri de değildirler. Müze-i Hümâyûn idaresindeki fabrikanın yaptığı ve halka satılan porselenlerdir. Bunların İstanbul Postahanesi civarında, Hereke Fabrikası'nın satış mağazasında ve ramazanlarda ise Hereke, Feshane ve Yıldız gibi bu üç önemli saray fabrikasının adına, Bayezid Camii avlusunda açılan sergi pavyonunda satıldığı biliniyor[38]. Ve yukarıda söylediğimiz gibi dikkati çeken husus bu eserlerde fabrikanın kuruluş yılının 1310 Hicrî olarak belirtilmesidir.

Fabrika, I. Dünya Savaşı sıralarında bir müddet çalışmış ve bu arada çok ihtiyaç duyulan telgraf izolatörleri için porselen fincanlar imal edilmiştir. O zaman fabrika müdürü olan Mesrur İzzet Bey Anadolu'dan kaolin nümûneleri getirtmişti. Ancak maalesef araştırmalarımız sırasında bu örnekleri görmek mümkün olamamıştır. Belki de ay-yıldız damgasına sahip değillerdir.

Bu konuda kesin birşey söyleyemiyoruz.

"Abdülhamid Albümü"nde Yıldız Çini Fabrikası'nın ilk dönem altı aylık ürünlerinden iki tabağın suluboya resmi, İÜ Küt. 90525

FABRİKANIN FENERBAHÇE'DE YENİDEN YAPILMASI HAKKINDA

1915-1916 yıllarına kadar idare edilen Yıldız Porselen Fabrikası' nın Kadıköy'e taşınması da planlanmıştır. Eskiyen fırınların yerine yenisinin yapılmayıp Fenerbahçe semtinde yeni bir fabrika yapılması konularını içeren kayıtlar mevcuttur. Fenerbahçe'ye nakli yapılacak porselen

fabrikası inşası için müteahhid ve mimar Hayik Zipçı isimli bir şahısla mukavele imzalanmıştır[39]. Ancak bir kısım binalar yapıldıysa da bu işin yürümeyip inşaatın yarım kaldığını bazı belgelerden öğreniyoruz. Daha sonraları kısa fasılalarla Yıldız'da imalata devam edilmişse de anlaşıldığına göre fabrika 1918 veya 1920 yıllarından sonra kapanmıştır. Bu tarihlerde fabrikanın imal ettiği porselenler İstanbul'da Sultanhamam ile Hereke Fabrikası'nın satış yerinde halka satılmıştır.

Cumhuriyet'ten sonra 1936-1938 yıllarında Milli Emlâk tarafından tasfiye edilen fabrikada bulunan kalıplar ve diğer demirbaş eşyası da müzayede ile satılmıştır. Zarif Orgun Bey'in verdiği bilgiye göre, fabrikanın eşyasını, pişmemiş tabak ve vazoları, kalıpları ve bir hayli de mevcut kaolini satın alan, Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Paşa'dır. Hasköy'de kurduğu atölyesinde, adının kısaltılmışı olan "Nu Pa" markalı Lille sobası yapılıyordu. Bir müddet sonra, fabrika çalışırken fırınlar patlamış ve infilâk etmiştir. Böylece son demirbaş malzeme de ortadan kaybolmuştur.

Yıldız Parkı içinde, Malta Köşkü'nün biraz ilerisinde bulunan ve uzun yıllar terkedilmiş vaziyette kapalı kalan fabrikanın 1957 yılında Eczacıbaşı müessesesi tarafından yeniden çalıştırılıp işletilmesi için bir teşebbüs olmuş, ancak bu da sonuçlanmamıştır. Neticede 1959 yılında fabrika Sümerbank'a devredilmiştir. Bu tarihten itibaren ilave binaların temelleri atılarak 1961 yılında yapılan ilk denemeler de başarıyla sonuçlanmıştır. Fabrika 1962 yılında *"Sümerbank Yıldız Porselen Sanayii Müessesesi"* adıyla yeniden faaliyete geçirilmiş, aynı yerde son yıllara kadar porselen imalatına devam edilmiştir. Kuruluşunun 100. senesinde TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na devredilen Yıldız Porselen Fabrikası artık bu kurumun idaresinde üretimini sürdürecektir.

Sultan II. Abdülhamid zamanında yapılan ve günümüze gelebilmiş Yıldız porselenlerinin, sayıları dokuzyüzü bulan büyük bir kısmı Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonları arasında bulunmaktadır. Bunlar, yukarıda da belirttiğimiz gibi Sultan II. Abdülhamid'in hal'linden sonra Yıldız Sarayı'ndan taşınan diğer eserlerle birlikte bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne nakledilenlerdir. *"Yıldızdaki müzeden zuhur edip Asar-ı Atîka Müzeleri'ne nakl olunan eşyanın defteri"* başlıklı üç defterde diğer eserlerle birlikte kaydedilmişlerdir. Ancak bu eserlerin Topkapı Sarayı Müzesi'ne devri ise 1933 yılında olmuştur. Bu arada zaman zaman yeni açılan Anadolu ve İstanbul'daki müzelere, İmparatorluk fabrikasının güzel örneklerinden gönderildiklerini tesbit edebiliyoruz. İstanbul Şehir Müzesi'nde bulunan Yıldız porseleni vazo ve tabaklar ile 1994 yılında Yıldız Sarayı Müzesi'nde teşhir edilmeye başlanan Yıldız porselenleri de yine Topkapı Sarayı Müzesi'nden getirilmiştir. Yıldız porselenlerinin bulunduğu diğer büyük bir koleksiyon ise Dolmabahçe Sarayı'ndadır.

KAYNAKLAR

[1] BATUR, AFİFE. "İstanbul'da 19. yüzyıl sanayi yapılarından Fabrika-i Hümâyûnlar", *I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi İTÜ*. 14-18 Eylül 1981, III. İstanbul 1981, s. 335-336, fabrikanın rölöve ve çizimi için s. 340-341, res. 6-7.

[2] Sultan II. Abdülhamid'e ait marangoz takımları son yıllara kadar Topkapı Sarayı Müzesi'nde idi. İREZ, FERYAL. "Tamirhane-i Hümâyûn ya da Abdülhamid'in Marangozluğu", *Tarih ve Toplum*, 34, (Ekim 1986), s. 201-204; Bu marangoz takımları bugün Yıldız Sarayı Müzesi'nde açılan teşhir salonunda görülebilir. Belirtildiğine göre Sultan II. Abdülhamid'in marangoz hocası Alman Karl Jensen, Fransızca hocası Mösyö Garde idi. Günümüze gelmiş bir tablosunu bilemediğimiz Sultan II. Abdülhamid'in şehzadeliğinde resim dersleri aldığı, peyzaj, natürmort ve hatta portreler yaptığı kızının hatıratında da belirtilmektedir. OSMANOĞLU, AYŞE., *Babam Abdülhamid*, İstanbul 1960, s. 26; Ayrıca bkz. İSLİMYELİ, NÜZHET. *Türk Plastik Sanatçıları Ansiklopedisi, I*. Ankara 1967, s. 8.

[3] HASLIP, JOAN. *Bilinmeyen Taraflarıyla Abdülhamid*, (çev. N. Kuruoğlu), İstanbul 1964, s. 229. Fransız elçisi Paul Cambon, 1890-1898 yılları arasında İstanbul'da görevlidir.

[4] CEZAR, MUSTAFA. *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*, İstanbul 1971, s. 120 ve 212; SÖZEN, METİN-TAPAN, METE. *50 Yılın Türk Mimarisi*, İstanbul 1973, s. 57; Osmanlı Sergisi'nin projelerini hazırlamak üzere 1894 yılında İstanbul'a gelen Raimondo D'Aronco, 1896 yılında Sultan II. Abdülhamid tarafından başmimarlığa getirilmişti.

[5] OSMAN NURİ, *Abdülhamid-i sâni ve devr-i saltanatı hayat-ı hususiyye ve siyasiyyesi*, II. İstanbul 1327, s. 461; EZGÜ FUAD. *Yıldız Sarayı Tarihçesi*, İstanbul 1962, s. 11' de yine aynı isim *"Date"* olarak belirtilmekte ve aldığı maaş miktarı dahi yazılmakta ise de verilen bilginin kaynağı hakkında bir ipucu bulmak mümkün olamamıştır.

[6] Emekli Albay Edip Özkale'nin bize verdiği notlarından öğrendiğimize göre; *Milli Savunma Bakanlığı'nda 150 Yıl*, Ankara 1976, s.102'de, 1880 yılında Harbiye'den mezun olan Nazım Paşa'nın 1895 yılında Porselen Fabrikası müdürü iken albay olduğu belirtilmektedir. IŞKORA, MUHARREM MAZLUM. *Harp Akademileri Tarihçesi, I*. Ankara 1966, s. 169'da ise Nazım Paşa'nın Meşrutiyet'e kadar Çini Fabrikası müdürlüğü görevinde bulunduğu yazılıdır.

[7] GÖVSA, İ. A. *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul 1945, s. 395; BOYAR, S. PERTEV, *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları*, Ankara 1948, s. 59-60; İSLİMYELİ, NÜZHET. *age, II*. Ankara 1969, s. 495. Hepsinde aynı bilgi verilmiştir.

[8] OSMANOĞLU, AYŞE. *age*, s. 48.

[9] UZUNÇARŞILI, İSMAİL HAKKI. *Topkapı Sarayı Müzesi Mühürler Seksiyonu Rehberi*, İstanbul 1959, s. 19-20.

[10] OSMANOĞLU, AYŞE. *age*, s. 29.

[11] BAYRAKTAR, NEDRET. "Topkapı Sarayı Müzesindeki İstanbul Manzaralı Yıldız Porselenleri", *Sanat Dünyamız*, 15, (Ocak 1979), s. 29-33.

[12] ARSEVEN, C. ESAD. *Les Arts, Decoratifs Turcs*, İstanbul tz. res. 440; ŞEHSUVAROĞLU, HALÛK Y. *İstanbul Manzaraları Sergisi*, İstanbul 1959, s. 52, res. 6; BAYRAKTAR, NEDRET. "TSM. İstanbul Manzaralı Yıldız Porselenleri", *Sanat Dünyamız*, s. 30; *Anadolu Medeniyetleri, III*. İstanbul 1983, s. 313; *TBMM Milli Saraylar Sempozyumu, Resimli Kaynaklarda Osmanlı Sarayı*, (haz. Dr. Filiz Çağman-Dr. Banu Mahir), Yıldız Sarayı/Şale, 15-17 Kasım 1984, İstanbul 1985, s. 26, no: 126; BAYRAKTAR, NEDRET. "Istanbul Glassware and Porcelain", *Topkapı Palace*, (Editör: İlhan Akşit), İstanbul 1986, s. 66, resim için bkz. s. 65 no: 8.

[13] BAYRAKTAR, NEDRET. "Kadın Tasvirli Yıldız Porselenleri", *Sanat Dünyamız*, 23 (İstanbul 1981), s. 6.

[14] Şehzade tasvirli vazonun resmi için bkz. BAYRAKTAR, NEDRET. "Sultan II. Abdülhamid'e gelen 25. Cülûs Hediyeleri Defteri", *Tarih ve Toplum*, 21, (Eylül 1985), s. 160 (16).

[15] BAYRAKTAR, NEDRET. "agm", *Topkapı Palace*, s. 61, res. 3.

[16] Defterin altıncı sahifesinde, 64 numarada kayıtlı eserler şunlardır: *"Çini Fabrika-i Hümâyûn mamulâtından iki sütun üzerlerinde Burhaneddin ve Abdürrahim Efendiler hazretleri tasvirlerini hâvi iki vazo ve vazo fotoğrafları hâvi albüm ve diğer iki kapaklı vazo mahfaza derûnunda selâtin-i âzam hazretinin tasvirlerini hâvi otuziki aded fincan maa tabak ve on aded kapaklı ve tabaklı çay takımı ve ağızları açık sagir üç sürahi. Çini Fabrika-i Hümâyûnları tarafından takdim. üç sürahiden biri kütüphaneye, ikisi Yeni Daire'nin üst katında."* bkz. BAYRAKTAR, NEDRET. "25. Cülûs Hediyeleri", *Tarih ve Toplum*, s. 160, resmi s. 157 ve 163. Biz bu eserlerden, fabrikanın hediye ettiği cülûs hediyelerinden sadece 32 fincan tabağın Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonu içinde bulunduğunu tesbit ettik. Vazo fotoğraflarının bulunduğu albümler ise bilindiği gibi bugün İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndedir. Diğerleri hakkında maalesef bir bilgi veremiyoruz; Cülûs hediyelerinden olan tabaklı çay fincanlarının resmi için bkz. BAYRAKTAR, NEDRET. *İstanbul Cam ve Porselenleri*, İstanbul 1982, s. 35.

[17] Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan bu üç duvar tabağı için bkz. BAYRAKTAR, NEDRET. "agm", *Topkapı Palace*, s. 62-63, resim: 4-6.

[18] Hüseyin Zekâi Paşa imzalı tabağın resmi için ÖZ, TAHSİN. "Yıldız Çini Fabrikası", *Arkitekt*, VI. (İstanbul 1945), s. 107; BAYRAKTAR, NEDRET. *İstanbul Cam ve Porselenleri*, s.10; SOUSTIEL, JEAN. *La Ceramique Islamic*, Feibourg 1985, s. 358, resim: 394.

[19] Mimar Sinan Üniversitesi yayınlarından, ANONİM. *Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi*, İstanbul 1983, s. 47 ve 50'de *"Osman Hamdi döneminde Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şâhânenin başlıca heykel öğrencileri"* arasında bulunan Mesrur İzzet Ebu Şeneb Bey'in dekoratif eserlerini Eskişehir lüle taşıyla meydana getirdiği ve 1902 yılında, 2. İstanbul Resim Salonu'na on eseriyle katıldığı belirtilir. Bunlar arasında Çemberlitaş ve Göksu Çeşmesi gibi eserleri de vardır. 1910 yılında, ressamlığı ile de tanınan Halife Abdülmecid Efendi'nin başında bulunduğu Osmanlı Ressamları Cemiyeti'nin kurucuları arasında Mesrur İzzet Bey'in adı geçer.

[20] ŞEHSUVAROĞLU, HALUK. *İstanbul Manzaraları Sergisi*, s. 52; BAYRAKTAR, NEDRET. "TSM. İstanbul Manzaralı Yıldız Porselenleri", *Sanat Dünyamız*, s. 30, resim için bkz. s. 31; BAYRAKTAR, NEDRET. "agm", *Topkapı Palace*, s. 66, resim: 9; AKŞİT, İLHAN. *Le Palais de Topkapı*, İstanbul 1989, s. 82; BAYRAKTAR, NEDRET. "Çini Fabrika-i Hümâyûnu Mamulâtı Ay Yıldız Damgalı Porselenler Yıldız Porselenleri", *Antik & Dekor*, 6, (Nisan 1990), s. 53.

[21] Yıldız Sümerbank Porselen Fabrikası'nda yeniden yapılan "Küçüksu Meydan Çeşmesi" resimli tabağın atölyede hazırlanışı hk. KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *Dünya Saraylarının Prestij Teknolojisi: Porselen Sanatı ve Yıldız Çini Fabrikası*, İstanbul 1987, s. 191, res. 125.

[22] Tepsi ve iki nevrûziyyeden ibaret takımın resmi için bkz. BAYRAKTAR, NEDRET. "İstanbul Cam ve Porselenleri", *Sanat*, 7, (Nisan 1982), s. 92.

[23] BOYAR, S. PERTEV. *age*, s. 118-120.

[24] Topkapı Sarayı Harem Dairesi'nde Cumhuriyet Komisyonu tarafından 50 numara verilen Oda'da çiniler depolanmıştır. Bkz. ALTINDAĞ, ÜLKÜ-BAYRAKTAR, NEDRET. "Topkapı Sarayı Müzesi Tahrir Komisyonu Çalışmaları I. (Harem ve Baltacılar Koğuşu)", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-2*, İstanbul 1987, s. 18.

[25] BAYRAKTAR, NEDRET. *İstanbul Cam ve Porselenleri*, s. 13, resim s. 31.

[26] TAVİLOĞLU, NUR-BAYRAKTAR, NEDRET. "İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki Bir Albüm ve Yıldız Porselenleri", *Sanat Dünyamız*, 28, (İstanbul 1983), s. 13-20.

[27] KÜÇÜKERMAN, ÖNDER. *age*, s. 86, res. 28.

[28] Daha fabrikanın kurulduğu yıllarda imalat için gerekli araştırmanın yapıldığı anlaşılmaktadır. *"Porselen imali için Arnavutköyü'nden ihraç olunan kaolinin matlûba muvafık çıktığı hakkında 4 Ağustos 1311"* tarihli belge için bkz. *Müze-i Hümâyûn Dosyaları*, Karton 22, D. 6966.

[29] BAYRAKTAR, NEDRET. "agm", *Antik & Dekor*, s. 52 ve 54-55'de yerli toprak damgalı ve P. Tharet isminin görüldüğü Yıldız porselenlerinin resimleri bulunmaktadır.

[30] *Müze-i Hümâyûn Dosyaları*, Karton 22'de Pierre Tharet'nin dilekçesine ilişik, üzerinde adresi yazılı kartını eski araştırmalarımız sırasında görmüştük. Bu vesika daha sonra neşredilmiştir. BAYRAM, SADİ. "Yıldız Çini Fabrikasına Ait Birkaç Vesika", *Suut Kemal Yetkin'e Armağan*, Ankara 1984, s. 102.

[31] KOCABAŞ, HÜSEYİN. *Porselencilik Tarihi*, Bursa 1941, s. 69.

[32] OGAN, AZİZ. "Türk Müzeciliğinin Yüzüncü Yıl Dönümü II", *TTOK Belleteni*, 62 (Mart 1947), s. 8 ve dev.

[33] *Müze-i Hümâyûn Dosyaları*, Karton 22, D. 5117.

[34] Bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bu belgeler yayınlanmıştır. BAYRAM, SADİ. "agm", *Suut Kemal Yetkin'e Armağan*, s. 102-103.

[35] *"Yıldız Çini Fabrikası'nın yeniden açılması ve fabrikada muhasebe ve idare müdürlüğüne zaten bir müddet orada bulunmuş olan Sanayi-i Nefise muallimlerinden ressam Adil Bey'in, mübayaa memurluğuna, müze nakliyat memuru olan Şakir Efendi'nin ve depo memurluğuna da Sıtkı Efendi'nin tensibi hakkında Maarif Vekâleti'nin tasvip etmesi üzerine gerekli muamelenin yapılacağı"* hakkındaki Maarif Vekâleti'ne hitaben yazılmış, 27 Haziran 1327 tarihli belge için *Müze-i Hümâyûn Dosyaları*, Karton 22, Dosya 3905 no: 447; Topkapı Sarayı müdürlerinden Tahsin Öz, 1912 yılında fabrikanın İstanbul Müzeleri İdaresi'nde çalıştırıldığı ve ressam Adil Bey'in müdürlüğü sırasında fabrikayı ve yarım kalmış parçaları görmüştür. ÖZ, TAHSİN. "Yıldız Çini Fabrikası", *Arkitekt*, VI. (İstanbul 1945), s. 108; Ömer Adil Bey için bkz. *Osman Hamdi Bey ve Sanayi-i Nefise Mektebi*, İstanbul 1983, s. 21 ve 32.

[36] Adil Bey'in fabrika müdürlüğünden istifası ve yerine Mesrur İzzet Bey'in tayin edilmesi hakkındaki, 14 K. sani 1331 tarihli evrak için *Müze-i Hümâyûn Dosyaları*, Karton 22, D. 7184, 7186/7.

[37] *Müze-i Hümâyûn Dosyaları*, Karton 22, D. 7003.

[38] ÖZ, TAHSİN. "Yıldız Çini Fabrikası", *Arkitekt*, s. 108.

[39] Müteahhid Hayik'e ödenen para hakkındaki, 1332 H. tarihli evrak için bkz. *Müze-i Hümâyûn Dosyaları*, Karton 22, D. 7406.

Dolmabahçe Sarayı Medhal Salonu'nda karşılıklı yer alan iki adet büyük Yıldız Çini Fabrikası ürünü vazodan biri.

Milli Saraylar'da Yıldız Porselen Koleksiyonu

Semra Karakaşlı*

1890 yılında Yıldız Sarayı dış bahçesinde Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) tarafından yaptırılan ve *Yıldız Çini Fabrika-i Hümâyûnu* adıyla faaliyete başlayan Yıldız Porselen Fabrikası ilk ürünlerini 1894 yılında vermeye başlamıştır. Adından da anlaşıldığı gibi Yıldız Porselen Fabrikası önceleri bir saray imalathanesi olarak çalışmıştır. Burada üretilen erken tarihli porselenlerin, günlük kullanıma yönelik olmadığı, daha çok büyük salonların dekorasyonunda kullanılmak amacıyla ya da devlet ileri gelenlerine ve Batı'ya hediye edilmek amacıyla yaratılan sanat eserleri olduğu anlaşılmaktadır. Zaman zaman kesintiye uğramakla beraber günümüze kadar yaşayan ve yakın bir tarihte Milli Saraylar Daire Başkanlığı bünyesine katılmış olan Yıldız Porselen Fabrikası'nın 1894-1920 tarihleri arasında üretilmiş olan örneklerinden oluşan oldukça zengin bir Yıldız porselen koleksiyonu, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı adı altında toplanmış, saray, köşk ve kasırlarda bulunmaktadır. Yıldız porselenleri Topkapı Sarayı'nda olduğu gibi Milli Saraylar'da da özel bir konuma sahiptir. Milli Saraylar'da, uzun yıllar süren envanter çalışmalarının ardından onarım ve temizliği yapılarak koruma altına alınan Yıldız porselenleri bugün sergilenebilecek aşamaya getirilmiştir. Burada fabrikanın

* Milli Saraylar'da müze araştırmacısı

(1312 H.) 1894 yılından başlayan ilk onbeş yılına ait, *"Saray Dönemi"* olarak adlandırabileceğimiz eserlerinden oluşan bölümü konumuzu oluşturmaktadır.

Milli Saraylar'ın sahip olduğu bu değerli koleksiyonun en önemli grubunu boyları 24-235 cm. arasında değişen çeşitli form, renk ve süslemelerde, bir kısmı halen Milli Saraylar'ın değişik mekânlarında sergilenmekte olan salon vazoları oluşturmaktadır. Dekoratif amaçla üretilen vazolar genellikle çift ve pek çoğu kapaklıdır.

Koleksiyondaki vazolardan en erken tarihlisi fabrikanın ilk yılına (1312 H.) 1894, en geç tarihlisi *(1312 sene 15)* 1909 yılına aittir.

Büyük boyutta olan vazolar üç parça halindedir. Ayak, gövde ve boyun kısımları metal bir eksene vidalanarak birbirlerine bağlanmıştır. Orta büyüklükteki vazoların çoğu ise ayak ve gövde olmak üzere iki parçalıdır ve aynı tarz bir mekanizma ile birbirlerine bağlanmıştır. Ayrıca 67-87 cm. yüksekliğinde yekpare vazolar da mevcuttur.

Milli Saraylar koleksiyonunda bulunan vazolar üzerinde daha çok figürlü, figürsüz kır ve orman manzaraları, İstanbul'un çeşitli tarihî ve mesire yerlerinden görüntüler ve bitkisel süslemeler yer almaktadır. Resimler bazılarında gövdeyi çepeçevre kuşatacak şekilde, bazılarında ise içlerinde farklı manzaraların yer aldığı panolar halinde yapılmıştır. Eserlerin büyük bir bölümünde resimin sağ veya sol alt köşesinde ressamın imzası bulunmaktadır. Yerli ressamlar imzalarını arap harfleri ile atarken, yabancı ressamlar latin harfleri ile imza atmışlardır. Koleksiyonumuzdaki Yıldız Porselen ürünlerinde imzaları bulunan Türk ve yabancı ressamlar; *Halid* (Halid Naci), *A. Nicot, E. Narcice, Ali Ragıp, Enderuni Abdurrahman, L'Avergne, Mesrur İzzet, Ömer*'dir (Ömer Adil). Vazolar üzerinde en çok rastladığımız imzalar ise *Halid* ve *Nicot*'ya ait olanlardır.

Yukarıda saydığımız ressamlardan *Halid* manzara ressamı olarak dikkati çekmektedir. Üzerinde İstanbul manzaraları veya insan ve hayvan figürleri bulunan manzaralar işlenmiş olan eserlerde genellikle *Halid* imzası ile karşılaşılmaktadır.

Vazolar üzerinde imzaları bulunan porselen ressamlarından *A. Nicot*'nun Avrupalı kadın figürlerinin yer aldığı kartpostal resimlerini andıran manzaralar resimlediği görülmektedir. *E. Narcice* çiçek ve kuş resimleri, *Ali Ragıp*'ın tezhip tarzı süslemeleri, *Enderunî Abdurrahman*'ın Osmanlı armalı ve bitkisel motifli desenleri, *Ömer*'in kır ve İstanbul manzaraları, *L'Avergne*'in ise daha çok ölüdoğa çalışmaları dikkati çekmektedir.

Koleksiyondaki vazolar içerisinde farklı form ve süslemeleri ile özel bir yeri olan *Enderunî Abdurrahman* imzalı, koleksiyona 52/1163 envanter numarası ile kayıtlı, *(1312 sene 6)* 1900 tarihli ve 87 cm. yüksekliğinde tek kulplu yekpare bir vazoda büyük boyutta bir Osmanlı arması işlenmiştir. Zemini koyu yeşil olan vazonun diğer yüzü ise çiçek desenlidir.

Dönemin günlük yaşantısından kesitler ile İstanbul'un tarihi ve mesire yerlerinin o günkü görünümlerini yansıtan eserler sanat değerlerinin yanısıra belgesel nitelikleri ile de önem kazanırlar. Örneğin, *(1312 sene 9* ve *sene 13)* 1903-1907 tarihli, biri *Halid*, diğeri *A. Nicot* imzalı, 11/40-41 envanter numaralı, 85 cm. yüksekliğinde bir çift vazonun karşılıklı yüzlerinde Topkapı Sarayı Bâb-üs Selâm, Fenerbahçe Feneri, Göksu Deresi gibi değişik yerlerden görünümler resmedilmiştir.

(1312 sene 2) 1896 tarihli, *Halid* imzalı, 13/134 envanter numarası ile kayıtlı, 95 cm. yüksekliğinde ve boyun kısmında Osmanlı arması bulunan bir vazo üzerinde Rumeli Hisarı ile Boğaz'dan bir görünüm işlenmiştir. *(1312 sene 11* ve *14)* 1905 ve 1908 tarihli, *Ömer* imzalı 54 cm. yüksekliğinde bir çift vazoda dönemin önemli yapılarından olan ve Türk-Alman siyasî ilişkilerini yansıtan tarihî bir belge niteliği taşıyan Sultanahmet'deki Alman Çeşmesi resmedilmiştir (Env. No. 13/140-141). Ayasofya ve çevresi, Bayezid Camii ve çevresi, Aksaray Valide Camii bu vazolar üzerinde işlenen İstanbul manzaralarıdır. Milli Saraylar'da aynı ressamın, vazo üzerinde resimlediği, aynı açıdan Aksaray Valide Camii'ni konu alan 58 x 79 cm. boyutlarında, 12/2568 envanter numaralı, tuval üzerine yağlıboya bir tablosu da bulunmaktadır. Fabrikanın geç dönemlerine ait (*1312 sene 9*) 1903 tarihli, 79 cm. yüksekliğinde üzerinde imzaya rastlayamadığımız 13/46 envanter numaralı bir diğer vazoda Dolmabahçe Sarayı ve Yıldız Camii resmedilmiştir. Hamidiye Cami, Sultanahmet Camii gibi tarihî mekânlar vazolar üzerinde görülen diğer manzaralardır.

47/79 numaralı ve *Halid* imzalı örnekler arasında değişik konusu ile dikkati çeken 84,5 cm. yüksekliğindeki *(1312 sene 13)* 1907 tarihli vazo üzerinde ise bir savaş sahnesi işlenmiştir.

Sarayın başmüzehhib ve mücellidi olan *Ali Ragıp* imzalı *(1312 sene 2)* 1896 tarihli tezhip tarzında süslemeli 52/2685 envanter numaralı vazo, *(1312 sene 6)* 1900 tarihli 62/2177 envanter numaralı tabak ve *(1312 sene 9)* 1903 tarihli 11/344-345 envanter numaralı iki sürahi koleksiyonun en güzel örneklerindendir. *Ali Ragıp* imzasını eserlerin arkasına *Ser Mücellid-i Hazreti Şehriyarî Ali Ragıp* olarak altın yaldızla atmıştır.

Yıldız Porselen Fabrikası'nın ilk yıllarına ait *(1312 sene 2)* 1896 tarihli, 11/410-411 envanter numaralı, *L'Avergne* imzalı 70 cm. yüksekliğinde, natürmort desenli bir çift vazo koleksiyondaki ender örneklerden biri olarak dikkat çekicidir.

Koleksiyonumuzdaki eserlerde imzasına rastladığımız ressamlardan *A. Nicot*, daha çok Batı tarzında hayali manzara resimleri ile dikkati çekmektedir. 51 cm. yüksekliğinde, *(1312 sene 7)* 1901 tarihli ve 11/273-274 envanter numaralı, kupa formunda kapaklı bir çift vazo üzerindeki resimlerin aynısı denebilecek ölçüde benzerleri Topkapı Sarayı Müzesi'de bulunan bir çift duvar levhası ve bir duvar tabağı üzerinde görülmektedir. Ancak, bunlardan Topkapı Sarayı'nda bulunanlardan birinin Halid Naci'ye ait olduğu görülmektedir[1]. Farklı iki ressamın aynı figürlerle aynı hayali manzaraları işlemiş olmaları, aynı modelden çalıştıklarını düşündürmektedir. *(1312 sene 3)* 1897 tarihli 93.5 cm. yüksekliğinde *A. Nicot* imzalı ve 11/1617 envanter numaralı, yekpare bir vazo üzerinde Türk ve Yunan askerlerinin karşı karşıya olduğu bir savaş sahnesi tasvir edilmiştir. Ressamın değişik konulu bir çalışması olması bakımından ilgi çekicidir.

Fabrikanın kuruluşunun ikinci yılından itibaren eserlerine rastlanmakta olan *Mesrûr İzzet* imzalı, kabartmalı, bisküvi halinde bırakılmış üç vazo değişik form ve süsleme tarzı ile farklılık gösteren örneklerdir.

Sultan II. Abdülhamid döneminde, 1897 yılında Yunan savaşı şehitlerinin dul ve yetimleri yararına düzenlenen kermese Sultan II. Abdülhamid tarafından Yıldız porselenler hediye edildiği bilinmektedir. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde 90724 kayıt numaralı ve içinde 75 seçme esere yer verilen albümde görülen fotoğraflardan bağış listesinin 65 ve 70. sıralarında *"Çini Fabrika-i Hümâyûnu mamulat-ı nefisesinden müzeyyen vazo ve Çini Fabrika-i Hümâyûnu mamulât-ı nefisesinden sırr-ı altınla boyalı vazo taraf-ı eşref-i hazret-i mülükâneden ihsan buyurulmuştur"* [2] şeklinde ifade edilen vazoların bugün Milli Saraylar'a 11/1526 ve 13/800 envanter numaraları ile kayıtlı bulunan eserler olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan *(1312 sene 7)* 1901 tarihli ve YD. 11540-11541 numaralar ile envantere kaydedilmiş olan 74 cm. yüksekliğinde, *Halid* imzalı manzara resimli bir çift vazo 1989 yılında Prof. Dr. Halide Sevim Yavuzer tarafından bağışlanarak Milli Saraylar koleksiyonuna sonradan kazandırılan değerli eserlerdir.

Yıldız Porselen Fabrikası'nın ilk ürünlerinden olan aynı formda, ancak farklı renk ve desenlerde iki ayrı sofra takımına ait yemek ve servis tabakları koleksiyonun diğer önemli parçalarıdır. Üzerinde Sultan II. Abdülhamid'in isminin başharfleri olan *A.H.* armalı bordo bordürlü, altın varaklı, orta kısmı beyaz üzerine ince dal ve çiçek motifli tabaklar Yıldız porselenlerinin en güzel örneklerindendir. *A.H.* armalı porselenlerin sipariş üzerine yapıldıkları bilinmektedir. Bu takıma ait bazı parçalar Topkapı Sarayı Müzesi'nde teşhir edilmektedir. Yıldız Albümleri'nde de fotoğrafları görülen bu takıma ait parçaların Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra Yıldız Sarayı'ndan Asar-ı Atîka Müzesi'ne getirildikleri belirtilmektedir[3]. Buna dayanarak Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan örneklerin de aynı yoldan getirildiği söylenebilir.

Aynı formdaki diğer takıma ait örnekler, geniş pembe bordürlü püskürtme altın varaklı ve ortası beyaz üzerine çiçek desenlidir. Her iki takım da *(1312)* 1894 tarihlidir. Tabakların arkasında kalıpçı ustası *"bende-i Ali"* imzası soğuk damga halinde bulunmaktadır.

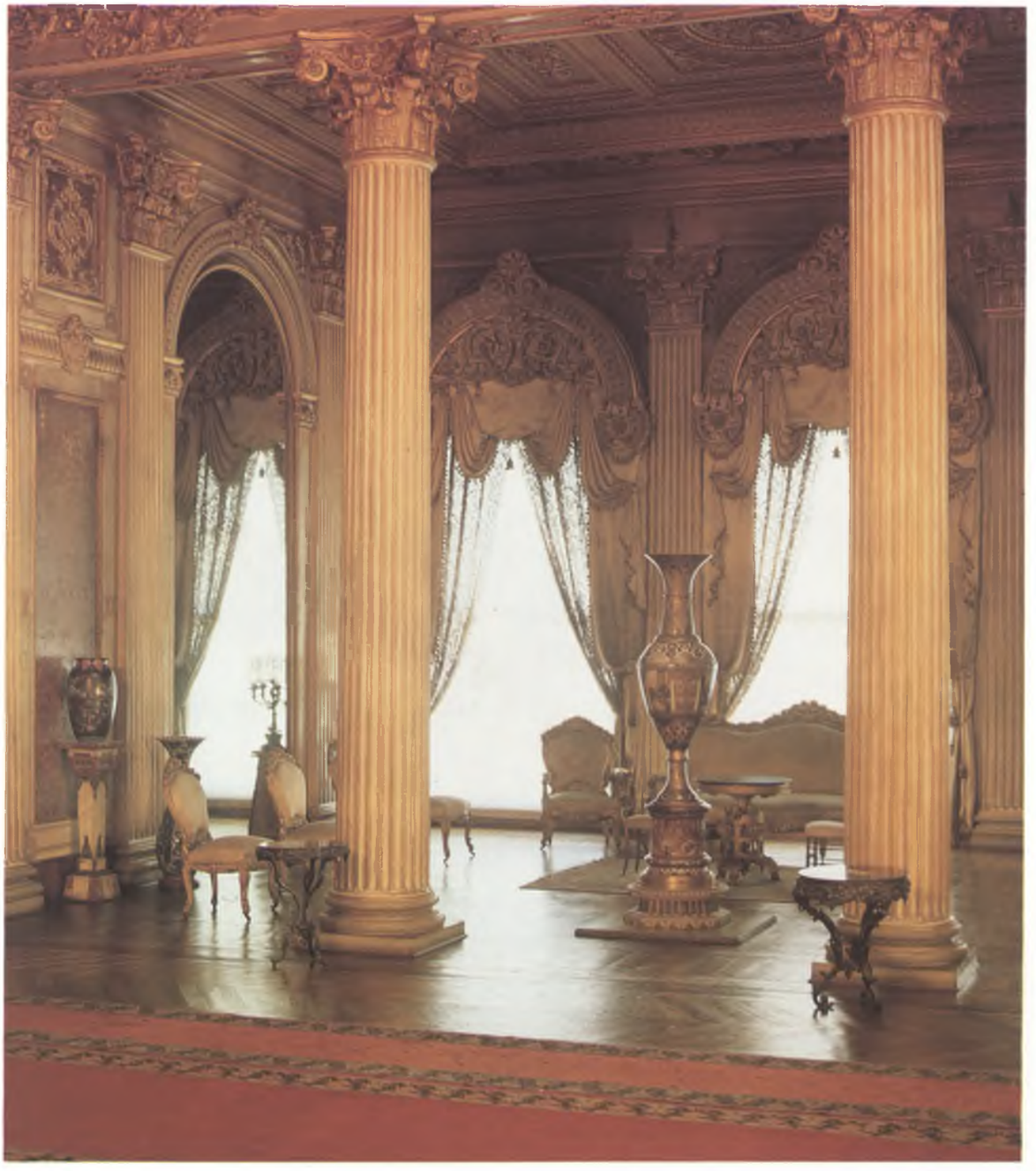
Latin harfleri ile *A.H.* armalı, bordo bordürlü bir başka takıma ait parçaların bazıları ay-yıldız damgalı, bir kısmı ise yabancı markalıdır. Buna dayanarak bu sofra takımının bir kısmının yabancı bir ülkeden getirildiği, aynı form ve renkte Yıldız Porselen Fabrikası'nın üçüncü ile onbeşinci yılları arasında çeşitli zamanlarda ilaveler yapıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca tabakların arkalarındaki Yıldız damgaları da bu görüşü desteklemektedir.

Ayşe Sultan, babası Sultan II. Abdülhamid'in düz beyaz porselen üzerine altın varak kullanılarak Latin harfleri ile Sultan II. Abdülhamid'in adının baş harflerinin işlendiği fincanlarla kahve içtiğini belirtir[4]. Bu fincanlar, 37/670-671 envanter numarası ile Milli Saraylar koleksiyonunda bulunmaktadır ve (*1312 sene 5*) 1899 tarihlidir.

A. Nicot imzalı bir yazı takımı (*1312 sene 2*) 1896 Env. No. 62/6740, kalemdan (*1312 sene 3*) 1897 Env. No. 62/3076, duvar tabağı (*1312 sene 3*) 1897 Env. No. 12/2832, kartvizit tabağı (*1312 sene 3*) 1897 Env. No. 52/907, çiçeklik (*1312 sene 10*) 1904 Env. No. 11/278, leğen ve ibrikten oluşan lavmana takımı (*1312 sene 4*) 1898 Env. No. 48/1164 - 48/1203 koleksiyonda bulunan değişik formlardaki diğer eserlerdir.

Günlük kullanıma yönelik üretilmiş olan, daha geç tarihli çeşitli renk ve desenlerde kapaklı sahanlar, karpuz şekerlikler ve istiridye formundaki küçük tabaklar, koleksiyonun diğer bir grubunu teşkil etmektedir.

Bunlar dışında elimizde örneği bulunmamakla beraber Yıldız Porselen Fabrikası'nın Topkapı Sarayı'nın çini

Dolmabahçe Sarayı Süfera Salonu'nda büyük boydaki Yıldız Porselen vazo.

tamiratı için onarım ve üretim yapmış olduğu, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Arşivi'nde bulunan Sultan Reşad dönemine ait, (*sene 1331*) "Topkapı Sarayı'nın sünnet odasının duvarlarındaki eskiyen, bozulan çinilerin onarımları ve eksiklerin usulüne uygun şekilde yapılması"nı bildiren evraktan anlaşılmaktadır[5].

Milli Saraylar koleksiyonundaki Yıldız porselenlerinin tümü ay-yıldız damgalı ve tarihlidir. Çoğunda ressamın imzası bulunmaktadır. Bazı vazolarda ise hem ressamın hem tezhipçinin imzalarına rastlanmaktrdır.

KAYNAKLAR

[1] BAYRAKTAR, NEDRET. "Kadın Tasvirli Yıldız Porselenleri", *Sanat Dünyamız*, sayı: 23 (Aralık 1981), sayfa 2-5.

[2] "II.Abdülhamid'in Kermes"i, *Tarih ve Toplum*, sayı: 5 (Mayıs 1984), sayfa : 28-29.

[3] BAYRAKTAR, NEDRET. *İstanbul Cam ve Porselenleri*, Yapı Kredi Bankası Kültür Hizmetleri, 1982.

[4] OSMANOĞLU, AYŞE. *Babam Sultan Abdülhamid (Hatıralarım)*, İstanbul 1971, s. 29.

[5] Milli Saraylar arşiv belgeleri, MSA- E 1/799.

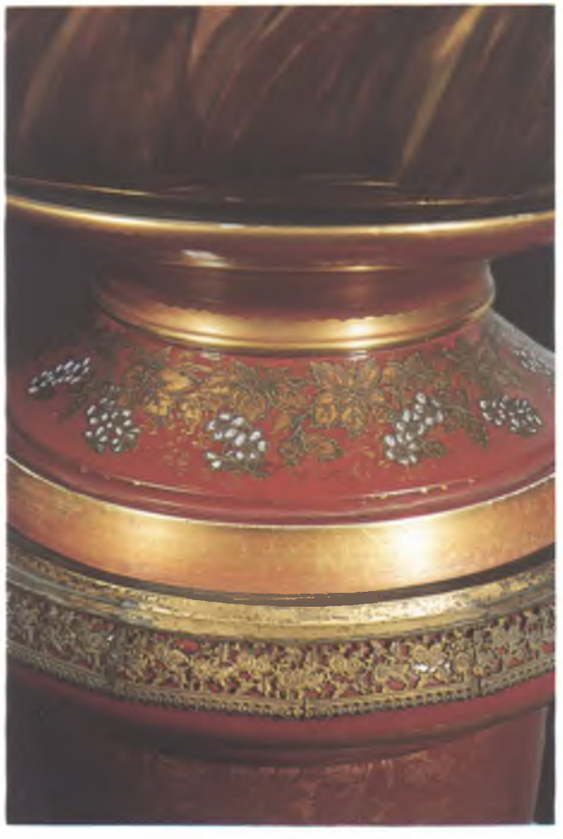
KATALOG

1 VAZO

1903 tarihli, *A. Nicot* imzalı
vazo yük: 171 cm, ağız çapı: 44 cm
altlık yük: 66 cm, altlık çapı: 32 cm
Dolmabahçe Sarayı, Medhal Salonu, 11/29

Altlığıyla birlikte ayak, gövde ve boyun olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Armudi gövdeli, sütun biçiminde altlıklı, dar ve uzun boyunludur. Ağzı genişletir. Vazonun altlığı, ayağı, boyun ve ağız bölümü bordo zemin üzerine altın varakla asma yapraklarıyla süslenmiştir. Altlığın üst bölümü ajurlu, metal bir bilezikle çevrilidir. Tüm gövde manzara resimlidir. Sazlık bir alanda susam çiçekleri, nilüferler ve kuş figürleri görülmektedir. Resmin alt bölümünde *A. Nicot* imzası ve *1903* tarihi görülmektedir.

2 VAZO

Halid imzalı
vazo yük: 159 cm, ağız çapı: 45 cm
altlık yük: 48 cm, altlık çapı: 37 cm.
Dolmabahçe Sarayı, Medhal Salonu, 11/30

Altlığıyla birlikte dört parçadan oluşmaktadır. Sütun biçiminde altlıklı, dar ve uzun boyunludur. Gövdesi mekik biçimindedir. Ağzı geniştir. Altlığı, ayak bölümü, boyun ve ağız kenarı firuze zemin üzerine altın varakla işlenmiş bitkisel motif süslemelidir. Gövde üzerinde ormanlık bir alanda iki ineğe su veren bir kadın figürü resmedilmiştir.

3

VAZO

1312 sene 5 (1899)
yük: 165.5 cm, ağız çapı: 44 cm
vazo (165.5)+ altlık (58) = 223.5 cm.
Dolmabahçe Sarayı, Süfera Salonu, 11/562

Sütun biçiminde ve alt bölümü bombeli bir altlığı vardır. Altlık, ayak, gövde ve boyun olmak üzere dört parçalıdır. Alt bölümü altın varakla çevrelenmiştir. Altlığın alt ve üst bölümü koyu renk zemin üzerine rumi motiflerle bordürlenmiştir. Gövde kırmızı renk üzerine çini desenlerini andırır biçimde süslenmiştir. Vazonun yuvarlak ve yukarıya doğru daralan bir ayağı vardır. Armudi gövdeli, ince uzun boyunlu, geniş ağızlıdır. Ayak, boyun ve ağız çevresi kahverengi zemin üzerine altın varak ve çeşitli renklerde rumi motiflidir. Gövdenin üzeri rumi motifli bordürlerle yatay üç bölüme ayrılmıştır. Alt ve üst bölümü kahverengi, kırmızı ve beyaz rumi motiflerle süslenmiştir. Orta bölüm sütun formundaki öğeler ile sekiz panoya ayrılmıştır. Dört pano figürlü manzara resimli, diğer dört pano tezhiplidir. Manzara resimlerinde Arap havası sezilmektedir.

4

VAZO

1312 sene 9 (1903), *Halid* imzalı
yük: 85 cm, ağız çapı: 14 cm
altlık çapı: 28 cm
Dolmabahçe Sarayı, Medhal Salonu, 11/40

Oval gövdeli, düz, uzun boyunlu ve iki kulpludur. Tek parça olan vazonun dip bölümünden çıkan altın varaklı iri yapraklar, gövdeyi iki yandan sarmaktadır. Boyun bölümü, açık mavi zemin üzerine altın varaklı kabartma rozet motifleriyle süslenmiştir. Gövdenin iki yüzünde manzara resimleri vardır. Bir yüzünde ağaçlık bir alan ve arka planda siluet olarak yapılar görülmektedir. Diğer yüzündeyse Göksu Deresi, dere üzerinde bir köprü ve sandallar resmedilmiştir.

5

VAZO

1312 sene 13 (1907), *A. Nicot* imzalı
yük: 85 cm, ağız çapı: 14 cm
altlık çapı: 28 cm
Dolmabahçe Sarayı, Medhal Salonu, 11/41

Oval gövdeli, düz, uzun boyunlu ve iki kulpludur. Tek parça olan vazonun dip bölümünden çıkan altın varaklı, iri yapraklar gövdeyi iki yandan sarmaktadır. Boyun bölümü bakır renk üzerine pembe ve kabartma rozet motifleriyle süslenmiştir. Gövdenin iki yüzünde manzara resimleri vardır. Bir yüzünde Topkapı Sarayı Bâb-üs Selâm (Orta Kapı), diğer yüzündeyse Fenerbahçe Feneri, kıyıda bir sandal, açıkta bir vapur resmedilmiştir.

6-7

VAZO

1312 sene 7 (1901), *A. Nicot* imzalı
yük: 51 cm, ağız çapı: 15 cm
altlık çapı: 16 cm
Dolmabahçe Sarayı, 6 no'lu oda (Konuk Odası), 11/273-274

Yuvarlak biçimli ve kenarı altın varaklı bir taban üzerinde durmakta, ayak ve gövde olarak iki parçadan oluşmaktadır. Yukarıya doğru incelen bir ayak üzerine oturan kupa biçimli bir gövdesi vardır. Kapağı sivri tutamaklıdır. Ayağı, gövdenin dip bölümü ve kapağı yavruağzı renktedir. Çift olan vazoların birinde, kırlık bir alanda koyunlar ve kucağında çiçek demeti taşıyan bir kadın figürünün olduğu bir manzara resmi işlenmiştir. Bu resmin ufak ayrıntılar dışındaki bir benzeri, Topkapı Sarayı'nda bir çift duvar levhasında görülmektedir ve biri Halid, diğeri A. Nicot imzalıdır. Diğerindeyse, kırlık bir alanda koyunları otlatan bir genç kız figürünün olduğu bir manzara resmi işlenmiştir. Her iki vazo da *A. Nicot* imzalıdır. Bu resmin aynısına, Topkapı Sarayı'nda bir tabak üzerinde rastlanmaktadır.

8-9

VAZO

1314 sene 4 (1898)
yük: 44 cm, ağız çapı: 14 cm
altlık çapı: 15 cm
Dolmabahçe Sarayı, 6 no'lu oda (Konuk Odası), 11/275-276

Yuvarlak biçimli, kenarı altın varaklı bir taban üzerine oturmaktadır. İki kulplu, ayak ve gövde olmak üzere iki parçadır. Ayak bölümü boğumlu, gövdesi kupa biçimlidir. Üzeri altın yaldızlı, kozalak biçimli ve kulplu bir kapağı bulunmaktadır. Tüm vazo, açık yeşil ve eflâtun zemin üzerine altın varaklı bitkisel motiflerle süslenmiştir. Topkapı Sarayı'nda sergilenmekte olan benzer örneklerinde, tarih ve damga bulunmamakta, yalnızca *Halid* imzası görülmektedir.

10-11

VAZO

1312 sene 5 (1899), *A. Nicot* imzalı
yük: 58 cm, ağız çapı: 13 cm
altlık çapı: 18 cm
Dolmabahçe Sarayı, 14 No'lu Yazı mahalli, 11/236-237

Yuvarlak biçimli, kenarı altın varaklı asma yapraklarıyla süslenmiş yüksek bir altlık üzerinde durmaktadır. Ayak ve gövde olarak iki parçalıdır. İnce boyunlu bir ayağı, yukarıya doğru genişleyen gövdesi, dar ve kısa boynu vardır. Altın varaklı, kozalak biçimde kulplu bir kapağı vardır. Ayak, boyun ve kapak bölümü açık yeşil zemin üzerine altın varaklı bitkisel motif bordürlüdür. Vazolardan birine bir tavşan, diğerine ise bir geyiği kovalayan av köpekleri resmedilmiştir.

12-13

VAZO

1312 sene 5 (1899), *E. Narcice* imzalı
yük: 43 cm, ağız çapı: 11 cm
Dolmabahçe Sarayı, 73 no'lu oda, 11/1233-1234

Altlık ve vazo olmak üzere iki parçadan oluşmuştur. Altın varaklı, kabartma stilize yaprak süslemeli, dört ayaklı bir altlık üzerindedir. Kısa ve yuvarlak ayaklıdır. Dar bir dip bölümünden sonra yukarıya doğru genişleyen gövdesi, dar ve kısa bir boynu vardır. Gövdenin üst bölümünde kıvrık kulpları bulunmaktadır. Kapaklıdır ve kapağının altın varaklı sivri bir tutamağı vardır. Tüm gövde, türlü renkte çiçek ve kuş süslemelidir.

14-15

VAZO

1312 sene 4 (1898), *Halid* imzalı
yük: 58 cm, ağız çapı: 13 cm
altlık çapı: 18 cm
Dolmabahçe Sarayı, 14 No'lu Yazı Mahalli, 11/241-242

Yuvarlak biçimli, kenarı düz beyaz zemin üzerine altın varaklı asma yapraklarıyla bordürlenmiş yüksek bir altlık üzerinde durmaktadır. Ayak ve gövde olarak iki parçalıdır. Ayağı ince boyunlu, gövdesiyse yukarıya doğru genişlemektedir. Dar ve kısa boyunludur. Altın varaklı, kozalak biçimli kulplu bir kapağı bulunmaktadır. Ayağı, boynu ve kapağı koyu yeşil zemin üzerine altın varaklı asma yapraklarıyla bordürlenmiştir. Her iki vazo da İstanbul manzaralıdır. Birinde Kız Kulesi ve tarihi yarımada resmedilmiştir ve *Halid* imzalıdır, diğerinde yine Kız Kulesi ve bu kez Sarayburnu görülmektedir.

16-17

VAZO

1312 sene 5 (1899)
yük: 26 cm, ağız çapı: 11 cm
altlık yük: 77 cm
Dolmabahçe Sarayı, Zülvecheyn Salonu, 11/1571-12/3157

Yuvarlak biçimli ve kısa ayaklıdır. Yukarıya doğru genişleyen gövdesi, dar ve kısa bir boynu vardır. İki kulpludur. Tüm gövde, koyu yeşil zemin üzerine altın varaklı bitkisel motiflerle süslemelidir. Bir yüzünde oval biçimli madalyon içinde manzara resmi bulunmaktadır. Vazo, alt bölümü bombeli, köşeli bir sütun üzerindedir. Kaide açık mavi zemin üzerine türlü renklerde çiçek süslemeli, Ayyıldız damgası ile 1312 sene 3 (1897) tarihlidir.

18-19

VAZO

1312 sene 3 (1897)
yük: 33 cm, ağız çapı: 11 cm
altlık çapı: 9 cm
Dolmabahçe Sarayı, 40 no'lu ofis, 11/475-476

Tek parçadır. Yuvarlak ve kısa ayaklıdır. Dip bölümü dar olan armudi bir gövdesi vardır. Kapaklı, dar ve kısa boyunludur. Kapak altın varaklı ve sivri tutamaklıdır. Vazonun kulpları kıvrık ve iki yandadır. Açık mavi zemin üzerine beyaz renkte rumi motiflerle süslenmiştir.

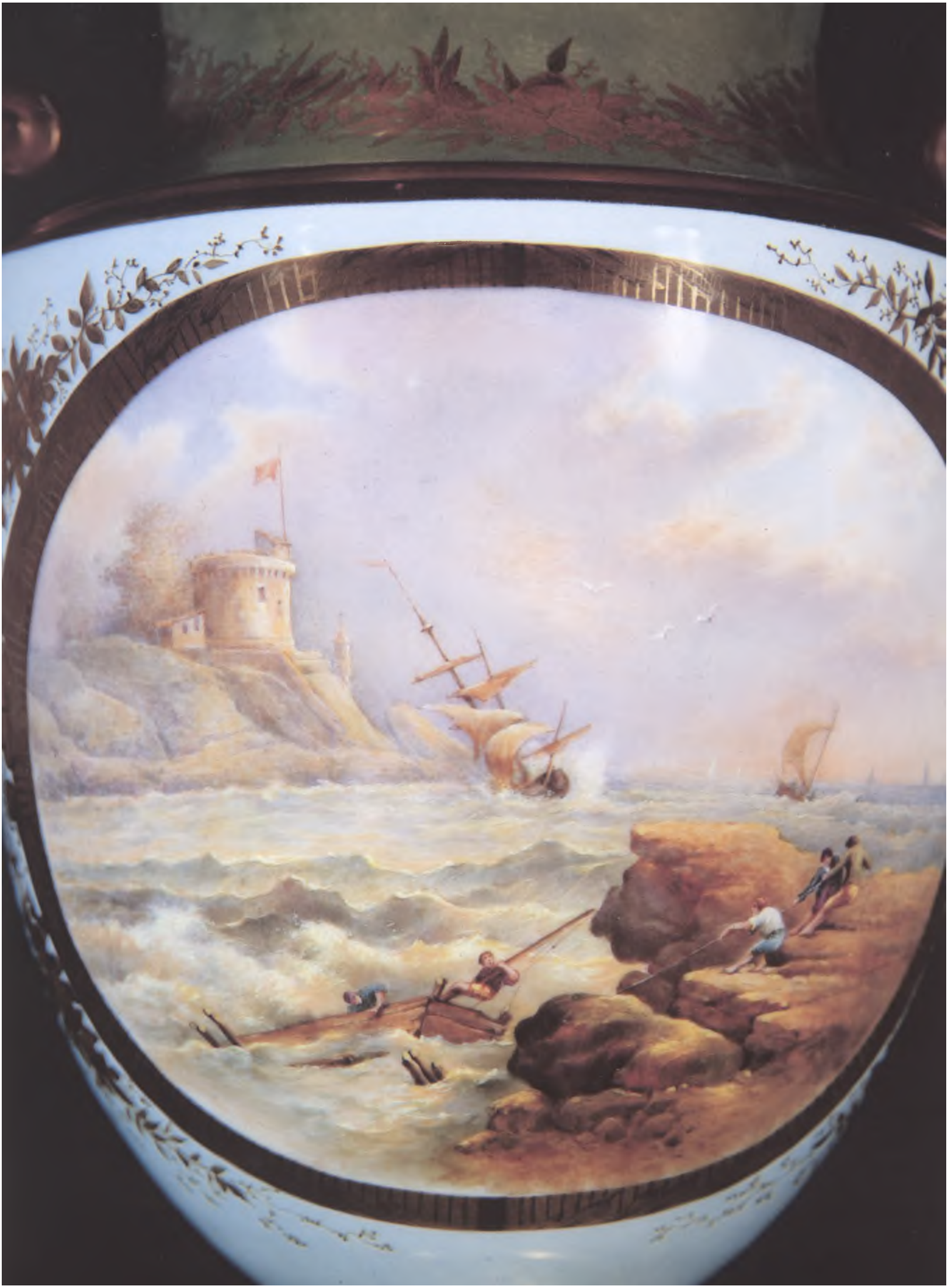
20-21

VAZO

1312 sene 3 (1897)
yük: 34 cm, ağız çapı: 11 cm
altlık çapı: 9.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 87 no'lu oda, 52/2634-2635

Tek parçadan oluşmuştur. Yuvarlak ve kısa ayaklıdır. Yukarıya doğru genişleyen gövdesi, dar ve kısa boynu var--dır. Kapaklıdır ve her iki yanında kıvrık kulpları bulunmaktadır. Kapağın tutamağı kozalak biçimindedir. Ayak, boyun ve kapak yeşil zemin üzerine altın varaklı çiçek motiflidir. Vazoların bir yüzü tirşe zemin üzerine altın varaklı bitkisel motifle, diğer yüzüyse oval bir pano içinde ve denizde fırtına konulu bir resimle süslenmiştir. Resimlerin birinde; batan bir tekne, gemiciler ve deniz feneri, diğerinde kıyıda bir kadın ve erkek figürü görülmektedir. Panoların çevresi, altın varak konturlu ve bitki motiflidir.

22

VAZO

1312 sene 4 (1898)
yük: 58 cm, ağız çapı: 15 cm
altlık çapı: 17 cm
Dolmabahçe Sarayı, 22 no'lu sofa, 11/798

Ayak ve gövde olarak iki parçadan oluşmaktadır. Altlığı yuvarlak biçimli ve yüksektir. Gövdenin dip bölümü dardır ve yukarıya doğru genişlemektedir. Boynu dar ve kısadır. Kapaklıdır. Gri-mavi zemin üzerine bir yüzünde bordo ve pembe renkte krizantemler, diğer yüzünde bahar dalları üzerinde iki kanarya resmedilmiştir.

23

VAZO

1312 sene 5 (1899), *Halid* imzalı
yük: 73 cm, ağız çapı: 16 cm
altlık çapı: 25 cm
Dolmabahçe Sarayı, 84 no'lu oda, 52 /923

Ayak ve gövde olarak iki parçadan oluşmuştur. Yuvarlak ve yüksek tabanlıdır. İnce boyunlu bir ayağı, yukarıya doğru genişleyen silindirik gövdesi ve içe dönük bir ağzı vardır. Kapaklıdır ve tutamağı altın varaklıdır. Ağzın ve ayağın çevresi leylak rengi zeminde altın varakla işlenmiş ince dal süslemelidir. Tüm gövdeyi, ormanlık bir alanın işlendiği bir resim çevrelemektedir.

24

VAZO

1312 sene 9 (1903)
yük: 79 cm, ağız çapı: 13 cm
Dolmabahçe Sarayı, Valide Sultan Kabul Odası, 13/46

Ayak ve gövde olarak iki parçadır. Ayağı yuvarlak ve kısadır. Gövdesi armudi ve ağzı dardır. Ayağın üzeri, kabartma yaprak motifleriyle süslenmiştir. Gövdenin dip bölümü yine kabartma yapraklarla çevrelenmiş, iki yanda yer alan kulplarda da aynı nitelikte bitkisel motif esas alınmıştır. Kapaklı, bombeli ve ajurludur. Kapağın çevresini, ayakla aynı tarzda kabartma yaprak motifleri sarmalamaktadır. Tutamağı dört yapraktan oluşmaktadır. Gövde, bordo zemin üzerine pano desenlidir. Bir yüzünde Dolmabahçe Sarayı, diğer yüzünde Yıldız Camisi resmedilmiştir.

25-26

VAZO

1312 sene 14 (1908), *Ömer* imzalı
Yük: 54 cm, Ağız çapı: 14 cm
Altlık çapı: 19 cm.
Dolmabahçe Sarayı, Mavi Salon, 13/140-141

Ayak ve gövde olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Altıgen bir altlık üzerine oturmaktadır. Yuvarlak ve ince boyunlu, yüksek ayaklıdır. Armudi gövdesi, dar ve kısa boynu, bombeli ağzı vardır. Kulpları iki yandadır ve oval biçimlidir. Gövde kiremit kırmızısı renktedir. Vazonun birinde Alman Çeşmesi ve Aksaray Valide Camisi, diğerinde Ayasofya ve Yavuz Sultan Selim Camisi resmedilmiştir.

27-28

VAZO

1312 sene 2 (1896), *L'Avergne* imzalı
yük: 70 cm, ağız çapı: 16.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 40 no'lu ofis, 11/410-411

Altıgen biçimli bir altlık üzerinde durmaktadır. Armudi bir gövdesi, yuvarlak ve bombeli bir ayağı vardır. Boynu kalın ve kısa, ağzı hafifçe dışa açılmaktadır. Kulpları iki yandadır, altın varaklı ve kıvrık biçimlidir. Kapaklıdır ve kapağının tutamağı kubbe biçimlidir. Ajurlu ve rumi motiflidir. Vazoların iki yüzü oval biçimli pano desenlidir. Her iki vazonun bir yüzü çeşitli renkte çiçek, diğer yüzü natürmort desenlidir.

29

VAZO

1312 sene 5 (1899)
yük: 85 cm, ağız çapı: 16 cm
Dolmabahçe Sarayı, 14 No'lu Yazı Mahalli, 11/121

Düz beyaz porselendendir. Arslan pençesini andıran dört ayaklı ve kabartma bir altlığı vardır. İnce boyunlu bir ayak üzerinde şişkin karınlı bir gövde oturmaktadır. Dar, kısa boyunlu ve kapaklıdır. Üzeri kabartma yaprak süslemeli ve ajurludur. Gövdenin dip bölümünden çıkan stilize yaprak motifleri boyunla birleşerek iki yandaki kulpları oluşturmaktadır.

30

VAZO

1312 sene 3 (1897)
yük: 61 cm, ağız çapı: 14 cm, altlık çapı: 16 cm
Dolmabahçe Sarayı, Pembe Salon, 11/474

Tek parçadır. Yuvarlak ve yüksek ayaklıdır. Eflâtun zemin üzerine pembe ve altın varakla işlenmiş çınar yapraklarından oluşan bir bordürü bulunmaktadır. Armudi gövdesi ve uzunca bir boynu vardır. Kulpları boynun iki yanındadır. Gövde panolara ayrılmıştır ve araları pembe renktedir. Her bir panoda, beyaz zemin üzerine türlü renklerde çiçeklerin işlendiği birbirinden farklı süslemeler bulunmaktadır. Boyun bölümünde de aynı biçimde türlü kuş ve kelebek motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır.

31 VAZO

1312 sene 3 (1897)
yük: 61 cm, ağız çapı: 14 cm, altlık çapı: 18 cm
Dolmabahçe Sarayı, 115 no'lu oda, 13/800

Tek parçadır. Yuvarlak biçimli, kısa ayaklıdır. Yavruağzı zemin üzerine kabartma yaprak motifleriyle süslenmiştir. Armudi gövdeli, uzun ve silindirik boyunludur. Boynun iki yanında altın varaklı kıvrık kulpları vardır. Ağzın çevresi de altın varakla konturlanmıştır. Gövde, uzunlamasına altı eşit parçaya bölünmüştür. Krem renkte zemin üzerine her bölmede farklı renk ve desende çiçek motifleri yer almaktadır. Boyunda da ağıza doğru koyulaşan yavruağzı renkte zemin üzerine türlü renklerde çiçek motifleri görülmektedir. 1897 yılında Sultan Abdülhamid tarafından, Yunan Savaşı'nda dul ve yetim kalanların yararına Yıldız Sarayı'nda düzenlenen "İane Sergisi"ne armağan edilmiştir.

32-33

VAZO

1312 (1894)
yük: 60. 5 cm, ağız çapı: 14 cm, altlık çapı: 17 cm
Yıldız Şale, Tören Salonu, 13/136-137

Yuvarlak biçimli yüksek bir ayağı vardır. Boğumlu bir bilezikten sonra armudi gövde yer alır. Kalın ve uzun boyunludur. Ağız hafifçe dışa açılmaktadır. Ayağın çevresi bordo renkte stilize yaprak motiflerle, boğumlu bileziğin üzeriyse altın varaklı inci dizisiyle süslenmiştir. Gövde, uzunlamasına 6 eşit parçaya bölünmüş ve araları bordo zemin üzerine altın varaklı inci dizisiyle konturlanmıştır. Her bölmenin içi altın varak zeminde pembe renkte kabartma boru çiçekleri ve kelebek motifleriyle, varaklı zemin de yine küçük çiçek süslemelidir. Boynun alt bölümü ve ağız çevresi bordo renkli, orta bölümüyse beyazdır. Çevresinde 6 tane ve bordo renkte üzeri altın varaklı kıvrık yaprak motiflerinden oluşan kulp yer almaktadır.

32-33 no.lu vazoların ağız ve dip bölümleri

34-35

VAZO

1312 (1894)
yük: 60.5 cm, ağız çapı: 14 cm, altlık çapı: 17 cm
Yıldız-Şale, 1 No'lu Tören Salonu, 13/135-138

Yuvarlak biçimli yüksek bir ayağı vardır. Boğumlu bir bilezikten sonra armudi gövde yer alır. Kalın ve uzun boyunludur. Ağız hafifçe dışarıya doğru açılmaktadır. Ayağın çevresi bordo renkte stilize yaprak motifleriyle, boğumlu bileziğin üzeri ise bir sıra inci dizisi ile süslenmiştir. Gövde uzunlamasına altı çeşit parçaya bölünmüş ve araları bordo zemin üzerine inci dizisi ile konturlanmıştır. Her bölmenin içi altın varak zemin üzerine pembe boru çiçekleri ve kelebek motifleri ile süslenmiştir. Boynun alt bölümü ve ağız çevresi bordo renkli, orta bölümü ise beyazdır. Çevresinde altı tane bordo renkli kıvrık yaprak motiflerinden oluşan kulplar bulunmaktadır.

36

VAZO

1312 sene 7 (1901)
Yük: 74 cm, ağız çapı: 30 cm, altlık çapı: 28 cm
Dolmabahçe Sarayı, Kristal Merdiven üst sahanlığı, YD. 11540

Yuvarlak ve kısa ayaklıdır. Armudi gövdeli, dar ve kısa boyunlu, yayvan ağızlıdır. Ayak, boyun ve ağız çevresi gülkurusu zemin üzerine altın varak ve bitki motiflidir. Boynu ve gövdenin alt bölümü açık mavi zemin üzerine stilize çiçek süslemelidir. Gövdede çepeçevre olarak, ormanlık bir alanda kuzuların, nehrin ve nehirde yüzen kuğuların olduğu bir manzara yer almaktadır.

* 1989 yılında Prof. Dr. Halide Sevim Yavuzer tarafından bağış yoluyla koleksiyona katılmıştır.

37

VAZO

1312 sene 7 (1901), *Halid* imzalı
yük: 74 cm, ağız çapı: 30 cm, altlık çapı: 28 cm
Dolmabahçe Sarayı, Kristal Merdiven üst sahanlığı, YD. 11541

Yuvarlak ve kısa ayaklıdır. Armudi gövdeli, dar ve kısa boyunlu, yayvan ağızlıdır. Ayak, boyun ve ağız çevresi gülkurusu zemin üzerine altın varak bitki motiflidir. Boynu ve gövdenin alt bölümüyse açık mavi zemin üzerine stilize çiçek süslemelidir. Gövdede çepeçevre olarak, bir köy ve göl manzarası içinde kuğular, ördekler ve bir çift öküzü güden bir çiftçi resmedilmiştir.

* 1989 yılında Prof. Dr. Halide Sevim Yavuzer tarafından bağış yoluyla koleksiyona katılmıştır.

38

VAZO

1312 sene 4 (1898), *Halid* imzalı
yük: 62 cm, ağız çapı: 17 cm, altlık çapı: 23 cm
Dolmabahçe Sarayı, 226 no'lu oda, 52/1429

Ayak ve gövde olarak iki parçadan oluşmuştur. Kare biçimli bir altlık üzerindedir. Dar dipli ve şiş karınlıdır. Ayağı boğumlu ve yüksektir. Yivli olan boynu ince ve uzun, ağzı geniştir. Gövde, koyu yeşil zemin üzerine altın varaklıdır. Karında oval biçimli üç pano içinde manzara resimleri bulunmaktadır. Birinde gölde yüzen kuğular, diğerinde göl kıyısında bir şato, sonuncusunda ormanlık bir alan resmedilmiştir.

39 VAZO

yük: 58 cm, ağız çapı: 16.5 cm, altlık çapı: 14 cm
Dolmabahçe Sarayı, Valide Sultan Yatak Odası, 13/61

Altıgen biçimli bir altlık üzerinde durmaktadır. Yuvarlak yüksek ayaklı, armudi gövdelidir. Kalın ve kısa boyunludur. Dışa açılan ağzı vardır. Ayağı pembe zemin üzerine altın varak ve mavi renkte kabartma tepelik motifleriyle çevrelenmiştir. Ağzın çevresi altın varak konturludur. Gövdenin bir yüzü pembe zemin üzerine serbest olarak altın varakla stilize yaprak ve çiçek motiflidir. Diğer yüzüyse pano desenlidir. Pembe renkte sümbüller üzerinde bir çift kuş figürü görülmektedir.

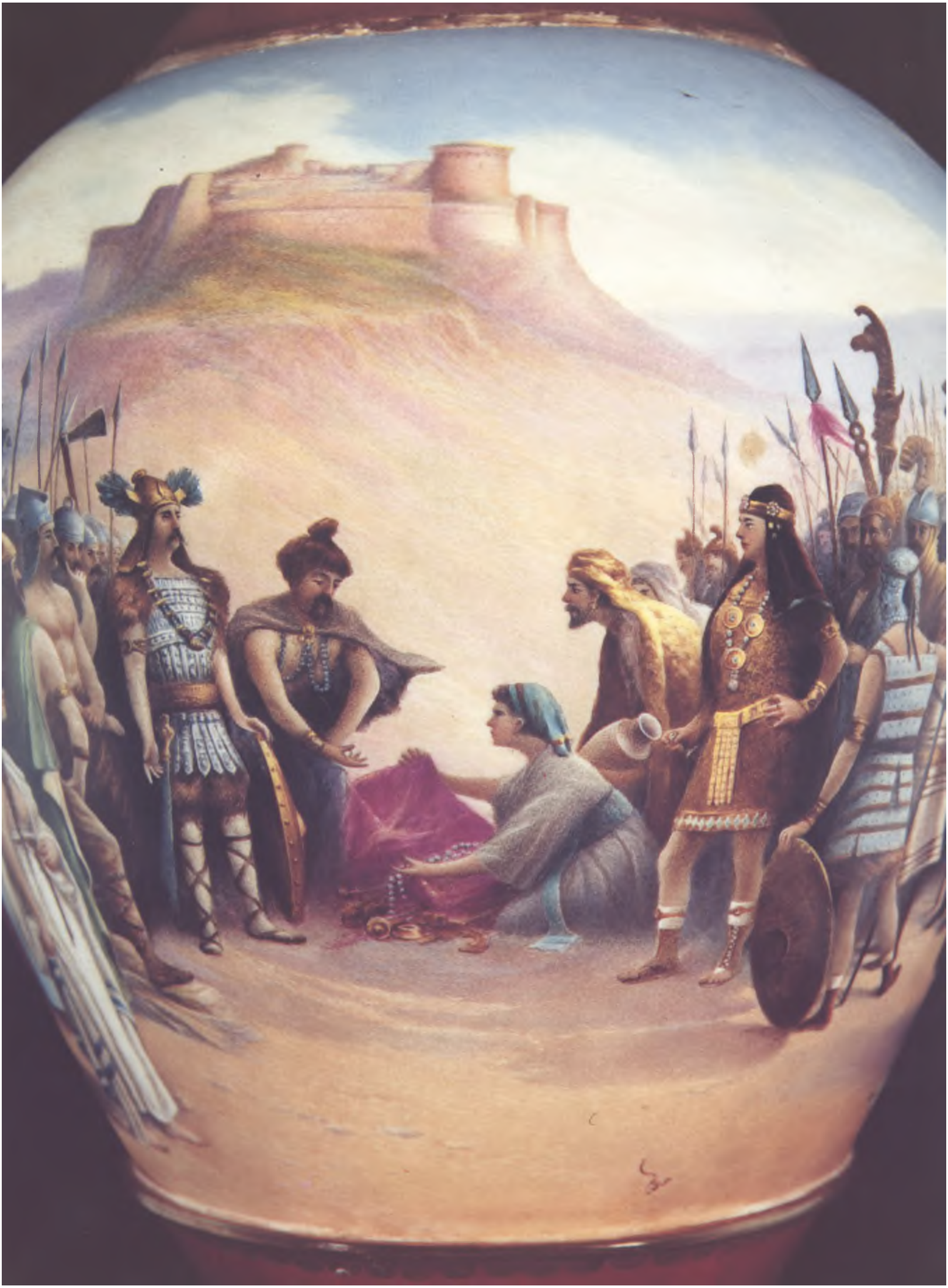
40

VAZO

1312 sene 11 (1905), *Halid* imzalı
yük: 77 cm, ağız çapı: 25 cm, altlık çapı: 33 cm
Dolmabahçe Sarayı, 25 no'lu oda
(Yaverler Odası), 31/9

Yuvarlak biçimli, ince boyunlu ve yüksek bir ayağı vardır. Ayak ve gövde olmak üzere iki parçalıdır. Armudi gövdeli, dar boyunlu ve geniş ağızlıdır. Ayak, vazonun dip bölümü, boyun ve ağız çevresi bordo zemin üzerine altın varakla bitkisel motiflidir. Gövdeyse bir çiftlik görüntüsü içinde üç inek ve bir kadın figürünün yer aldığı bir manzara resmiyle çevrelenmiştir. Uzakta küçük bir kilise görülmektedir. Bitkisel motifler arasında *Enderun Abdurrahman* imzası görülmektedir.

41

VAZO

1312 sene 13 (1907), *Halid* imzalı
yük: 84 cm, ağız çapı: 28 cm, altlık çapı: 28 cm
Dolmabahçe Sarayı, 217 no'lu depo, 47/79

Yuvarlak biçimli, ince boyunlu ve yüksek ayaklıdır. Ayak ve gövde olarak iki parçalıdır. Armudi gövdeli, dar ve kısa boyunludur. Ağzı dışa doğru açılmaktadır. Ayak ve ağzın kenarı altın varak konturludur. Bordo renkte zemin üzerine altın varakla yaprak süslemelidir. Tüm gövdeye bir savaş sahnesi resmedilmiştir.

42

VAZO

1312 sene 11 (1905)
yük: 35 cm, ağız çapı: 6 cm, altlık çapı: 10.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 87 no'lu oda, 52/2684

Tek parçadan oluşmuştur. Yuvarlak dipli, geniş karınlı, ince ve uzun boyunludur. Ağzı yukarıya doğru genişlemektedir. Boyun bölümünde altın varaklı bir boğum bulunmaktadır. Tüm zemin açık mavi renkli ve üzeri türlü renklerde bitkisel motifler ile süslemelidir.

43

VAZO

1312 sene 3 (1897)
yük: 127 cm, ağız çapı: 18.5 cm, altlık çapı: 25 cm
Dolmabahçe Sarayı, 57 no'lu koridor, 11/1526

Ayak, gövde ve boyun olmak üzere üç parçadan oluşmuştur. Yuvarlak, ince boyunlu ve yüksek ayaklıdır. Armudi gövdesi, ince, uzun boynu ve dışa dönen ağzı vardır. Gövdeden boyna geçişte altın varaklı bir bilezik süsleme bulunmaktadır. Gövde yatay üzeri altın varaklı bordürlerle bölünmüştür ve tüm zemin tirşe renktedir. Türlü çiçek, dal ve yaprak motifleriyle süslenmiştir. Aralarında kurdeleler görünmektedir.

1897 yılında Sultan Abdülhamid tarafından, Yunan Savaşı'nda dul ve yetim kalanların yararına Yıldız Sarayı'nda düzenlenen "İane Sergisi"ne armağan edilmiştir.

44

VAZO

1312 sene 2 (1896)
yük: 95 cm, ağız çapı: 25 cm. altlık çapı: 30 cm
Dolmabahçe Sarayı,Muayede Salonu, 13/134

Tek parçadır. Yuvarlak taban üzerine oturan şişkin bir karnı vardır. Aşağıdan yukarıya doğru daralan silindirik boyunludur. Ağzı dışa doğru açılmaktadır. Ayak ve gövdenin üst bölümünde firuze zemin üzerine altın varak ve kırmızı renkte süslemeli bir bordür bulunmaktadır. Boynun bir yüzünde Osmanlı arması yer alır. Gövde panolara ayrılmıştır. Bir yüzde Rumeli Hisarı, diğerinde Boğaziçi resmedilmiştir.

45

VAZO

1312 sene 3 (1897), *A. Nicot* imzalı
yük: 92 cm, ağız çapı: 25 cm altlık çapı: 30 cm
Dolmabahçe Sarayı, Mavi Salon, 11/1617

Yuvarlak ve kısa ayaklıdır. Oldukça geniş karnı, ince, uzun ve silindirik bir boynu vardır. Ağzı dışa doğru açılmaktadır. Ayak bölümü altın varak üzerine bitkisel motiflerle bordürlenmiştir. Tüm vazo, kiremit kırmızısı üzerine altın varakla minik bahar çiçekleri, kıvrık dal ve yapraklarla süslenmiştir. Gövdenin bir yüzünde, oval biçimli pano içinde Türk-Yunan Savaşı resmedilmiştir. Dağlık bir alanda mavi üniformalı ve fesli Osmanlı askerleriyle beyaz etekli Yunan askerleri görülmektedir. Panonun çevresi altın varaklı kıvrık dallarla konturlanmıştır. Karın ve boyun arasında bitkisel motifli bordürler yer almaktadır.

46-47

VAZO

1312 (1894)
yük: 65 cm, ağız çapı: 24 cm, altlık çapı: 21 cm
Dolmabahçe Sarayı,Müzik Odası, 11/1306-1307

Yuvarlak ve yüksek ayaklıdır. Armudi gövdeli, dar ve kısa boyunludur. Ağıza doğru genişlemektedir. Ayağın alt bölümü ve ağzın çevresi, bordo zemin üzerine altın varakla bordürlenmiştir. Ayak üzerinde yeşil zeminde altın varaklı Ayyıldız motifleri yer almaktadır. Gövde, açık mavi zemin üzerine çepeçevre iri güllerle süslenmiştir. Vazo tek parçadır. Yıldız Porselen Fabrikası'nın ilk ürünlerindendir.

48-49

VAZO

1312 sene 14 (1908)
yük: 25 cm, ağız çapı: 10 cm, altlık çapı: 9 cm.
Dolmabahçe Sarayı, 44 no'lu oda, 11/1114-1115

Tek parçadır. Yuvarlak ve kısa ayaklıdır. Yukarıya doğru şişkinleşen gövdesi ve kısa bir boynu vardır. Tüm vazo, fes rengi zemin üzerine türlü renklerde rumi motifler, bulutlar ve çiçeklerle süslenmiştir. Bu vazoların beyaz zemin üzerine aynı desende, ancak farklı renkle çalışılmış bir başka çifti, Topkapı Sarayı Müzesi'nde korunmaktadır.

50

VAZO

1312 sene 13 (1907)
yük: 26 cm, ağız çapı: 11 cm, altlık çapı: 9 cm
Dolmabahçe Sarayı, 87 no'lu oda, 52/2683

Tek parçadan oluşmuştur. Yuvarlak ayaklı, armudi gövdelidir. Dar ve kısa bir boynu vardır. Ağzı dışa doğru açılmaktadır. Tüm zemin koyu yeşil renktedir ve üzeri türlü renkte çiçek, bulut ve rumi motiflerle süslenmiştir.

51

VAZO

1312 sene 2 (1896),
***Ser Mücellid Hazret-i Şehriyâri Ali Ragıp* imzalı**
yük: 43 cm, ağız çapı: 14 cm, altlık çapı: 11.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 215 no'lu oda, 52/2685

Tek parçadır. Yuvarlak tabanlı, yukarıya doğru genişleyen gövdeli, dar ve kısa boyunludur. Ağzı dışa doğru genişlemektedir. Tüm zemin pembe renktedir. Gövdenin çevresi türlü renkte ve altın varakla rumi motiflerle süslenmiştir. Dip bölümün ve ağzın kenarı aynı tarzda bordürlüdür.

52

VAZO

1312 sene 6 (1900), *Enderunî Abdurrahman* imzalı
yük: 87 cm, ağız çapı: 20 cm
Dolmabahçe Sarayı, 61 no'lu sofa, 52/1163

Altın varaklı kabartma yaprak motifli dört ayak üzerinde durmaktadır. Yukarıya doğru hafifçe genişleyen silindirik bir gövdesi vardır. Kısa boyunludur ve ağız kenarı bombelidir. Gövdenin bir yanında kabartma olarak susam çiçeğinden kulbu, diğer yanında kulp yerine kabartma yaprak biçiminde bir süsleme bulunmaktadır. Gövdenin bir yüzü, altın varaklı kıvrık dal motifleriyle konturlanmış oval pano süslemelidir. Panonun içine beyaz zemin üzerine büyük boyutlu bir Osmanlı arması işlenmiştir. Arka yüzde, türlü renklerde çiçek süslemeleri yer almaktadır. Vazo tek parçadır. *Enderunî Abdurrahman* imzalıdır.

53-54

VAZO

1312 (1894), *Halid* imzalı
yük: 26 cm, ağız çapı: 10 cm, altlık çapı: 8 cm
Dolmabahçe Sarayı, 87 no'lu oda, 52/2636-2637

Tek parçadan oluşmuştur. Yuvarlak dipli ve armudi gövdelidir. Ağza doğru genişleyen kısa bir boynu vardır. Boyun bölümü gri zemin üzerine altın varak kıvrık yaprak motifleri ve eflâtun renkte güllerle süslenmiştir. Vazonun birinde tüm gövdeye Dolmabahçe Sarayı ve Boğaziçi, diğerinde Boğaziçi sırtlarının göründüğü birer manzara resmedilmiştir.

55-56

VAZO

1312 sene 15 (1909)
yük: 67 cm, ağız çapı: 17 cm, altlık çapı: 17 cm
Dolmabahçe Sarayı, 34 no'lu oda (Yemek Odası), 11/825-826

Yuvarlak ayaklı, armudi gövdelidir. Ağıza doğru genişleyen bir boynu vardır. Gövdenin iki yanından çıkan altın varaklı iki zambak dalı, boyunla bütünleşerek kulpları oluşturur. Ayak ve ağız kenarı lacivert zemin üzerine pembe ve beyaz kabartma motiflidir. Her iki vazo da manzara resimlidir. Vazoların birinde çeşme başında üç kadın figürü, bir şelale ve üzerinde uçan beyaz kuşlar, diğerinde bahar dalları altında iki kadın ve havuzdan susam çiçeği koparan bir kadınla göl üzerinde nilüferler ve kırlangıçlar resmedilmiştir.

57-58

VAZO

1312 sene 14 (1908), *A. Nicot* imzalı
yük: 83 cm, ağız çapı: 18 cm, altlık çapı: 24 x 19 cm
Dolmabahçe Sarayı, 57 no'lu koridor, 11/1558-1559

Oval bir taban üzerine yukarıya doğru genişleyen uzunca bir gövdeye sahiptir. Gövde, boyunda bir bombe yaptıktan sonra ağıza doğru daralır. Gövdenin iki yanında üzeri altın varaklı, kabartma yaprak görünümünde kulplar yer alır. Boyun, koyu yeşil zemin üzerine beyaz renkte kabartma olarak stilize yaprak motifleriyle süslüdür. Vazolar tek parçadır. Biri ağaç dalları üzerinde bir sülün ve nilüferler arasında kuğular, diğeri tavuskuşu ve göl üzerinde ördekler olmak üzere manzara resimlidirler.

59-60

VAZO

1312 sene 5 (1899), *Halid* imzalı
yük: 32 cm, ağız çapı: 7 cm, altlık çapı: 9 cm
Dolmabahçe Sarayı, Valide Sultan Yatak Odası, 13/269-270

Tek parçadır. Yuvarlak, kısa ayaklı, ağıza doğru daralan silindirik gövdelidir. İki yanında altın varaklı uzun kulpları vardır. Ağız ve dip bölümünün çevresi, pembe zeminde küçük çiçek motifleriyle süslenmiştir.Her iki vazo da manzara resimlidir. Gövdenin bir yüzünde ormanlık bir alan, diğer yüzünde köprü ve geri planda cami resmi vardır. Diğer vazonun bir yüzünde ormanlık bir alanda evler, diğer yüzündeyse Hamidiye Camisi'nin resmi vardır. Bu vazoların benzerleri, Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunmakta ve altlarında *"Osmanlı Toprağı Tharet"* damgası yer almaktadır.

61-62

SU ŞİŞESİ

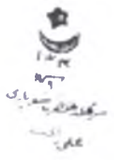
1312 sene 6 (1900), *Halid* imzalı
yük: 32.5 cm, ağız çapı: 6 cm, altlık çapı: 14 cm
Dolmabahçe Sarayı, II. Değerli Eşyalar Sergisi, 37/957-958

Yuvarlak dipli ve silindirik gövdelidir. Boynu ince ve uzundur. Ağzı dışarıya doğru genişlemektedir. Dip ve ağız bölümünün çevresi, altın varak zeminde yıldız motifiyle süslenmiştir. Boyun mavi renktedir. Vazolardan birinin gövdesini köy manzarası içinde koyunlar, diğerini Boğaziçi ve Küçüksu Valide Sultan Çeşmesi'nin resmi süslemektedir.

63-64

SÜRAHİ

1312 sene 9 (1903),
***Ser Mücellid Hazret-i Şehriyâri Ali Ragıp* imzalı**
yük: 37.5 cm, ağız çapı: 7 cm, altlık çapı: 10 cm
Dolmabahçe Sarayı, Mescid, 11/344-345

Yuvarlak biçimli ve üzeri altın varaklı bir taban üzerine oturmaktadır. Basık ve şiş karnı, yukarıya doğru genişleyen uzun bir boynu vardır. Karından boyuna geçişte altın varaklı bombeli bir bilezik bulunmaktadır. Kapağının damla biçiminde tutamağı vardır. Tüm gövde, koyu yeşil zemin üzerine türlü renklerde bitkisel motiflerle süslenmiştir. Topkapı Sarayı'nda aynı desende pek çok tabak bulunmaktadır. Bir örneği de, Şehir Müzesi'nde sergilenmektedir.

65-66 LAVMANA LEĞENİ ve İBRİĞİ

1312 sene 4 (1898)
leğen: çap: 44 cm, ibrik: yük: 31 cm
Dolmabahçe Sarayı, 217 no'lu depo, 48/1203, 48/1164

Lavmana leğeni yuvarlak dipli ve geniş karınlıdır. Ağzı dışa doğru açılmaktadır. Kenarları altın varak konturludur. Dışı düz beyaz renkte içiyse koyu yeşil zemin üzerine mor, eflâtun ve altın varaklı susam çiçekleriyle süslenmiştir. İbrik, yuvarlak biçimli kısa bir ayağı vardır. Şiş karınlı ve gaga ağızlıdır. Altın varaklı ve kavisli bir kulbu vardır. Koyu yeşil zemin üzerine mor, eflâtun ve altın varaklı susam çiçekleriyle süslenmiştir.

67

ÇİÇEKLİK

boyut: 67 x 22 cm
çiçeklik: 1312 sene 5 (1899)
altlık: 1312 sene 10 (1904)
Dolmabahçe Sarayı, Kristal Merdiven alt sahanlığı, 11/278

Oval biçimli, kabartma yaprak motifli dört ayaklı bir altlık üzerinde durmaktadır. Altlık ve gövde olarak iki parçadan oluşmaktadır. Gövdesi oval biçimli, kıvrık iki kulplu ve kenarı dilimlidir. Üzeri kabartma kıvrık yaprak motiflidir. Açık yeşil zemin üzerine hercai menekşelerle süslenmiştir. İçi düz beyaz, kenarı altın varaklıdır.

68

YAZI TAKIMI

1312 sene 2 (1896), *A. Nicot* imzalı
boyut: 30 x 33 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/6740

Bir tabla içinde kapaklı iki hokka ve bir rıhdandan oluşmuştur. Tablanın kenarları kıvrık dal motifli ve altın varaklıdır. İç bölümüne bir orman manzarası resmedilmiştir. Hokka ve rıhdan dipleri yuvarlak, karın bölümleri bombelidir. Altın varaklı kulpları vardır. Açık yeşil renkli ve diyagonal biçimde yivlidir. Altın varaklı ve bir adedi *Abdülhamid* (II) tuğralı iki kalem sapı ve fildişinden bir makta'ı vardır.

69

KALEMDAN

1312 sene 3 (1897), *Kaolin de Turquie Tharet* damgalı
boyut: 7 x 20 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/3076

Dikdörtgen biçimli ve iki kısa kenarı yuvarlaktır. Kenarlar yüksekçe, taban düzdür. Düz beyaz zemin üzerine ortada mavi mine çiçek süslemelidir. *Kaolin de Turquie Tharet* damgası vardır.

70

KAHVALTI TABAĞI

1312 sene 3 (1897), *Kaolin de Turquie par Tharet* damgalı
çap: 17 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/1462

Yuvarlak ve düz beyaz porselendir. Kabartma bitkisel motiflerle süslenmiştir. *Kaolin de Turquie par Tharet* damgası bulunmaktadır.

71

DUVAR TABAĞI

1312 sene 3 (1897), *Halid* imzalı
çap: 46 cm
Dolmabahçe Sarayı,174 no'lu oda, 12/2832

Yuvarlak biçimlidir. Üzerinde dağlar arasından geçen akarsu, şelale ve arkasında ağaçlık alanın bulunduğu bir manzara resmi yer almaktadır.

72

DUVAR TABAĞI

1312 sene 6 (1900),
***Ser Mücellid Hazret-i Şehriyari Ali Ragıp* imzalı**
çap: 33 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/2177

Yuvarlak biçimli çukur tabaktır. Göbek bölümü hafif tümsek ve altın varaklıdır. Tabağın tümü siyah zemin üzerine altın varakla rumi motif süslemelidir.

73

TABAK

Ser Mücellid Hazret-i Şehriyâri Ali Ragıp imzalı
çap: 24 cm
Dolmabahçe Sarayı, 35 no'lu oda
(Ziyafet Takımları) 35/3069

Yuvarlak biçimli ve kenarı altın varak konturludur. Zemini açık yeşil renktedir. Ortada yıldız motifi içinde altın varakla Sultan II. Abdülhamid tuğrası yer almaktadır. Kenarlarda yine altın varakla rumi motifler işlenmiştir. Altın varakla atılmış bir imza olmakla birlikte oldukça siliktir. Olasılıkla *Ser Mücellit Hazret-i Şehriyari Ali Ragıp*'a aittir.

74

DUVAR TABAĞI

1310 - 1336
çap: 27.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/4482

Yuvarlak biçimli ve kenarı dilimlidir. Kenarı, beyaz zemin üzerine türlü renkte rumi motiflerle süslüdür. Tabağın iç bölümünde, mavi zemin üzerine altın varaklı Sultan Vahdeddin tuğrası yer almaktadır.

75-76

KÂSE

1312 sene 15 (1909)
yük: 18 cm, çapı: 17 cm
Dolmabahçe Sarayı, 35 no'lu oda (Ziyafet Takımları) 35/2400-2401

Karpuz biçimli ve kapaklıdır. Tutamağı altın varaklı ve gül biçimlidir. Tüm zemin tirşe renkli ve kapak üzeri türlü renklerde çiçek süslemelidir.

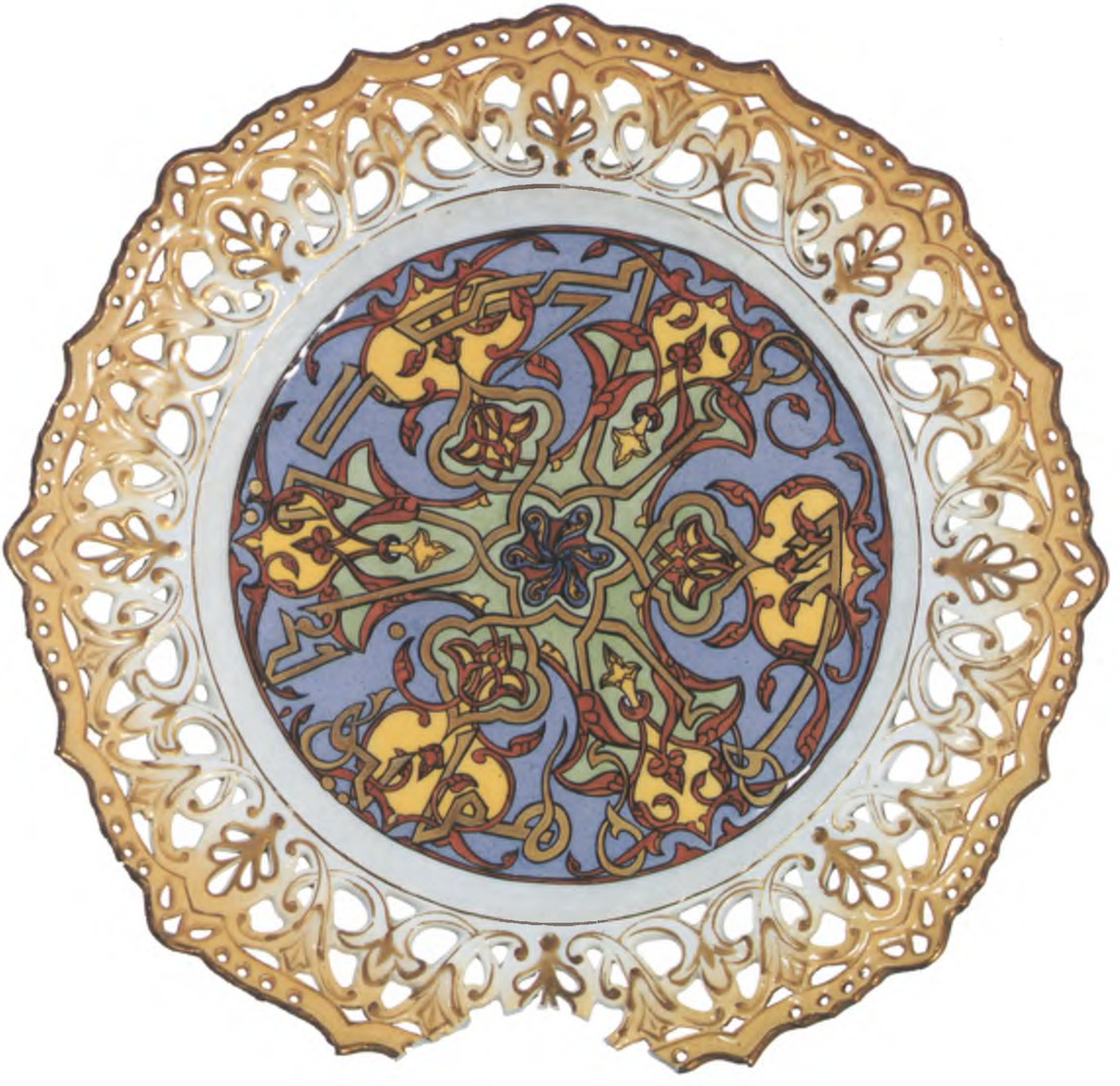

77

TABAK

1312 sene 3 (1897)
çap: 21,5 cm, alt çap: 13 cm
Dolmabahçe Sarayı, 15 no'lu oda, 54/2888

Yuvarlak biçimli, kenarı dilimlidir. İç bölümü düzdür. Orta bölüm mavi renkli zemin üzerine türlü renklerde rumi motifleriyle süslüdür. Kenarlarıysa ajurlu ve stilize yaprak motiflidir.

78

KARTVİZİT TABAĞI

1312 sene 3 (1897)
yük: 21 cm, çapı: 25 cm
Dolmabahçe Sarayı, 87 no'lu oda, 52/907

Yuvarlak biçimli, kenarı dilimli ve ajurludur. Filizi renkte ve altın varak konturludur. Çiçek süslemelidir. Orta bölümü mavi zeminde türlü renkte rumi motiflidir. Tabak, üzeri altın varaklı bronzdan bir altlık üzerine oturmaktadır. Ayaklar kıvrık yaprak ve çiçek motiflidir. Üç ayaklı bronz altlık, tabağın üst bölümünde kıvrık dal biçiminde bükülmüştür. İçlerinde oval birer halka biçiminde üç kulp bulunmaktadır.

79

PAY TABAĞI

1312 sene 11 (1905)
boyut: 34 x 24.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 No'lu depo, 62/2669

Oval biçimli ve kenarı dilimlidir. Pembe renkte geniş bordürlüdür. İç bölümüne, gölde yüzen kuğuların yer aldığı bir manzara resmedilmiştir.

80

PAY TABAĞI

1312 sene 11 (1905)
Boyut: 33 x 24cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/2666

Oval biçimli ve kenarı dilimlidir. Kenarı eflâtun renkte geniş bir bordürle çevrelenmiştir. Ortasında bir manzara resmi vardır.

81

PAY TABAĞI

1312 sene 11 (1905), *Ömer* imzalı
Boyut: 28.5 x 39.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/2667

Oval biçimli ve kenarı dilimlidir. Çevresi açık yeşil renkte bordürlüdür. Ortada bir kır manzarası resmedilmiştir.

82

PAY TABAĞI

1312 sene 11 (1905)
Boyut: 28.5 x 39.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/2668

Oval biçimli, kenarı dilimli ve altın varak konturludur. Ortada bir köy evi resmedilmiştir.

83

KUPA TAKIMI

1312 sene 9 (1903)
kupa yük: 14 cm, ağız çapı: 7.5 cm
tabak çapı: 13 cm
sürahi yük: 26 cm
Dolmabahçe Sarayı, II. Değerli Eşyalar Sergisi, 37/943

Bir tepsi içinde iki kupa ve bir sürahiden oluşmuştur. Tepsi, köşeleri yuvarlatılmış üçgen biçimlidir. Kenarı altın varak konturludur. İç bölümü, açık yeşil zemin üzerine köşelerde eflâtun çiçek motiflidir. Orta bölümü pembedir. Kupanın altın varaklı ve dilimli ayağı vardır. Yukarı doğru genişleyen silindirik gövde ağızda daralır. Bir kenarında altın varaklı kulbu bulunmaktadır. Çiçek biçimli tutamaklı bir kapağı vardır. Kapağın üzeri pembe, ortası yeşil renktedir. Gövdesi çiçek motifleriyle üç panoya ayrılmıştır. İçleri eflâtun renkte çiçek motiflidir. Zemin açık yeşil renktedir. Yuvarlak biçimli ve kupalarıyla aynı üslûpta süslemeli tabakları vardır. Sürahinin dilimli ve altın varaklı bir ayağı vardır. Geniş karınlı, ince ve uzun boyunludur. Ağzı dar ve kapaklıdır. Kapağın üzerinde altın varaklı çiçek biçimli bir tutamağı bulunmaktadır. Gövdenin üç yüzünde kıvrık yaprak biçimli kulp görünümünde süslemeler bulunmaktadır. Ağız kenarı pembe zemin üzerine çiçek motiflidir. Aynı üslûpta süslemeli bir tabağı vardır.

84

KUPA

Kupa: 1312 sene 8 (1902)
tabak: 1312 sene 9 (1903)
tabak çapı: 18.5 cm
kupa çapı: 12.5 cm, yük: 12.5 cm, alt çap: 7 cm
Dolmabahçe Sarayı, II. Değerli Eşyalar Sergisi, 37/943

Yuvarlak biçimli, iç bölümü düz tabaklıdır. Kenarı altın varak konturludur. Türlü renkte çiçek motifleriyle bordürlenmiştir. Altın varakla uzunlamasına bölmelidir. İç bölümleri beyazdır. Yuvarlak dipli, kapaklı kasesi vardır. Bir tarafı altın varak kulpludur. Kapağın ucu sivri ve altın varaklı tutamağı vardır. Tabağıyla aynı üslûpta süslenmiştir.

85

KUPA

Kupa: 1312 sene 8 (1902);
tabak: 1312 sene 9 (1903)
tabak çapı: 18.5 cm
kupa çapı: 12.5 cm, yük: 12.5 cm, alt çap: 7 cm
Dolmabahçe Sarayı, II. Değerli Eşyalar Sergisi, 37/943

Yuvarlak biçimli, iç bölümü düz tabaklıdır. Kenarı altın varakla konturlanmıştır. Pembe zemin üzerine mavi çiçek motifleriyle bordürlüdür. İç bölüme doğru uzunlamasına altın varaklı bölmeler yer alır. İçleri sarı renktedir. Yuvarlak dipli, kapaklı kâsesi bir tarafında da altın varak kulbu vardır. Kapağın ucu sivri, altın varaklı tutamaklıdır. Kâse ve tabak aynı üslûpta süslenmiştir.

86

SOFRA TAKIMI

1312 (1894), *Bende-i Ali* damgalı
Dolmabahçe Sarayı

Geniş pembe bordürlü ve kenarı dilimlidir. Pembe bordürün üzerine serpme altın varaklıdır. Pembe bordürün iç bölümünde kabartma bir inci dizisi yer almaktadır. Orta bölüm beyaz zemin üzerine pembe renkte çiçekli üç dal motifiyle süslenmiştir. Arkalarında soğuk damgayla kalıpçı ustası *Bende-i Ali* imzası görülmektedir. Fabrikanın ilk ürünlerindendir.

87

SOFRA TAKIMI

Dolmabahçe Sarayı, 35 no'lu oda
(Ziyafet Takımları)

Kenarı dilimli ve altın varak konturludur. 2 cm genişliğinde dilimlere uyan bordo renkte bir bordürü vardır. Ortası düz beyaz porselendir. Bir kenarında altın varaklı Latin harfleriyle *A.H.* arması yer almaktadır. Fabrikanın farklı yıllarında üretilmiş örnekleri bulunmaktadır.

88

SOFRA TAKIMI

١٣١٢

1312 (1894), *Bende-i Ali* damgalı
Dolmabahçe Sarayı, 217 no'lu depo

Kenarları bordo renk üzerine altın varakla ince kıvrık dallarla süslenmiş bir bordürle çevrilidir. Bu bordürler, kenarlarda dikdörtgen panolar oluşturmaktadır. Bordürün hemen altında altın varaklı bir inci dizisi yer almaktadır. Orta bölümleri düz beyaz zemin üzerine türlü renkte minik çiçek motifleriyle süslenmiştir. Karşılıklı iki kenarda altın varakla Arap alfabesi harfleriyle *A.H.* (Ayın-Ha) arması yer almaktadır. Arkalarında soğuk damgayla kalıpçı ustası *Bende-i Ali* imzası okunmaktadır. Fabrikanın ilk ürünlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Bu takıma ait başka örnekler Topkapı Sarayı Müzesi'nde de bulunmaktadır.

89-90
91

YOĞURT KÂSESİ

1312 sene 10 (1904)
yük: 12 cm, çapı: 11 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu depo, 58/2207-2208

YEMEK SAHANI

1312 sene 8 (1902)
çap: 25 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu depo, 58/110

YOĞURT KÂSESİ

Beyaz porselenden, karpuz biçimli ve kapaklıdır. Tutamağı gül biçimlidir

YEMEK SAHANI

Düz beyaz porselenden, yuvarlak biçimli ve kenarı dilimlidir. Kapaklıdır ve gül biçimli bir tutamağı vardır. Kapak kubbe biçimlidir.

92

YEMİŞLİK
1312 sene 14 (1908)
yük: 10.5 cm, çap: 22 cm
Dolmabahçe Sarayı, 217 no'lu depo, 48/239

Yuvarlak, kenarı dilimli ve üzeri kabartma desenli bir ayağı vardır. Çanağının kenarı kabartma bitkisel motiflidir. Düz beyaz porselendendir.

93

PAY TABAĞI
1312 sene 14 (1908)
çap: 31 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu depo, 58/3612

Yuvarlak, kenarı dilimli ve üzeri kabartma süslemelidir. Düz beyaz porselendendir.

94

ÇORBA KÂSESİ
1312 sene 13 (1907)
boyut: 18 x 24 cm
Dolmabahçe Sarayı, 217 no'lu depo, 48/286

Oval biçimli ve kapaklıdır. Düz beyaz ve kabartma süslemelidir. İki yanda kabartma yaprak motiflerinden oluşan kulpları vardır. Kapağın kulbu da aynı biçimlidir ve bir kenarında kepçe yeri bulunmaktadır.

95

SALATA TABAĞI
1312 sene 15 (1909)
boyut: 15 x 25 cm
Dolmabahçe Sarayı, 217 no'lu depo, 48/267

Oval biçimli, kenarı dilimli ve kabartma kıvrık dal motiflidir. Düz beyaz porselendendir. Ortasında oval tabanlı bir kap yeri bulunmaktadır.

96

SALÇALIK
1312 sene 3 (1897)
yük: 12 cm
Dolmabahçe Sarayı, 217 no'lu depo, 48/252

Oval biçimli, kenarı dilimli bir ayağı vardır. Gaga ağızlı ve kıvrık kulpludur. Kenarı dilimli, kabartma kıvrık dal motiflidir. Düz beyaz porselendir.

97-98

KAHVE FİNCANI

1312 sene 11 (1905)
Fincan ağız çapı: 6 cm, yük: 4 cm
Tabak çapı: 9.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, Gümüş Oda, 37/670-671

Düz beyaz porselen fincan ve tabağından oluşmuştur. Fincan dar dipli, geniş ağızlıdır. Altın varaklı kulbu vardır. Bir tarafında, altın varakla ve Latin harfleriyle *A.H.* arması bulunmaktadır. Aynı arma tabağın bir kenarında da yer almaktadır.

99

KAHVE FİNCANI

1312 sene 3 (1897)
tabak çapı: 9.5 cm
Fincan yük: 4 cm, ağız çapı: 5.5 cm, alt çap: 3 cm
Dolmabahçe Sarayı, I. Değerli Eşyalar Sergisi, 37/944-955

Yuvarlak biçimli, iç bölümü çukur tabaklıdır. Altın varak ve gümüş bezemelidir. Stilize yaprak motiflidir. Bir kenarında Latin harfleriyle *A.H.* arması yer alır. Orta bölümü beyazdır. Fincan, yuvarlak ve yüksek dipli, yuvarlak ağızlıdır. Bir tarafında altın varak kulbu vardır. Çevresi altın varak ve gümüş renkte bitkisel motiflidir.

100

EKMEKLİK

1310 - 1337
yük: 11 cm, çap: 21 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/2862

Yuvarlak ve kenarı dilimli bir ayak üzerinde, yayvan ve kenarları dilimli bir tabak bölümü yer almaktadır. Ayak ve tabak kenarı yeşil renkte konturludur. İç bölümde, beyaz zemin üzerine mavi renklerle bir dal üzerinde üç kuş figürü resmedilmiştir.

101

SALATA TABAĞI

boyut: 20 x 29 cm
Beylerbeyi Sarayı, Tünel, 62/2819-2829

Kenarı dilimli düz beyaz porselendir. İç bölümünde mavi renkte bir kuş yuvası ve iki kuş figürü resmedilmiştir.

102

PİLAVLIK

1312 sene 15 (1909)
çap: 24.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/1404-1435

Yuvarlak biçimli, kenarı dilimli ve altın varak konturludur. Kubbe biçimli bir kapağı vardır. Üzeri altın varaklı ve gül biçimli bir kulbu bulunmaktadır. Çanak düz beyaz porselen, kapak beyaz zemin üzerine çilek motifleriyle süslüdür.

103

SAHAN

1312 sene 14 (1908)
çap: 24.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/1237-1273

Yuvarlak biçimli, kenarı dilimli ve altın varak konturludur. İçi düz beyaz porselen, dışı ve kapağı sarı renktedir. Kapak, asma yaprakları, sarı ve siyah üzüm salkımlarıyla süslenmiştir. Altın varaklı, gül biçimli bir tutamağı vardır.

104

PİLAVLIK

1312 sene 12 (1906)
çap: 25 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/1378

Yuvarlak biçimli, kenarı dilimli ve altın varak konturludur. Altın varaklı gül biçimli bir tutamağı vardır. İçi düz beyaz dışı pembe renktedir. Kapağı papatyalarla süslüdür.

105

KAHVALTI TABAĞI

1312 sene 2 (1896)
çap: 18 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/1466-1477

Yuvarlak biçimli, kenarları dilimli ve ajurludur. Çevresi altın varakla konturludur. Kenarlarında kıvrık yaprak motifleri yer almaktadır. Tabağın dilimleri karşılıklı iki noktada sivrileşmiş, bir tarafında altın varak konturlu altıgen içinde yine altın varaklı Latin harfleriyle *A.H.* arması görülmektedir. Orta bölümde de yine altın varaklı dilimler yer almıştır. Yuvarlak fincan yeri vardır. Bu tabakların fincanlarıyla birlikte başka örnekleri Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir.

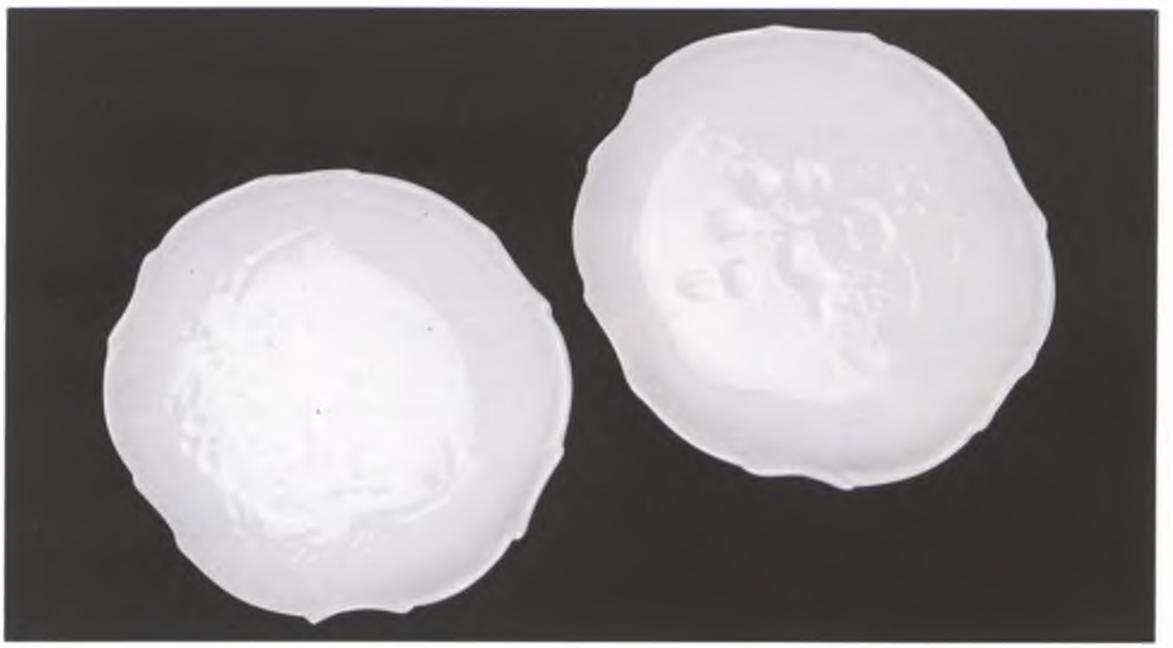
106

KAHVALTI TABAĞI

1312 sene 10 (1904)
çap: 16.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu depo, 58/6658

Yuvarlak biçimli kenarı dilimli ve düz beyaz porselendendir. İç bölümünde kabartma meyve süslemeleri yer alır.

107-108

KAHVALTI TABAĞI

1312 sene 4 (1898)
çap: 14 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu depo, 58/6668-6669

İstiridye kabuğu biçimlidir. Kenarı altın varak konturludur. Yavruağzı zemin üzerine bir kenarında pembe mine çiçekleri yer almaktadır.

109

KAHVALTI TABAĞI

1312 sene 6 (1900)
çap: 24.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/1404-1435

Yuvarlak biçimli, kenarı dilimli ve altın varak konturludur. Eflâtun zemin üzerine sarı çiçeklerle süslüdür.

110

KAHVALTI TABAĞI

1312 sene 7 (1901)
çap: 16.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu depo, 58/6463

Yuvarlak biçimli, kenarı dilimli ve altın varak konturludur. Koyu sarı zemin üzerine eflâtun ortancalarla süslüdür.

111

KAHVALTI TABAĞI

1312 sene 15 (1909)
çap: 17 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu depo, 58/6454

Yuvarlak biçimli, kenarı dilimli ve altın varak konturludur. İç bölümü açık yeşil zemin üzerine pembe renkte yaban gülleri ile süslüdür.

112

KAHVALTI TABAĞI

1312 sene 15 (1909)
çap: 16 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 62/1851-1984

Yuvarlak biçimli, kenarı dilimli ve altın varak konturludur. İç bölümü düz beyaz zemin üzerine çilek motifleriyle süslüdür.

113

SALATA TABAĞI

1312 sene 6 (1900)
boyut: 19.5 x 10.2 cm
Dolmabahçe Sarayı, 62 no'lu oda, 58/1319

İstiridye kabuğu biçimindedir. Kenarı altın varak konturludur. Düz beyaz zemin üzerine kırmızı küpe çiçekleriyle süslüdür.

114

SALATA TABAĞI

1312 sene 5 (1899)
boyut: 20.5 x 11.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu depo, 58/1345

İstiridye kabuğu biçimindedir. Kenarı altın varak konturludur. Dar ucunda kabartma yaprak motifleri yer almaktadır. Sarı zemin üzerine bir çiçek demetiyle süslüdür.

115

SALATA TABAĞI

1312 sene 5 (1899)
boyut: 19.7 x 10.4 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu depo, 58/1353

İstiridye kabuğu biçimindedir. Kenarı altın varak konturludur. Dar ucunda kabartma yaprak motifleri yer almaktadır. Mavi zemin üzerine pembe yaban gülleriyle süslüdür.

116

SALATA TABAĞI

1312 sene 15 (1909)
boyut: 22 x 12.5 cm
Dolmabahçe Sarayı, 158 no'lu oda, 58/1352

İstiridye kabuğu biçimindedir. Kenarı dilimli ve altın varak konturludur. Yeşil zemin üzerine pembe kasımpatılarla süslüdür.

TBMM
Kütüphanesi

200803693

ISBN 975 - 7479 - 36 - 5